

રિજરિયાની દરેક ખેડુતાએ નિરંતર સ્મરણમાં રાખવાની
શિખામણ.

૧. ૬૫૬માં મરણમાં ગીતે થોડું આખરે બેસવા ૩૫ મરણ હતું.
૨. આઠમી કે નવમી કાગિતે ગુણે ગુણ બેસ બેસી નાંખતું.
૩. બેતરે આવી ન હતું પણ આતરતું માડું બહિને હતું.
૪. નવાળુ વખતની મુશી બેતરી કરી નહિ.
૫. બી આઈ એમરી સાખતું બલરખોથી વચાતું બી રેતું નહિ.
૬. પોતાનાં કુટુંબનાં માણખને તાર માલ સાથે તેરફે બનાવ સમજતું.
૭. પોતાના બગદારના કુલ દેનારે બનવરી આટે તાર માણતું આરણ સાખતું.
૮. બે વરમની ઘાટ કે તીર્થગીની રમ બનાવે મુશી સાખતી.
૯. નકામું કાલ કરતું નહિ અને બનત કરતું નહિ. ઊઠાંમોએ ૬૫ વર્ગની વપમુપો બીધી પીધી નહિ.
૧૦. ત્રીસદ વાળનાં તેમજ માણખનાં કારણ ખરે કરત કરતું નહિ તે મન સંપત ખમ કરતું કુષ્કુટ મું નહિ અને મોટી વડસદ કંચેતરનાં કમમાતું કે કમમાતું નહિ.
૧૧. આમ કાગિતે બેતરી થ કાગળજી પંપી કરી નહિ બાપોનાં તારનાં વાવ છે કુસંચ વર્ગ પરિમાણ જુઝી આવે છે.
૧૨. કાલરખારમાં એમ તારનાં મોટી લઈ બનાવ તેતું વર્ગ સાખતું, જે બવ દરખાર તેનાં બવ પરખાર.
૧૩. ત્રણતરીની કોરત કે વાવડી કાવર્ગ પ્રથમ તેની માવખમતરી તપસ કરીને કાવડી તેમજ પણ બનતુંમુશી વખારે તાલું ના આપતું.
૧૪. બેતરીમાંથી વાવ કાવર્ગ વિખારે વખારે પો તે વાવ કોરતની સેવિમ મેનામાં સાખતો તેતું બાવ વજ દાખતું દર સંકો દર વાસે મને છે તે મોખમે તાર તે રમ વખારી કાવ છે.
૧૫. વેપારી કાગ કુળના અને પ્રમાણકે રમ તેને પ્રથમ વર્ગ કરી તેની સાથે નામું - રેખ સેત વડેવર સખાર અને કીમત વપાસતો.
૧૬. પોતાનાં વપાણીને સવર્ગ નવ રાત્ર કે અમકાર સાખતું પોતાના પ્રભ તરીકે નાદક બનાવ તાં મુશી કરી સાખત મું નહિ. સામ કે મોટ ખખોને પણ તેને તામે રહેતું અને તેના વપાણી દાખમાં રહેતું.
૧૭. અભિમાર કે મોટી કરી નહિ તે ગુપતીયા બનતું નહિ તેમ તેના માણખનો મંપ કરતો નહિ.
૧૮. કાગ પીચો નહિ તે કાંદ બનાવ કે નાદક નરના એક બેચમાં પેસે કાગરો નહિ.
૧૯. પોતાનાં ઊઠાંમોએ બજારનાં ખસ મીવડ સાખતી.
૨૦. પોતાનાં મરતી મુશીના કાગળજી ઉપર કરતો નહિ. પણ ખાસ બર દેવ તેના વારના પાસેથી લેવડ.
૨૧. કમ કાગ કે કુલ કાગળ બખીઆણખમે કવેલાં પોતાનાં ખામમાં હતું અને કાગ વખારી બવડ.
૨૨. બનતાં મુશી બેતર કે મામમાં વર કરીને રહેતું.
૨૩. વાવળી કોરતની કે કાગ કાસ કોરવા વીલુવાની મોસખમાં મજુરીનાં દર વખારે આથી મજુરીને તેના કોરક કરી નહિ તેથી માખને-વેલાતું ગુપ્તનાં વાવ છે.
૨૪. મામ કે વામિ બેતરને વાડ કરી વખાર વાવેતર કરતું નહિ.

૨૫. ઘેર બાંધવાનાં ઘર તથા પેતાનાં ઘર સાથે રાખવી જોયી 'જનવર' તથા ઘરનાં માણ-
સોની તન્દુરસ્તી રહે. બળદોને ખરેરા કરવો તથા દર અર્થમાં ધમારવા રીવાજ રાખવો.
 ૨૬. ખેડૂતો તથા તેનાં સ્ત્રી છોકરાંએ દહેશાં જીકવાર નાદાવું અને આઠ દિવસે લૂગડાં
પોષ નાંખવી.
 ૨૭. પરમેશ્વરનું દહેશાં આખા દિવસમાં કામપણ વખતે બજન કરવાનું ચુકવું નહિં.
 ૨૮. જૂઠું ઠદી બોલવું નાંક' ને કોમની છાંઈ કે અદેખાક કરવી નહિં.
 ૨૯. ખેડૂતોએ દુરસહનો વખત જરૂરપણ નકાચે જવા દેવો નહિં.
 ૩૦. મામતા દરેક ખેડૂતોએ મદિનામાં એક વખત બેળા ચાક ખેતી વિષે ચર્ચા કરવી
અને બળદોને આરામ આપવો.
- પધારીમાંથી ઉઠીને નિત્ય ઘરનાં મહાગંત્રનો પાઠ કરી જવો ને પાછી કામધંધે લાગવું.
દુલેરાય છોટાલાલ અંજારીઆ,
અધીપતિ "ખેતીવાડી વિદ્યાન"

પાણી વગરની ખેતી 'નકામી' છે.

તમારી ખેતીને પાણી યુરં પાડવા માટે વર્ષોગઠનનાં
ધનજીકો આપલ એન્જનો અને સેન્ડ્રીક્યુગલ પંખ વાપરો.
આ એન્જનોને કામપણ સાધારણ માણસ ધાણીજ સહેલાઈથી
ચલાવી શકે છે. આ એન્જનને ચલાવતી વેળા સ્ટવ (ચુલા)
થી તપાવવાની જરૂર નથી. આ એન્જન અમારા શો રૂમમાં
ચાલુ હાલતમાં દેખાડી શકીશું.

જી. એ. લતીફ એન્ડ સન્સ.
કપાસીઆ બજાર, કાળુપુર પોસ્ટ
અમદાવાદ.

સ્વેતીવાડી વિજ્ઞાન.

પ્રકાશક ૧૭ મું.

માર્ચે ૧૯૨૧

જા. ૧ રી.

પ્રાચીન કવિ.

(સ્વેતીવાડી વિજ્ઞાન માટે.)

—:—

મેઘ સજ્જને વિનંતિ.

—:—

(રાહુ-કવ્વાલી.)

પધારો મેઘરાજ્ય જો, દિવસ આજા વહી ગયા,
હવે તો હલ થઈ જાયુ, પધારો રેખ દીક્ષવાળા:—૧
હમારા જીવેને મોથો, સકળ સદિ તથા રાજ;
હવે તો રીસ, છોડીને, પધારો રાજ્યના રાજ.—૨
દિવસ કાઢ્યા ઘણા માદા, હવે તો લાજ રાખોને.
સકળ જીવે મથા ગાસી, સુધાને ખાસ ગદુ લાગી.—૩
ગદુ છે ઉક આ જાણી, જલામ્બા છે ધન પાણ;
હવે તો નિશાને તપાસો, જરા તો હીવ દયા લાગી.—૪
બરમે વાગસા તાણે, જુગોને આમ્મ જીવેને;
ખની શી અવરસા જારે, વળી દાદોડ આશોદે.—૫
તમેએ દિલ ના રાખી, મધુ મોખાસું ગદુ રાશી;
જો તોનાં સીમે જીવે, પધારો મેઘ રાજગી.—૬

વર્ના, ખેતીવાડી સ્કૂલ,

ગોધરા.

૪-૧-૨૧

}

લેખક.

માધુસિંહ એન સોલંકી.

આસિસ્ટન્ટ ખારતર.

“ ખેતીવાડી વિજ્ઞાન ” માસીકનો વાર્ષિક અહેવાલ

અને રીપોર્ટ ૧૯૨૦-૨૧

—:—

પરમ કૃપાથી પરમાત્માની કૃપાથી આ માસીક અગ્રે ૧૦ મા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે તેના અધીનિતિ અને પ્રકાશકને ઉમેદ નહોતી કે આ ખેડુત લોકોના કામગીરી માસીક અગ્રે વર્ષમાં ઉત્તમ સાહીત્યનાં ગારાંકિ વિદ્વાન લેખકોને હાથેથી લખાતાં બકાર પડે છે તેમાં આ પોતાનો નમાવ કરી સજ્જો । ખેતીનો ફાંકી રસ વગરનો વિષય છે એ ધધો પણ જાણા લખાવાળાને પર્મદ નથી, એ ધધો કરનાગ તરફ પણ સુપરેલા લોકો અખીનીકરી-થી નેતા નથી તેમનાં કુ.જો કુ. દરવા નગ પણ કામગીરી રાખતા નથી. એમનાં છેડાં

જીવનને આજીવી સુધરેલી બેતી કરવાનું સિમે તેઓ જમણા પ્રયત્ન કરતા નથી પણ કપી રીતે તેઓ પાસેથી પેસા આપ્યા વગર મજૂરી કરાવે છે, બેતીને ઉપકારે છે માણં બેતીની મુસાફરીમાં લઈ જાય છે, તેનાં બેતરમાં થયેલા કાળા, કપાસમાંથી પણ ભાગ પડાવે છે વળી ગામડેના વેપારીઓ પણ બેતીને માલ અરથી કિંમતે ફોમકારી પડારી લે છે બેતી દીસાળ સમજતી દે છે બે ક નપા બેતીને દરે ફોમકાર્ય એવા નથી અમ- સાર તથા વેપારીને પણ છેતરે એવા હોય છે તેમજ બેતી મોટા ભાગે બેતીને અમજ હોય છે, કુનિવાંધરી બેતી ન હોય એટલે જમ ને કને તે ખાતીને તે રસ્તે હોવાય છે ને હોવાય છે. આનાં ઘણું દુખો દુર કરવા ફેરવાઈ લખાણે આ માસીકમાં કરવામાં આવે છે અને બેતીની જે સેવા થાય તે કરાય છે. બેતીના પ્યાનમાં તો આ વાન દૈવ કે ન હોય પણ આ માસીક તો તેની રસ્તે જાળવ્યા કરે છે. વિવિધ વિષયો બેતીન, મગી- માના, હોર કંબરના, ખાનગી, જુલું જુલું ચાલેતો કરવાના પ્રયોગોના અને સુધરેલા ફોમકાર્ય અને આ ફોમકાર્ય બેતીવાડીની પદ્ધતિના પ્રસારના આ માસીકમાં ચર્ચામાં આવે છે. પ્રયોગરથી કાઢેલાં સંવેદનમાં આવે છે વળી દાહ માલકને જમીન જતારી જામા- પદને બેતીનું કામ કરવા કમિય થાય છે તે રસ્તે બેતીની જમીન રેખારી પાછી તપાસારી, સવાય ખાતે છે તો ત્યાં જમીને સલાહ દેવામાં આવે છે. અને બેતીવાડી કરનારા શોખીન કુતીને જાતી મદદ આપવામાં આવે છે આ “બેતીવાડી વિજ્ઞાન”નું ૬ મું વર્ષ કાઢવાનું હતું કારણ કામગી ને હાથમણીની મોંઘવારીને લીધે તથા બહેર જમના આપ મોજા સેવાવાથી કામખાતા થવાનું કરત મજ મળું અને લગભગ વધારી થકાનું નવિ-મિલે નવે પાડવા વિચાર થયો હતો પરંતુ ના. કૃપાથી મોન્ડ મદાગલ માલકવાદ મરહર સવાય મદાગલ મે. મોલીમાઈ એન જમીન સાહેબ કમુરેટર રોડ લાલચેરિય કે જે કેમકમીને પ્રમાર કરવા ખાસ પ્રયત્ન કરે છે અને નીચવાઈ સેવા જાળવે છે તેમને અગ્ર કરવાથી લગભગ લાહોરીઓમાં જતો માસીકનું વધારી આપ્યું તથા આ માસીકને નવ વરસથી ઉત્તેજન આપનારા કાઢક સંદેભેને વિનંતી કરનાં બે ફીપાને નવે એક ફીપા લગભગ આપવા કમિય જતાથી બેતીને કમિય વર્ગની કમરમાં આ માસીક થાડું મજબા બેરને લીખત આજનાં અને શરૂ થામ્યું છે.

વળી બેતીવાડીના વિષય ચર્ચનું મુજબત કામગીરમાં એકલ ખામોક છે તે બંધ પડી નો જે પ્રનિષ્ઠિ બેતી ઉપર દાહ આપેલીની થઈ છે તેને મોરો પડો લાગશે અને આગળ વધવાને બહેર થઈ દાહનું થયે તેથી રેસાને મોમ આપીને પણ આ માસીક ચલાવવા ઉત્સાહ થયો ને કમિય થઈ કરી.

આ માસીકમાં અચારા કમિયેટો જેવા કે—મીરસિંદજી મોદીય, ખી. મગનલાલ દેસાઈ મી. કમામાઈ અખીન, પ્રવાસી, વારાવજી કમસારર, જોડીમામાઈ કંસાવકર અને જીલ ફેરવાક માલકોએ સેમો મોકડી અખી મદદ કરી છે તેમજ ફેરવાક શુદ્ધરો બેતીની મદદવાની કમિયો ‘લખી’ મોકલે છે અને “બેતીવાડી વિજ્ઞાન”ને મોખાવે છે તે મોકલે તેમને અંતરવર્ણક આભાર મળું છું.

આપણે મુજબત કામગીરમાં કમિય ફેર બેતીવાડી ઉપર મુખ્ય જીવન માગ- નારો છે તેમાં જમીન વિવિધ પ્રકારની છે, કોણી જમનાં નવલો પણ થકાં સારાં થકી

જગોએ છે ને નવાં થઇ શકે એમ છે, ઉત્તમ પ્રકારનાં વાવેતરો થાય એવી જમીનો પથ્થુ છે. ખાતરો જોઇએ તે પ્રકારનાં મળી શકે એમ છે જળદોષ પથ્થુ જોરદાર મળી શકે એમ છે ને એવા ઉત્પન્ન પણ કરી શકાય એમ છે. ફક્ત ઝાડ પણ વિવિધ પ્રકારના આપણી આ રસાળ ભૂમિમા થાય છે ને નવાં કરાય એમ છે, ઘેઘાં બકડાં રાખી 'ઉન ઉંચા' પ્રકારનું પેદા કરાય એમ છે ઘેઘાં ઘેઘી રાખી ખાનડાનું એવાદાનું ઘેઘાં પણ પેદા કરી શકાતા ને કરાય તેવું છે ચોરડીનું ઉત્તરે ને લાંબો એકરમાં વાવેતર કરી જોળ ને ખાંડ સાકર બનાવવાના કારખાના કરાય એવાં ઉત્પાદક રચણા છે કપાસ ઉંચી જાતનો લાંબો તાર આપતારો વચાવ એવી જમીનો છે ત્યાં કાંતવા વણવાની મીચો કરી શકાય એમ છે. અંભેળા, ચીકુ, નાળીયેરી, મંત્રા, હાંપુ, કાળ, રાવણાં, અમરજી, હાડમ, સીતાફળ, પોષેમાં, વિગેરે વિગેરે અનેક પ્રકારનાં ફળ ઝાડ લાંબોની સંખ્યામાં કરાય એવાં રચણા છે. રેશમના કીડા ઉછેરી રેશમ કરવાનો ઉદ્યોગ બહોળા વિસ્તારમાં કરી શકાય એમ છે. ખરાબની કાચી જમીનમાં બાવળ, લીંબડા, ઝુંદા, કાકડીઆ, વિગેરે વિગેરે ઝાડો વાવી જમીનની ઝાડી કરી વરસાદ વધારે વરસે એવું પણ કરી શકાય એમ છે. નદી બગાડ બંધ બાંધી તળાવો કરી પાણી ભરી નેહરો કાઢી આગળ દેશમાં પાણી પાઈ જાડે બેતીવાદી કરાય એમ છે પણ હવે આપણા કમજાગે-આ દીકરા તરફ પેટો ખરચવા કાઢની ટટી રૂપીએ પાકની પણ થતી નથી એટલુંજ દીકરીર ધરાતું મોટું કારણ છે ! ! કાંઈ રાજને આવી ધ્વિજા થતી નથી એમની કબજા તો ઉપજ વધારવાનાં સાધન કરી દીધા શિવાય વીધોડી, વધારવાની ને રેશમને કાંઈ વેશ વધારી સુસવાતી ને એવી રીતે ઉપજ વધારવાની થાય છે આ રાજને દોષ હું માનતો નથી પણ તેમના કારખારીએનો દોષ છે તેઓ હું કહીશ ને મોજી જીતના રાજસી સ્વભાવના હોય છે એટલે ખરી રીતે ઉપજ વધારવાના રસ્તા શોધવાને બદલે મોઢા કચવાય એવી રીતે ઉપજ વધારવાના રસ્તા શોધે છે એથી અત્યારે કાઠીઆવાડમાં જોઇએ તો ગામમાં બાંધી જવા લાગ્યાં છે ત્યાની જમીન જોડવાવાળા એકાંતો એકાંત થયા છે વેપાર કરવા વાળા વેપારીએ નાથી જવા લાગ્યા છે-દોર દાખર પાળવાવાળા રખારી ભરવાડ, મલ્લી, મલવાએ આ ધંધો છોડી ગજુરીને ધંધો પકડ્યો છે. સુવાર, હુકાર કાઠીયાએ પણ ગામમાં છુટી જતા રજા છે. ફુંબારને ઢેદ ચમાર બંધીઆપણુ જતા રજા છે અને બધા મોટાં ઘરેનાં ગજુરી કરે છે ગાંધડામાં જોઇએતો આ વસ્તી મને નહિ પડી ખીજ વસ્તી કોને આધારે ગામમાં રહે ! ! હુમડાં પહેરવા જોઇએ તોએ શીવનાર દરજી મને નહિ. જોડા પહેરવા જોઇએ ને કોસ સાંધી દેવા કે આપણાં કામ કરવા મોઢાં જોઇએ તે મને નહિ. દલીવાર ઘડવા હુકાર જોઇએ તો ન મળે. સાંતી વિગેરે નવાં કરવા કે દુરસ્તા કરવા સુવાર જોઇએ તો તે ન મળે જનવરો દોઢવા ને સીમમાં ચાસવા બરવાડ જોઇએ તો તે શોષ્યા ન મળે મજુરી કચવવા કપાસ પીણવા, અનોજ વાડવા લણવા ઉમડીયા કોળી, કાકરડા, ઢેદ, ચમાર, જોઇએતો તે પણ હાથ આને નહિ. પાણી ભરવાનાં કામ શોધવાનાં કામ ફુંબારનાં જોઇએ તો તે પડવાવાળા પકવવાવાળા ફુંબાર ન હોય, બને પાણી જોળ, તેલ, વિગેરે પુરું પાકનાર વેપારી ગામમાં ન હોય એટલે બધાને જોઇતી વસ્તુ માટે દુર ગામમાં જાવું પડે. આવી કુખં કામક મામડાંની સ્થિતિ હોય ત્યાં અમ્મન રો નાના મોટા બધે અતે મોઢાં ઉપર જીલમ વસવાવે પેડ કશયે નાસ આપે તે જીલમ વળી

દેવતાક શાસ્ત્રોને જનુ આમલમાં મુકામ કરવાનો શોખ દેવ છે તે પોતાના શાસ્ત્ર સ્વાયે મુકામ નીચે તારે વસતીનાં આજ્ઞાં શોધમાં પાટલા શામ વામજુ દેવ હરી મામજુ જાવનજુ પી માન મે ને જુદા શાસ્ત્રને અને અપવદારો શોધુક એનું દોષ જનુ નાંતા સીવાકમો દવાદારો દવા પોતીમ પરાવજામી એ નીમિત્તિ થર જાતી એ છે અને શોધને મુજબે છે આવી રીતિને મુજબે હારીઆવડ રાખનાં મામજુમોજી ૧૪ છે. આ રીતીકો જામો કરવું થાય છે તારે આ વચરે એનું છે અનુમાનું છે જનુ તેવો દવાજા કરવા કમિયન થયો, નથી એકમે અંતકરજુ અમાજા કરે છે.

આવા જુલમો આ મુખી કરતા આજુકા દેવો અપવદારો બંધ ન થાય અને પોને નીતિપદ પરાવજુ રહે નહિ અને રાજાઓ વરિજુક મદારે રામજુકો મામજાતી, બેન્ડીનીને નેવાર રાજાઓની આજાતી શી રીતે થાય? આ આજા રહે મામજામાં આતેવાતેજાતી હમીટી થવી જોઈએ અને તેઓએ આવી અનુષ્ઠાની માવતો મુદ રાખને, અનુષ્ઠાની ને- હમે અને આજાતી થવી નથી તેની દારજો સમજાવવાં જોઈએ. પંચમરક પાંચ મામજો સમજા સેવા મર્ક સંપરામી આપો પ્રવાસ કર્યા વચર કેવળ નીકર્મ ને જીકર્મો મુજા ભેમી રહેવાથી થાવું હજ આવાજો નહિ. જામો જોમ આમજા થાય છે તેમ આજાતો શોધોએ પણ જાત દિવન મખી આમજા માલજા વચર છે મનુષ્ય વલ કરે તો ધર્મર મલ દેવ થાય ને ફર્યા કરે મરે અમે આ મણીક પાંચનાર મામજોને વિનવી કરીએ છીએ કે કવેરનો આજાતો મામજા કોવના મરે અને આજાતી થાય ને બેન્ડીવડી અમેરીકા દેવના એવી વેધાર દિવાનાં એવો દુનર નર્મન એવો આજુકા દેવમાં રાખાય થાયને થયું સ- હમી મેમી થાય એવું કરવા નથી નથી શોજવાયો આ જાતીમાં જામી મર્મો મરે મુકશે તો તેમના આજાર માનવામાં આવશેને એ દેવ શેવાયો જાશે. પામ જુવાજુ પરાવાજા રહે આજો.

અત્યારે મતા ભેવામાં તો એ જાને છે કે—વધા આજુકા દુર મુતી ઉત્તરનો રા- રોજ નહિં મોઢનું સુતી થેવું, અર્થ ભોમનું નહિં, છતાં વિવાહી જામ પામેથી રોજ પદાથી વેધાં અમિયાર કરવો મહા પેશવા, જામે આજવાને વિવારવા મીજીને જુન દેવી, જા કપટ વિદ્યા થાવ નહિં, અમ જામતા વામજા મુજેથી કરજા મામ કરવા વચર અધુરોની રાતિ મર્ક છે એવેને તાસર વચ્ચર વચ્ચેથી નથી, કરેલું મુઢનું જુલમે નરો અરેતરી જુરે એવું પરિજીએ નરે કુડજમાં એવામાં જાને છે તારે જાત રમજાન વેધામ આને છે પણ પાવું એનું એજામામો એ લેખથી મર્ક થવાથી નહિં, પણ વધારા દેવા વધર થાય મુતી નિવર કરીએ તો એ જાનું છે તે ખાં જામશે.

આ જાતીકો વિવાહ દેવમાં વર્ધમાં પ્રવેશ કરે છે તેમાં અંજલિયાતી જુવાકીનો મેલ આજુકાં સ્ત્રી છે તે આ વર્ધમાં જુરો મરે મરજુ મે જીલ નિવેરોનાં પ્રસારો થયાં છે મદાર પ્રવાજાં છે, જનુ શોજાદાર મામ જાવનવામાં થયું જાં તાર વચાય છે તેની મદાર- વચાવ કેમ કરી વિશેરે કુડામાં વેધા આ વચે કર મોરે થવાયો, તમે પાંચનાર મામજો પણ આજવા દેવની મેતી રીવાજ જુવાકી વાજા થજાવવા કરે એવો શોખ વધે એવું જા- આજો પણ જામનાં જાતી અને જામ જામે બેન્ડીવાડીમાં જોજાવવા દેવની આજાતી થાય

ખીજ અનેક રસ્તા તમે હો, તમારો પૈસો ગમે તેમાં વાપરો કંડાગામાં આપો પણ મુળ વગર શાખા નહોત તમામ કુન્તરો ખેતીવાડી ઉપર આધાર રાખે છે વેપાર વજુજ પશુ તે ઉપર ટકી રહ્યા છે અને સુતર કાંતવા માટે રેડીઆઓ મલાવવા સતર કરવા ર મુખ્ય જોશે તે જો તમે વાવશો નહિં કલ્પન નહિં કરો 'તો રેડીઆ પશુ તમારા અટકી પડશે અને જૂએ ઠાંડીયા ધસવા પડશે માટે ખેતીવાડીના ધંધા તરફ જોઈ જઈ દેવાયને આમાં મારીકાને જેમ કાંઈ ઉત્તેજન દેવાય તેમ કરવા મારી બલામણુ છે. મતલબ આ મારીકાદ્વારા ખેતી કરવા સોંપાતું બહુ થાય અને સગની ઉપજ વધેને આખાદી દેશની થાય જેમ કરવા સમજાઓની જુદી થાય એવું પ્રશ્ન પાસે પ્રાર્થુ છું. આ " ખેતિ-વાડી વિજ્ઞાન " નાં માહક વધારવા હરેક જામએ મદદ કરશે એવી પ્રાર્થના છે. અને જુના શ્રાહકો અમારાં યાસિદને પાંચી આગે ઉત્તેજન આપ્યા કરે છે તેવી જરી તે અમારા તરફ દીક્ષોદ્દારાખી ઉત્તેજન આપ્યા કરશે એવી તેમની પાસે વિનંતી છે-અસ્તુ.

અધિપતી.

હિંદના ખેતીના પ્રશ્નોનું સ્પષ્ટીકરણ.

—(૧)—

પ્રસ્તાવના-કેટલાક જરૂરી આંકડા.

ખેતી હિંદુસ્તાનના સૌકોનો મુખ્ય અને મહત્વનો ધંધો છે. વસ્તીનો મોટો ભાગ જોડશે લગભગ ૨૩ કરોડનો આધાર મુખ્યત્વે કરી ખેતી ઉપર છે. એમાં ૨૨ કરોડ હિંદી કર્મ કરે છે જ્યારે ૧ કરોડ દોર ઉછેરવાનું આરવાનું, જમવાનું, તથા બાળ બગીચાનું કામ કરે છે. ખેડૂત વર્ગમાં ૮૦ લાખ જમીનદારો છે, ૧૬ કરોડ ઉપરાંત પેતાની જમીન ખેડનારા અને કેટલાક ખીજાની જમીનપર ખેતી કરનારા છે. આર કરોડ ઉપરાંત ખેડૂનોના નોકર અને મજુર તરીકે હાંબી મુજર છે જ્યારે ૧૦ લાખથી ઓછા વ્યવસ્થાપકો, ૩ કરો અને જોગટો છે.

આ આંકડાઓ ખેતીનો પ્રશ્ન કેટલો અમત્વનો છે તે પુરતાર કરી આપે છે અને તે તરફ પુરાત પાત અપાતું જોઈએ જે અપદ રીતે જતાવે છે, ખેતી જે અત્યંત મહત્વની છે અને જેમાં સકળ રાષ્ટ્રનું હિત સમાવેલું છે તે શું શાવકારક ધંધો છે? શું ખેડૂત વર્ગ જોઈએ તેટલો આખા છે? આ ૬૦ વર્ષમાં જ્યારે અન્ય યુરોપીઅન અને અમેરીકન પ્રજા ધણા સુધારા કરી રહી છે ત્યારે હિંદના ખેડૂત વર્ગ શું થયું છે? સરકાર કે જે બહુ શખી અને માયાળુ ગણાય છે તેણે ખેતીના વિકાસ માટે શું થયું છે?

આ પ્રશ્નો જોઈએ તેવો ઉદ્દેશ યોજાઈ નથી અને તેથી પૂર્ણ તપાસની ખાસ આવશ્યકતા છે. આ લેખનો ઉદ્દેશ આ જરૂરી પ્રશ્નોનું ખાત્રી પૂર્વક આંકડાની મદદથી પૂર્ણકરણ કરી તેને ખરા સ્વરૂપમાં આલેખવાનું અને ચત ૬૦ વર્ષમાં જે કંઈ કરવામાં આવ્યું તેના મુખ દોષ શોધવાનું છે. વિશેષમાં ખેડૂત વર્ગ કાલની ચાલ્ય રીતીથી, ખીજાની જમીન વાવવાથી અને ખેતર ઉપર પેસાની લેવડદેવડ કરવાથી જે દુખ જોગાયે છે તે ખતાવવાનું છે. આધુનિક ખેતી કરવાની પદ્ધતિ ખામી બરેલી છે નેથી લાખો દુઃખમાં સડતાં અને મુંગે મોરે સદન કરનારા ખેડૂતોની રિયતી ધણી કંમળ છે તેથી તે પદ્ધતીની ખામીઓ દુર કરવાનું જઈ જરૂર છે.

ખેતીના વિષય ઉપર ખરાબર અભ્યાસ જાડવા માટે કેટલાક આકારો ખૂબ અવશ્યના છે. કિલ્લા ૩૧ કોડ ઉપરની વસ્તીમાંથી ૨૨ કોડ ખેતી વપરા અને ૩૧ કોડ માંથી વિગેરે કુલર કલોનના કારખાનામાં નોકરી કરી પોતાનો નિર્વાહ ચલાવે છે. ૫૦ લાખ પોતાના અપ લાભોને ધધી કરે છે બ્યારે બાકીના જુદા જુદા ધધામાં ભેગાપેલા છે. પત્ર નં. ૧ કુલ વસ્તીના જુદા જુદા આર્થિક સ્તરોમાં તેમજ દેશી રાજ્યમાં ધધાને અંગે જેની રીતે જોવાયલા છે તે બતાવે છે.

પત્રક નં. ૧. વસ્તીના જુદા જુદા ધધા પ્રમાણે વિભાગ.

ધધા.	કુલ વસ્તી.	ખિતીસ કિંદ.	દેશી રાજ્ય.	કિલ્લા વસ્તીના.
ખેતી, ટોર કલોનના વિગેરે.	૨૨૬૦૦૦૦૦	૧૮૦૦૦૦૦	૪૦૦૦૦૦૦	૭૨
મીઠા વિગેરે કારખાનામાં નોકરી.	૩૫૦૦૦૦૦	૨૩૦૦૦૦૦	૮૦૦૦૦૦	૧૧
ખાંધાર અને કલોન.	૨૩૦૦૦૦૦	૧૮૦૦૦૦૦	૫૦૦૦૦૦	૭
મીઠા, બાંધકામના ધધા.	૧૬૦૦૦૦૦	૧૧૦૦૦૦૦	૫૦૦૦૦૦	૫
પરમુર.	૧૨૦૦૦૦૦	૮૦૦૦૦૦	૪૦૦૦૦૦	૫
કુલ.	૩૧૪૦૦૦૦૦	૨૪૫૦૦૦૦૦	૫૮૦૦૦૦૦	૧૦૦

ઉપરોક્ત કારખાનાં ભેગાપેલાની ૨૫ કોડ વસ્તી સંખ્યામાં (જેમાં ૨ કોડ ઉપરાંત આગે છે) ૧૦ કોડ ઉપરાંત ખેતોમાં, ૨ કોડ મીઠા વિગેરે નિઠામના પદાર્થ ઉત્પાદન કરનારા કારખાનામાં અને ૧ કોડ ઉપરાંત ખાંધાર અને મીઠા કુલર કલોનમાં ભેગાપેલા છે. બાકી રહેલી સંખ્યામાંથી ૫૦ લાખ વિવિધ ધધામાં રાખવા તરફિ લક્ષ્યમાં અને ૧ કોડ ઉપરાંત પરમુર નોકરીમાં છે. પત્ર નં. ૨ મુખ્ય દેશીની સાથે અરખામણી કરતાં માટે કેટલાક જરૂરી આકાર બતાવે છે.

પત્રક નં. ૨ મુખ્ય દેશીની વસ્તીના ધધા પ્રમાણે વિભાગ.

દેશી નામ.	ખેતી.	મીઠા વિગેરે કારખાનાં	ખાંધાર અને કલોન	મીઠા અને બાંધકામના ધધા.	બાકીના.
ખુલાંચિટ રોડ.	૧૩૦૦૦૦૦	૧૨૦૦૦૦૦	૬૦૦૦૦૦	૨૦૦૦૦૦	૫૦૦૦૦૦
મીઠાની.	૧૦૦૦૦૦૦	૧૧૦૦૦૦૦	૪૦૦૦૦૦	૨૦૦૦૦૦	૩૦૦૦૦૦
કાંચ.	૮૦૦૦૦૦૦	૬૦૦૦૦૦	૩૦૦૦૦૦	૨૦૦૦૦૦	૧૦૦૦૦૦
ધધી.	૮૦૦૦૦૦૦	૪૦૦૦૦૦	૧૫૦૦૦૦	૧૫૦૦૦૦	૦
કાંચી.	૫૦૦૦૦૦૦	૧૫૦૦૦૦	૫૦૦૦૦	૫૦૦૦૦	૩૦૦૦૦૦
કિલ્લાના.	૧૦૦૦૦૦૦૦	૧૮૦૦૦૦૦	૧૧૦૦૦૦૦	૫૦૦૦૦૦	૧૧૦૦૦૦૦

હિંદુસ્તાનમાં વન્ટીને મોટા ભાગ ખેતી કરે છે અને હુનર ઉદ્યોગમાં બીજા દેશની સાથે સરખામતા બહુ પડત છે, આવી સ્થિતિ વળી ચર્ચા ચાલુ છે.

હિંદુસ્તાનનું ક્ષેત્રફળ ૧૧૫૨૦૦૦૦૦૦ એકર છે. બ્રિટિશ હિંદનું ક્ષેત્રફળ ૬૨ કરોડ એકર છે જેમાં ૮૩૦૦૦૦૦૦ એકરમાં જગત આવેલાં છે, ૧૪૩૦૦૦૦૦૦ એકર પાતર જમીન છે બધાં મહાનોડા, રસ્તા અને પાણીની સમૃદ્ધ આવેશો છે જેથી વાવેતર ચર્ચ શક્ય નથી. ખાણની ૩૫ કરોડ એકર જમીન કૃષિકર્મ માટે ખાસ ઉપયોગની છે. ૧૭૧૦૦૦૦૦૦ એકર જમીન ખેતીની અત્યંત જાન્યવાળાં મદદગાર થક પડે એમ છે.

પુરોપના બીજા પ્રદેશો સાથે સરખાવતાં આપણને આશ્ચર્યસહ રસ્ય માલમ પડે છે કે ખેતીના વિકાસ માટે કિટોશ સરકારે પુરતું ધ્યાન આપ્યું નથી. યુનાઇટેડ રોટસમાં દરેક માણસ ૩૭ એકર જમીનપર ખેતી કરે છે જર્મનીમાં દરેક માણસ સરેરાશ ૭ એકર જમીન ખેડે છે જ્યારે હિંદમાં માલક અને મહેનતુ એકત્ર રહે એકર જમીનથી વધારે વાવેતર કરી શકતો નથી.

જો પાક ઉત્પન્ન થાય છે તે છુટા રીતે ખતાવે છે કે ખેતી સમઘી આ દેશમાં બહુ થઈ શકે એમ છે પણ હજુ સુધી કંઈ થયું નથી. દર એકરે હિંદમાં ધરતી પાક ૩૦-૪૦ શેર છે. બીજા દેશ સાથે સરખાવતા પાક પ્રતિજ્ઞ જુલ છે. ઇંગ્લંડમાં દર એકરે ૧૦૮ શેર પક ઉત્પન્ન થાય છે જ્યારે યુનાઇટેડ રોટસમાં ૧૦ શેર થાય છે. સરકારે બહાર પાડેલા આંકડાઓ આ બાબતને પ્રુટિ આપે છે, તે આંકડા પ્રમાણે પણ દર એકરે ૪૦ શેરથી ઓછો પાક હોય છે.

આર્થિક રીતે અને આરકને લગતું પત્રક આ બાબતપર વધારે અગત્યનાં નાખે છે. હનિયાના મુખ્ય દેશોમાં દરેક માણસની આવક અને જમનક સમઘી તપાસ કરીએ તો હિંદની માથે દશ સદગ દ્રષ્ટિઓચર થાય છે.

પત્રક નં. ૩ વિવિધ દેશોની કુલ મુડી, કુલ આવક તેમજ દરેક મનુષ્યની મુડી અને ચાલુ આવક.

દેશનું નામ	અખિવ દેશની કુલ મુડી	અખિવ દેશની કુલ ઉત્પાદ	દરેકની મુડી	દરેકની આવક
યુનાઇટેડ રોટસ.	૩૬૧૨૪૦૦૦૦૦૦	૫૦૦૦૦૦૦૦૦૦	૩૯૧	૫૦
ફ્રાન્સ.	૧૧૬૭૫૦૦૦૦૦૦	૧૪૬૦૦૦૦૦૦૦	૨૬૨	૩૮
જર્મની	૨૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦	૩૦૦૦૦૦૦૦૦૦	૨૬૪	૨૬
હિંદુસ્તાન.	૩૫૦૦૦૦૦૦૦૦	૬૦૦૦૦૦૦૦૦	૧૧	૧૬

ઉપરની સર્વે સ્ત્રમ પૌંડમાં સમજાવી.

હિંદમાં મોટાના આકૃષ્ટ્ય થઈને દુકા ઠોચ છે જોઈ દેશની આર્થિક સ્થિતિ ઉપર હડી અગત્ય થાય છે. પુરપ્ત સરેરાશ આકૃષ્ટ્ય ૨૨.૫૯ અને સ્ત્રીનું ૨૩.૩૧ છે. ઇંગ્લંડમાં યુરપી અને સ્ત્રીનું સરેરાશ આકૃષ્ટ્ય ૪૬.૦૪ અને ૪૦.૦૨ છે. સ્ત્રીનાં આકૃષ્ટ્ય ઇંગ્લંડમાં વિસ્તે દિગમે વળે છે જ્યારે હિંદ જમનક વધારે ખતાવે છે.

પત્રક નં. ૪ મુખ્ય પાક.

પત્રક નં. ૪ મુખ્ય પાક અને નિકાસના આંકડાં વિષે મતારે છે.

પાક.	કેન્ડા એકમ પાવેનર.	કેન્ડા પાક (અમી)	નિકાસ (અમી)	નિકાસ કરેલા પાકની કિંમત (પૌંડમાં)
બા (સાક)	૭૩૦૦૦૦૦૦	૨૮૦૦૦૦૦૦	૨૪૦૦૦૦૦	૧૭૫૦૦૦૦
પત્ર	૨૩૦૦૦૦૦૦	૮૪૦૦૦૦૦૦	૧૨૫૦૦૦૦૦	૮૦૫૦૦૦૦
ગુરાર	૨૧૦૦૦૦૦૦	૪૦૦૦૦૦૦	•	૩૦૦૦૦૦૦
બાજરી, મકાઈ	૩૮૦૦૦૦૦૦	૬૦૦૦૦૦૦	૫૦૦૦૦૦ ગુરાર અને બાજરી એમાં	ગુરાર અને બાજરી એમાં
શાકડી	૨૭૦૦૦૦૦૦	૨૩૦૦૦૦૦૦	૫૦૦૦૦૦	૩૦૦૦૦૦૦
ર (મીઝ)	૧૬૦૦૦૦૦૦	૫૮૦૦૦૦૦૦ મોંસીએ.	૫૦૦૦૦૦	૫૨૦૦૦૦૦૦
ચણ (મીઝ)	૩૦૦૦૦૦૦૦	૮૫૦૦૦૦૦૦ મોંસીએ.	૭૫૦૦૦૦	૨૦૫૦૦૦૦૦
બીનાં	૧૫૦૦૦૦૦૦	૨૫૦૦૦૦૦૦ દા.	૧૫૦૦૦૦૦	૧૭૦૦૦૦૦

+ આપડાં તેમજ ખેતીની આપડાં પર વિવેચન કરીશું જાણુશાં તા. ૨૪-૫-૨૧.
(આજી)

જમણીધર સાહેબ સાહે.

x-Agricultural problems in India by Doraswami. ઉપરથી શીખ
ફેરવા સાથે.

“આપણી ઉત્તમ ખેતીની અવધન દશા કેમ?”

(સંપાદક:—અબ્દુલકાદર નરસિંહજી સાહે—દ્વારધરનાસપાળા.)

આપણા આપણે વાળી વખત સમજાવે છીએ કે આપણી દેશી ઉદ્યોગો, કાળાએ
એ ખેતીવાડીની ઉદ્યોગ ધીમે ધીમે ધસારા અન્ન નાશવંત સ્થિતિમાં આવી ગયા છે એમ
તાલક યાવ છે. પૂર્વની કુશળ ઉદ્યોગોની અવધન પુનઃ કેન કરાવે પાકી એમાં સમય
એમ મારે આપણે સમજ પ્રયત્ન કરવો એમાં એમ પૂર્વ ખેતીની તેમ યથાનાં કાળે
શીખી કદાવી, સમજ, તે વિદ્યોગના અવધ પ્રયત્ન સુખ એમ અપાયોગ અવધન કરવી

નાના પ્રકારનાં વાવેતરની ઉત્પત્તિ અને વિશાળતા માટે અતિ ખ્યાતિ પ્રાપ્ત કરેલી હતી, ઉત્તમ પ્રકારના ગાલીયા, સેતરંજી, રેમસી કાપડ, મજલીન, કોલરકામ, ૩ અને ગળાની ઉત્પત્તિની વિપુલતા યુક્ત હતી અને તેનો પરિવેશ ખાસે ધર્મોત્તર નિકાસ થતો હતો. અગ્રિય એમ કહીશું તો ચાલશે કે આ આર્યાવર્ત આશ્રયસ્થિતિ પર આવલંબી રહેલો હોવાથી ચોતેજ બધું ઉપજાવી શકતો હતો. પરંતુ આધારભૂત બિલકુલ પજુ નહોતો, એમ કહીશું તેમાં નિયંત્રણ પણ અવિચલિતવેગે રાખ નહોતું નહિ.

વેપાર હૃદયથી પરદેશીઓનું આસ્તવ્યરમ આગમન—પ્રથમ અંગ્રેજ લોકોની ક્ષતિ અહીં વેપાર હોયથી હતો; કાંઈ સમયની લીધવાલતા હોયથી નહિ. પ્રથમ હિંદુ-સ્તાનમાં સુરોપાર અથવા તેને અંગ્રેજીમાં સોલ્ટીટર એ નામથી ઓળખવામાં આવે છે તેની ઉત્પત્તિ વધારે પ્રમાણમાં હતી તેનો પરવાનો મોમત્ર સહેનલાક પામેથી હોઈ કલાક હવે ખાસમેલ દારૂગોળા બનાવવાના કામમાં લીધો તેમજ અપીલનો વેપાર પણ મમળાકાર ચાલતો હતો બંગાળમાં ગળાનો ખાક યુક્ત થતો તેનો પણ અંગ્રેજો વેપાર કરતા હતા કુદરતી બક્ષાવેળી હિંદુસ્તાનની ચીજોનો વેપાર એ લોકો કરતા હતા ઈતિહાસ ઉપરથી આપણને સ્પષ્ટ થાય છે કે અંગ્રેજ લોકોની વેપાર કરવાની કુનેહ ઓરજ પ્રકારની હતી. તેઓ મોમત્ર બાદલાદને સું પ્રિય છે તે સત્તરે બોળા કહાડતા અને તેમનીવિલાસ પ્રિયતાને વધુને વધુ પ્રબળ કરતા દાસના દારૂની જરૂર જુએ તો તે અને મોત્ર શોખની એવી જોવી ચીજો પુરી પાડી બદલામાં વેપારની છૂટકા માંગતા મોમત્ર—રાખપિટારી તેમની એ સેબ. ટુસિની અપળતા જોઈ રાજિત જનતા ગયા અને ગદ્ગદા અતે તે તેમને વશ થઈ જતાં કલકત્તામાં બધો વેપાર યુરોપીયોને હાથ થઈ ગયો; અને શણી, અરીણ, ચાલ, કોલસો, જમુક બધો વેપાર મમળાકાર ચલાવવા લાગ્યા.

તે વખતે હિંદુસ્તાનમાં પ્રચીન સમયની ખટપટ અને અધાધુનીની અવ્યવસ્થા ચાલતી હતી, ત્યારે તે વેળા યુરોપમાં રસાયણ શાસ્ત્ર, યાંત્રિકજ્ઞાન વગેરે વગેરે શાસ્ત્ર અને કળાના અભિપ્રાયનો સારો અભ્યાસ ચાલુ હતો જે અસ્તામાં યુરોપમાં—સત્તરમાં, અંદાજમાં, ઓગણીસમાં સેકામાં—યુક્ત શોધખોળ ચાલુ હતી, ત્યારે તે અસ્તામાં અહિં ઠંડળ નિર્માણત્વ દરમ્યાન થતી હતી વિજ્ઞાનની ચીજોની એકિનીની સંજ્ઞાત થતી હતી એમ અંગ્રેજ બાદલાદના મરજુ પચાવ સાન્વિ દેવીનું જાદન જાણે અવસાન થયું હોય તેમ જાણીશું વિદ્યા, હુનર, કારીગરી પણ, તેની સાથે સદગામી થતા લાગ્યાં.

પરદેશીઓપ્રવેશ અને સ્વદેશીનો અભ્યાસ—તેઓ યંત્રિકજ્ઞાનના પ્રમાણદારા કાર્મ વધારે ગતરે સોંધ અને સસ્ત ઉપજાવી સંઘા લાગ્યા. તેઓએ હવે તેમની માલની માગણી કયા દેસમાં વધારે છે, તે તરફ ધ્યાન આપી માગણી પુરી કરવી એવું સમજવા લાગ્યા તેઓએ હવે તેમના માલની તેમજે જોઈ કે એનો દેવ એકલો બને હિંદુસ્તાન છે. અંગ્રેજ એકલે હવે હિંદુસ્તાનમાં રાજ્યપ મળેસારે કરવા લાગ્યા. કારણકે ત્યાંથી કાપડ સસ્તું અને સરાધદાર આવવા લાગ્યું. વજુર, લોકોને કાંઈ ધીમે ધીમે પડી ગાગ્યો અંગ્રેજ લોકોના સહવાસને લીધે કેટ, પાટલુન, ટાઈ, ટાપીઓ વગેરે અદેરવાનો શોખ દિગ્ગમ થતો ગયો, પ્રજુલોને વખતે મોક સમજાવ કે આપણે વસાવવેથી કાપડની માંદો કેમ ન ચલાવી કાંઈ તેમાં જે નજી લાખ રૂપિયાનું ખર્ચ કાંઈ સમજે નહિ ને ગેર બદે નહીં.

આવી આવી વિદ્યમાઓ આવી પડતી થીએ થીએ પડતી કંઈકે આપણા દેશમાંથી કે નહીં બહારના લોકો અને સુતરની મીથો બગીરથ થવાને થઈ. અરે પણ વચુકર લોકોની શી દશા ! તેમની રોજ ? બૂબે મરી ગયા !

મળી રંગવાનો ઉદ્યોગ—અમદાવાદમાં મળીનું કામ કરનારા કેટલીક ચોક્કસ જાણીતા આવી નિશાની પરથી વધારે હોવા જોઈએ એમ જાણાય છે. હવે તે થયે નાશ પામ્યો છે. ત્યાં ફક્ત હવે માળવાનાં કુંડાં, બહી વગેરે પડી રહેલું જાણાય છે, તેના ઉપર અંધમજુ અંધમજુ તો ધૂળ ચઢી કશે. એક વખતે એજ મળી આપણા દેશમાં થતી હતી અને અંધપિ બંગાળમાં સાથ છે. પણ તેનું વાવેતર ધણું જોઈતું થતું નવ્ય છે. શાવટારમાંથી જર્મન રસાયણ શાસ્ત્રીઓએ દુધિમગળી બનાવવા અંદી નેમને દાઢ્ય જાણે મેનાની ખાખુનાં આવી હોયતી ! અથવા તો અંદે બીરુન નાઈરસના અગ્રાદિનનો દીવો દાખમાં ના આપ્યો હોતતી ! તેમ થઈ પડ્યું ! એ શાવટારમાંથી નિવ જિન પ્રકરનારંગ, ખાંડ, વગેરે પડતી બનાવે છે એક અદમક પેસો પેસા કરે છે, એ કંઈ આપણા ઉપર જુલમ કરતા નથી હાં, સારાંજ એકે દેશમાં મોનું પાકે તેથી તે દેશ તબચર નથી, પણ જે રાષ્ટ્રમાં કુદરતને કલતરાવી, સ્વિન પગવનાય વિદ્યોને પાયા છે, જ્યાં જાનને પ્રચાર બદોશી અને બદોશી થતાં જાય છે, જ્યાં રાજા રેવતને શાસ્ત્રની શોખ ખેળ કરવા સદાય અપે છે. જ્યાં વિદ્યાની ની કાર જુલમ છે, જ્યાં વિદ્યુર્બંધ આત્માશાસ્ત્રની શોખખેળ કરવા તત્પર રહે છે તેજ રાષ્ટ્ર તરંગર છે એમ સમજતું જોઈએ. આપણા દેશમાં મોનું દીઠ અને અને અને અને અને અને બૂગર્મમાં સમાવેલા હોય તેથી હું ! નેમુકી સોનાની ખાણોમાંથી મોનું પરોઠા થસાઈ જાય છે, કારણકે તે આપણને મેલતાં આવડતું નહિ.

બંગાળમાં મળીનું વાવેતર પ્રકર થતું હવે તે મળી આવી એટલે વાવેતર થતું જોઈતું અને એ બાજી પડેલી જમીનનો શા ઉપયોગ કરવો એ મોટો પ્રશ્ન થઈ પડ્યો છે. જ્યાં કુદરતની સ્વિચો નહ થતી જાય છે. આપણે મળીથી પેસા કમાતા કમાતા તેના બાકે દુધિમ મળી જમીનીથી પેસા આપી લાવતી પડે છે આ પણ જોયા જેવું છે ?

બેલીનો ઉદ્યોગ—કિંદુસ્તાનના કોઠાને શુભ આશર બેલી ઉપર છે. બેલીનો આશર વસાઈ ઉપર છે. એક વસાઈ ના આપ્યો એટલે કિંદુસ્તાનમાં તો કુશાન સમજ્યો દમણી દમણી કિંદુસ્તાનના કમનસીમે વિપદ ઉપર વિપદવાળા બહુ આવી. મનાં કુશાન અને કુશાન અને તેથી મોજાસરીની અવતંત વિદ્યમાના સાથે વળી પુરાણી વિદ્યુર્બંધ અનિચર કુખ-વને એવી કમિસુવાએ શાન્તિ પામી છે. —ખેળ અને કમનસીમે એવોનો તાલ જગત દેખાય એક દેશમાં પોઈનું અનાજ રસલેને શીથે પરદેશ થસાઈ જાય છે અને જ્યાં સારો માલ મોં, માખા મથે છે ત્યાં વેપારી મોકો વેચે છે જે પેટીના અનાજ પામે છે તેજ. બેલીનો જુલો મરે એ થશે આશર્વ મારા જનાય છે જે પેટાનું તે માનું ! બેલીનું કંઈ એક વસાઈ એક વસમ માલે એટલીજ પકવતો હોય એજ અને નહીં પ્રાણી પાત એજ છે કે પાક થજો થોડે ઉપર અને તેમાંથી બિચારને સરકાર મહેસુલ આપતું પડે છે, સાકુમને ત્યાંથી રૂપિયા લાખો હોય તેને રૂપિયા. તથા તેનું જ્યાં આપતું પડે છે. રૂપિયા અને તેનું જ્યાં રોઝું નવોશને શીથે થોડો પાક એના બ-દશમાં આવી દે છે એક વસમ અને એટલુંજ પણ આપેજ પામે રહે છે. આવી બેલી વસે

વરસાદના આવે તો પછી એમના તો બારણ વાગી જાય પહેલાં જમીનમાંથી પાક સારો ઉતરતો હોવાથી બેદુતને ત્યાં કોઈ દિવસ દુકાળ નહોતો આવતો ઉઘાવ ગોમગાને ગામમાં થતો અને જે લાણી રહેતા તે પોતે લોપસ જેવું કરી કોઠીઆદારમાં બરી રાખતો જેથી બીજે વરસે વરસાદ ના પડે તો પણ તેને અડચણ નહતી નહોતી.

દિન પ્રતિદિન જીવનની, આધાર જૂદ બેલી તરફ આપણા લોકોની આટલી બધી બેદરકારી વધતી જાય છે એનું કારણ શું ? બેલીમાં મજુરીની જરૂર છે એ વાત સિદ્ધ છે, પરંતુ એની કંઈ એમ સિદ્ધ થતું નથી કે બેલી છે અસલ્ય—બેલીનું અસ્થવરથી શાન ધરાવનારા—મજુરોને સોંપી દઈ આવતું પ્રતિદર્શક જણાવતું—અરે ? જમીનદારે નિરાંતે સર્જી જતું જમીનદારોની મગજમાં એવી વાતો રમી રહી હોય છે કે એ મજુર લોકો એમને વાલીને ખવડાવશે. તે લોકોએ બેલીવાડી સમીપે અભ્યાસ કરવો જોઈએ, તરીકે જાતનાં આતંકોને ઉપયોગ કરતાં સીપી બાણું જોઈએ અને આમ ધમ્મિ બીમે પ્રમતિનાં માર્ગમાં આમળ વધી મુધારો કરવો જોઈએ જમીનમાં ચોક્કસ વર્ષ વાવેતર કર્યા પછી તેમાંથી પ્રાપ્ત કસ એટલો જાય છે, કારણતે જમીનમાંથી જે દારો ઝાડને પોપલુ કર્યાં હોય છે તે કમી થતાં જાય છે એટલે પાક પણ એટલો થતો જાય છે, બેલીવાળાએને જુદા જુદા પાકને સાંઈ જુદી જુદી જાતનાં ખાતરો અવશ્યમાં છે. તેમજ અમુક પાક ઉતર્યા પછી અમુક જાતનું જ વાવેતર થવું જોઈએ એનું સંપૂર્ણરો શાન કરાવતું જોઈએ બેલીવાડીને જમતા રસાયણનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ, કારણકે તેની મદદથી પાકમાં વધારો કરી શકાય છે અને તેથી મહેનતનો બદલો વિશેષ પ્રમાણમાં મળે છે. અમેરિકામાં શાસ્ત્રની મદદથી તંબાકું વાવેતર પુષ્કળ થાય છે તેની બીડીઓ થાય છે. તેમ છતાં આપણી તંબાકું સીગારેટ કેમ બનાવવામાં નથી આવતી ? અને આપણે શા મારે પરદેશથી બનાવેલી સીગાર અને સીગારેટ ખીચા છામ્યા ?

આપણી તંબાકું અને અમેરિકન, ઇન્ડોચીન અને ઈર્ષ્ય તંબાકું જેર મામ એટલો હોય છે કે ત્યાંની તંબાકુંમાં સુગંધ હોય છે તે સુગંધ ક્યાંથી આવે છે ? તે કુદરતનીજ છે કે કૃત્રિમ છે ? અમેરિકન લોકોને કુદરતની વાસ તંબાકુંમાં માલમ પડી અને એને એમ જણાયું કે અમુક-અમુક પ્રકારનાં જાંતુને લીધે, અમુક તરેહની વાસ રહે છે એથી એમણે તે જાંતુઓ એમની પ્રયોગ સાળામાં તૈયાર વાવેતર કરતી વેળાં તે જાંતુઓને તંબાકુંના છોડમાં દાખલ કરી તંબાકું ઉત્તમ પ્રકારની કરી અને પછી ઉઘાવ પણ સારો થવા લાગ્યો. બાદિં આપણે એના કોઈ પણ પ્રકારના પ્રયાગો થતા નથી અને એમ પણ સમજાય છે કે એ લોકો આપણી તંબાકું આપણી પાસેથી ખસેડી તેમની સુગંધીયાર તંબાકું મિશ્રણ કરી દાહની સીગારેટ થાય છે. તંબાકુંમાં મોટા સચાલ એ છે કે તેને સાર (Cure) કરવાની (કેળવવાની) રીત જાણવી જોઈએ. આપણે જ્યાંસુધી કૃત્રિમ તંબાકું તૈયાર નથી કરી ત્યાંસુધી આપણી સદમામ છે એમ સમજાવું. અને રાજ્ય-સ રું કરે છે.

લેખક, આ બીડી અને સીગારેટનો વ્યાપાર ધમધીકર આલે એમાં રાહ નથી, પણ વિગતને અનુસરી દર્શન તરીકે વાત કરે છે એ આપ વિનયી લોકોએ મિલકત પણ વિચારવું ન જોઈએ. બીડીના ધોધાથી આપણી કેટલીએ કમાણી થતામાં જતી રહે છે એમાં કંઈ કહેવા જેવું રમુજ નથી. જેમ અને તેમ આ વ્યવસ્થી દૂર રહીએ તેમ ઠીક. સાથે

વળી એટલું આપ થાક સંભર્યા કે લેખકને જોડી કે સીંગારેડ થાતો તંબાકુનું માર્ક પણ પ્રકારે વ્યક્ત નથી. ઉપર કહ્યું તેમ દશાન્ત આપી વિવધની સરવતાર્યેજ એટલું વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. એ વ્યવસ્થા પરદેશની ચીજોમાં મોઢવે એનાં કરતાં એવીજ મીઠાને દેશમાં ઉત્પન્ન કરી વાપરે તો પેતા દેશમાં દેશમાં એ એજ મહેલમાં આવર્થ.

અમેરિકામાં એક એકર-૩. ૧૦૦ નું ખાતર નાંખે છે અને પાક રૂ. ૪૦૦ થી ૫૦૦ સુધીનાં લગભગ કરે છે એટલે ખેડૂતને રૂ. ૩૦૦ થી ૪૦૦ નો ફાયદો રહે છે. હવે આપણા ખેડૂતની સ્થિતિ સાંધે સરખાવતાં 'કયાં ગળા મોજા અને કયાં ગળિા તેલી' કહ્યું થઈ પડે છે. ખેડૂતની સ્થિતિ અહીં બહોં મરીત છે અને ખાતર પાડ્યા એટલું ખર્ચ કરવાની એમની તાકાત નથી. સાદુકાર બાજુ લઈ લઈને તેમનાં દુધિા કદાદી નખે છે. ધારો કે એક ખેડૂતને રૂ. ૧૦૦ સાદુકાર પાસેથી લેવા પડ્યા અને શેરડીની ખેતી સાથે એ સો રૂપિયા ખર્ચ્યા; હવે દેવપેચે ખેતરમાં ઉપાડાં લાગી અને શેરડી બીજકુપ પણ થઈ નહીં અને સાથે ખેતરમાં પડુ અડુપા કરી એટલે એના સો રૂપિયા તો પાછીમાં મળ્યા. સાદુકારનું કેટું ઉભું મળ્યું અને બાજુ ઉપર બાજુ આવતુંજ રહ્યું. હવે બીજે પાક કરવા સાર થી વચેરે લેવા સાર બીજા રૂપિયાની બરતે તે કમીથી પુરી પાડે? સરકાર મહેસુલ પાડે થા ન પાડે, પણ લેનારજ અરે એ નિમાસની તો દુર્લભજ! આવી પરિસ્થિતિ સમજવાને ખરે તેમને પુરી જગત્તો ખતરી લેઈએ. દરેક ગામમાંજોમાં નિઠાણો ઉપારવામાં આવે અને જાલ્યાત કેગવણી રાખત કરવામાં આવે તેમાં ખેતીના વિચારે ખાસ કરીને ખેડૂતોના કોણમાંજોને તેમજ ખેડૂતમાંજ પદ્ધતિસર સીખવવામાં આવે સોજ ક્યાક પણ સુધારાની આશા બલિધમાં જઈથી યથાય અને સરકારને મહેસુલ ઉત્તરવતાં પણ મુશ્કેલી પડે નહીં. આવા ખેડૂતોને સરકારે નાણાં પણ ધીરમાં લેઈએ, અને સરકાર તેઓને ખેતીનું સાથ જાન આપશે અને નાણાં આપશે તો ખેડૂતોને ફાયદો થશે અચ્છજ નહીં પણ મહેસુલમાં સરકારને બજો ફાયદો થશે. ખેડૂતો તેમની વસાહત રેવન તરીકે મહેલ અને સરકારની અત્યન્ત આવધારી છે તે સહાને મારે રહેલે અને ઉપકારોમાં વધારો થશે. અતી આશા રાખી આરંભેથીજ કું મારી લેખિની સાથે વિચારીજ અલગ.

જિતિ શીવમ.

હિંદના કૃષિકારિની અધમતાનાં કારણો અને ઉપરી અમંલદારોથી વર્તીતો જીલમ.

(મારે કેકુખારીમાં જુન ૨૩૪ થી આગ.)

આખરે દેહ લેવા, સમાજ લેવા અને રૂપિ સેવકોને વિલાંજથી આપી નફા નિચ પરતજ વળતી ખેડી રૂપ નેકરીમાં લેઈઈ ખેડાનું કુંપડ સમજવવા રેવનની રવતવતા ઉપર તરખ મારી (કોઈકલા થઈ) સરકાર માખાને બ્દાલા થવા આવે છે. આરસોમ! આરસોમ! કે અર્થ દિન્દગી જાણી પ્રગ્ન આ પ્રમાણે ઉત્પન્ન થાય ત્યાં કમતિ થવાની વાજબ થી ! !

જ્યારે આ દેશી મુરોખીયન સાહેબ અમલદાર જની માગણીમાં જે ટેકાવે મુસાફરી કરવા જવાના હોય છે ત્યારે 'ત્યાંની અમાન ખેડૂત પ્રજાના હક્કમાં મોટા આવાત (પ્રાસકો) પડે છે. અને જેઠા મંભેનીની અનેક મિંતાઓ અંગાઉથી તેમના શરીરમાં વાસ કરી રહે છે. અને જ્યારે તેઓ સાહેબ ગામ પર જાય છે, ત્યારે અનેક પ્રકારે ખેડૂત પ્રજાને ત્રાસ આપે છે, કનડે છે અને તેમના ગાલમાં કામમાં ખલેસ પાડે છે. (કૂરે-છે) તેમ તેમની ખરી ખોટી વાનમાં હાંમે હાંમે ભજવું પડે છે. સાથે લાવેલા ઘોડા, ખગદ અને હટ વિગેરે પશુઓના ખોરાકનો ભોળે તેમની પર ચારી પડે છે (પુરે પાડવો પડે છે.) સાહેબજી આવવા જવાના હોય તો તેમની 'સાથેના' સરસામાને લાવવા લઈ જવાની મફતીઆ પ્રેક પશુ ખેડૂત પ્રજાને કરવી પડે છે. આ સુજબ ને મિથારા વેક કરવા (કામ કરવા) કશું ના પાડે તો તેની પર જમરજમરતી થાય છે. અને ઘણી સમ્પત્તિથી કામ લેવામાં આવે છે, રે! આત્મચિંતાના ઉદ્ધરણ પોષણ કરનાર આ સકળ જગતનો જેની પર આધાર છે તેવા મૂળ શાંત અને સદા જીવન ગાળનાર ખેડૂત પર શું આટલો ભય કોણ !! હા !!

રે! તોફારીની પરત્વતામાં પડી ધેરે ધેર અને ગામે ગામ બીજા માગી ખાતા અ-ભીમાની, છુઆ ને લોભી કમાઈથી પણ ફર એવા ઝેર સમાન અનીતિ અને અપ્રમાણિક પણે અલનાર અમલદારોને શિક્ષણ છે! શિક્ષક! કે જેનું ખાલ તેનું જ ખોલનાર હાય! પછી જ્યાં આવું થાય, પોતાના સ્વાર્થ ભણે, લોભ મળે અને રાજ્યથી પણ સ્વતંત્ર થાય ત્યાં દેશનું, રાજ્યનું, ગામનું અને સમાજનું બહુ શું મુશ્કેલજ હોય!

'સુદિમાન માણસ નીતિમાન ન હોય તો તે સમાજને તુકચાન કરી છે, તે આવાજ હારણ કે તેમનામાં સુદિ હોય છે, પણ તેનો વ્યય કેવી રીતે કરવો, ક્યાં કરવો, કેટલી હદ સુધી કરવો, આ વાત સારી છે કે ખોટી વિગેરેના તેઓ ઉપયોગ કરતા નથી. અને સાહેબ 'લોભી થનારા તો ખામ નીતિમાનજ હોવા જોઈએ. રાજ્યને પણ આવા અમલદાર સાહેબો પર પણ ખાસ આન આપવું જોઈએ. તેની સાથે પ્રજા પણ સુખી થાય જોખ દુરમાવું એ પણ પોતાનો ધર્મ છે, જે દેશનો કે રાજ્યનો રાજ પોતાની પ્રજા પર પ્રેમ દર્શાવી ખોટી રીતે મારાં અંગીજ્ઞતા વહાવાં જાગોડા કહી તે પ્રમાણે ચોખ ન્યાયથી વર્તે તો નથી તે રાજ્યને પણ કેવો સમજવો તે વાંચકે વિચારી લેવું પરમેશ્વરે રાજ્યને કાંઈ ભોલ-વિવાસ કરવા, લોકોને પીડવા, દંડવા, જલત જલતના કરે નાંખવા કાંઈ કલ્પન કરતા નથી. તેણે તો મારી પ્રજા કયા પ્રકારે સુખી થાય તેનાજ રસ્તા જોગવા જોઈએ. પ્રજાએ પણ રાજ્યને પોતાના પિતા સમાન સમજ તેમની વચ્ચે વર્તવું, તેમને અનેક પ્રકારે રાજ્યમાં ખનતી મદદ કરવી, કામદાને માન આપવું. ગામમાં જાંડ કે શીમાદ કરવા કે કરવા કોઈને ઉત્કેરવું નહિ એ પણ દરેક નાગરિકની જાણ કરજ છે.

ઉપર પ્રમાણે રાજ્યની રચના દર્શાવ્યા ઉપરાંત દેશનો 'જેનાપર' આધાર છે, તેની ખેડૂત પ્રજામાં ખાંડોને ચોખ શિક્ષણ આપી તેમને અવાહારીક પધ્ધતિ ને ખેતી છે, તેને લગતાં સોધનો આપી તેને તે સંબંધીત જાન આપી કામગીરી જણાવવી જોઈએ. આ પ્રકારે શિક્ષણ આપવા ધિવાદીલી ફેરિયાગાઓ સ્થાપી યત્ન શિક્ષણ આપી જતાવું' હોય

ખળખળ ખળખળ સરીતા ઝરણા, નીરમળ વળા સુન્દારી વરણા,
 ડોળાં પલ્લુ કહાં દીશે, ધરણી. ૫
 માન સરોવર સમસર શોભે, જૂનીકરં હંસ તલ્લા મન લોભે, લોભ મન,
 જોવાળા, ધરણી ધરનારા. ૬
 નવ પલ્લવ ધરતી વળ નીરખી, કૂપી ઉર અલકે દરખી દરખી, પરખી
 ને એ પ્યાર, ધરણી ધરનારા. ૭
 અમ કૂપી બાળક તું અમ પાળક, અમ જન બાળક પાપ પ્રબળક,
 ટાળક તાપ અમારા, ધરણી. ૮
 યામક અરીસીંહ યાએ તમને, એસુજ આપો હે પ્રભુ અમને,
 વમને સ્થાની આમી ર મરણી ધરનારા. ૯

લી.

અરીસીંહના નાયાભાઈ વાળા.

સમય આવની.

(૭૫૫ પ્રકરણ)

સમય આવને શાઁ, વાજ પલ્લુ સમયે નાપે;
 સમય કરાને ડાઁ, સાજ સદૃ સમયે ધાપે.
 સમય નસાડે કુ.ખ, સુખ પલ્લુ સમયે નાપે;
 સમય સ્વજન મનુખ, સમય વિદેસ ભમાપે.
 અર્ધાં પ્રેમ ખાતાળમ, સુખ સમય કરવાર છે;
 કહે ધીર આ સહિત, સમય વેળ કરનાર છે. ૩
 સમયે પળતું પંથ, વિચારતું ઉઠેલ વાટે;
 સમયે પળતું પંથ, નામ કે રમણિય ધાટે.
 સમયે પળતું પંથ, વાહને મોલ માલિને;
 સમયે પળતું પંથ, તાપમાં પાપ આલિને.
 સમયે પથે ગાલતું, દેહી ચર્ધ સંસ્કારના;
 કહે ધીર સમયે કહે, ચાતું સમય દરનારના. ૪

અસમુદર

નિઃશાળા યદ

ધીરસિંહ બેદરાભાઈ ગોહિલ

લવાજમ.

ગ્રાહકોને વિજ્ઞપ્તિ કરવામાં આવે છે કે આ માસિકનું ૬ મું વર્ષ સ-
માપ્ત થયું છે અને ૧૦ મા વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો છે. જેથી લવાજમ વસુલ
થવા માટે રૂ. ૨-૧૦-૦ નું વી. પી કરી આ અંક મોકલવામાં આવ્યો
છે. તો અમારાં સુજ્ઞ ગ્રાહકો વી. પી. પાછું નહીં કાઢતાં તેમજ ટપાલ
ખર્ચ વિગેરેનું નુકશાન નહીં કરાવતાં જરૂર વી. પી. સ્વીકારી ઉત્તેજન
આપવું આહુ રાખશે એવી આશા રાખીએ છીએ.

ભેટનું પુસ્તક કાગળો તથા મલુરી વીગેરેની મેંવાસ્તના લીધે આપી
શકાય તેમ નથી જેથી સુજ્ઞ ગ્રાહકોને દરશુજર કરવા વિનંતી છે.

ધરમપુર-૭. સુરત.

મેનેજર “એતીવાદી વિજ્ઞાન.”

૧

આ માસિકના સુજ્ઞ વાંચકોને વિનંતી કરવામાં આવે છે કે
અમારી એફીસ શાહીબાગ અમદાવાદથી અત્રે આવેલી હોવાથી મા-
સિક સંબંધી સર્વ પત્ર વ્યવહાર કરવો. છાપવા માટે લેખો મોકલાવવા
લવાજમ વિગેરે મોકલવાનું હોય તેઓએ નીચેનાં શીરનામે મોકલવાં

આ માસિકના બદલામાં અમોને જેઓ પોતાનાં માસિકો પેપરો
વીગેરે મોકલે છે તેઓએ પણ આ નીચે જણાવેલાં શીરનામે હવેથી
મોકલાવતા રહેવા મહેરબાની કરવી.

ધરમપુર. ૭. સુરત.

મેનેજર.

ગુજરાતનો તાલુકદાર

પ્રકરણ ૨ જી

તંત્રાદીનો તોર (ચાલુ)

(અનુસંધાન જીવનનાં ૧૯૬૩ થી)

“ હરંમખોર સુખર ! શું તારા મનમાં સમજે છે ? તું કોની સમિતિ આવું બોલવાની કિંમત કરે છે ? પહેલાં બહોર મંગલુ તેમાં શું મુલો કર્યો, આ તારા બાપ આંકો છે તે પેર જવરા જાહે, કરકસર કરવી હોય તો તારા બાપને કહેવું હતું કે આટલું કાપું કરજ કરી ગીરાસની પાલખાલી કરી તે ઉપર જતાં આવી કાકાદી લડાઈમાં અમારે આંકા ખાવા પડે છે તેમાંથી બચત રીક, જોઈ લેવાશે બદને કડો કે હવે નથી જોઈતું એટલામાં અમારો મોલ તારી પામે જનાજીથી તમારી લેન નાહમા લેજા છે તે આજે બરી આપ નહોતો અવારજ જામી કરીયા. મંજીલાના પાનાં નાની ઉપર જગડી પામે પડેલી બોડીમાંથી પ્રુપ પાંન કરવા જમાયા.

“ સાહેબ ! આજુ વરમનો તદન દુકાળ છે તેમાં ખાસી જમીનમાં તો કાંઈ પણ નીપજ આવી નથી ખાવાને અવાજ પણ નથી કે નથી ધરમાં રાગ રમીયું જે લેવીને જેવું પવાયું અમારે તો આપજ સરકાર છે મહેરબાની કરી આપનાં વરસ સુધી મુજબની રામો ને પ્રજા આજુ વરસ કરશે તો સરકારી જેવું હું નહીં રાખું અમારી વિશિષ્ટ તપાસી આપે કામ કરશે જોઈએ ”

“ હવે કિતો રામોને હામાર આજુ હમાસ રમા તમારા વરસું સીધું હામ છે. મહેની ગણ હોવા દે છે પણ દવારેબ એમ હતું કે બહોર થી કે કહોર દુધ મહેતાજીને હાંઆતી એ અમે તો જાણે આ ગામમાંજ મેટના ન હોઈએ તમારી તો જાનજ એની મીઠા રૂપીને દુમ ન પીરો વજી રૂપીને મેમળ પીરો આંકો કેમ પાપરા સોરી મેવા થઈ ગયા ? ને પાકો ઝીંકાં તોળાનાં ? તમને તો તોળવાજ બતા ગદાતાં કાંરી ચપાં છે માજ આ કપાસ થલો થાય છે પણ અમને મેમળ રૂની આજુ જમારી પામેથી નથી. ” અનાજ પણ અમારે લેવાયું ધાવતું પડે અને કાંઈ નમાજ ગાખની નોકરી છે ? આવા કરતાં તો કામ કેઆરનું મામ સાઈ કરમાએ કરમાએ જરા. પી નથી કહેના તમારી જલ કેમ ઉપડી ? મહેતાજીને પોનામે પાટમે છોડી મુક્યો.

મનમાં તો અમે કાંઈ ગણુગીમાં જ નહીં પણ બેઠા રાખ્યો. કે તમારો પવન પણ વિતારી નાંખીશ, કુશાસનાવતાર પોલીસ પટેલે પોતાનું હાકાકાતું બૂકાણું ને કાંઈક દેશ-બાવતો પાઈ સમયે વિતધારી ખૂબ બંજ્યો. “કેમ? ભગવત સંધ્ય (અપ્રમંશતો) ઇશ્વરી વાપરતાં) પૈસા લાવ મારે અત્યારે તે તમામ કપતા સાથે એક સાથે જોઈએ આપે છે કે જાણી કરું?” તલાડી સાહેબે સ્પેશીઅલ ટનુર કુકમ કહી સંભળાવ્યો.

“પણ સાહેબ! ત્યારે મને હમણું માસ ને મારાની મહેતલ આપો તો મારા સંબંધમાં જાણ ને ત્યાંથી મને હજી ઉધાર મળે તો લાઈ આવું.”

“નહીં. ખીલકુલ નહીં. હોં પોલીસ પટેલ. કોમળ ખડીઓ લ્યો, પગી? જા-પંચને બોલાવ. માલ ઉઠ.”

“નાથ! પધારો. આજે તો સુલાખ જૂખો થયો છે પણ આપની શદ બુદ્ધિ છે. મેં ઘણું કહ્યું પણ માન્યું નહીં ને અવશ્યું દહાંત સંભળાવી આપની સાથે જમવાનું કહે છે. સુલાખ! સુલાખસિંહ! જો આમ આવ.”

“હા. આવ્યો બાપા. મારી બાહુડી વાહડીને રમાડતો હતો, ખો! લાવ જમવાનું તૈયાર કર.”

“ભાઈ તું જાણી લે, મને આજે રીક નથી મારે નથી જમવું ઉતાવળથી જાણી લે પછી કામ છે હાં ન કરીશ તૈયાર હોવ તે કદ ખાઈ લે” આમ કહેતાં કહેતાં ગળગળો થઈ ગયો આવેલ અણુ સુશીળને ખાલ્યાં.

પ્રિય? અપ્રમ કેમ? આજે કેમ દિલગીર. માસ રોગાન. મારાથી શું અપરાધ થયો? આમ કરો તે મને રીક ન લાગે. તમે બહુ વિચાર ન કરો. પ્રણ કાલે સામું જોશે. ને કુખના દિવસે હંમેશાં સરખા નથી રહેતા રાજપૂતો કુખ ખમવાનું જનમ્યા છે કુખથી રાજપૂત કંઈગિજ નહીં. જાતનાં સર્વ કુખોને પોતાના હલખાંજ સંતાડી રાખે છે. કુખ શુદ્ધ કાષ્ઠનીક છે આપણે તેની મદમિ ચાલું ન જોઈએ. આમ દિલગીર ના થાઓ, માસ સોભાગ્ય ત્હાં હલ્ય અમ બાજકની જે રાજ્ય તૈયાર થાય તે મને તો આશ્ચર્ય! દેશ! ત્હારો ઉર્જય અમુલ્ય છે. પણ તે અત્યારે મને કાંઈ પેઈ નહીં આપી શકે.”

“કેમ બાલા. હું અધિકારી છું મને કંઠો. મનમાં ન મુઝાવો. કહેવાથી હલ્યતો બાર દલકો થશે ને સંતિ મળશે.”

“બાર જોહો ચવાતો નથી ને સંતિ તો સ્પષ્ટાંમાં પ્રિય હરીશંદ્રને ઘર સત્યને માટે જોડું પાડું પંજુ તે વિશ્વમિત્રને હાથે. મારે આજે જોડું પડશે પોતાના મુખાંબને લાંબે કુર જાણીશ રાજસોના હાથે.”

“શું કદો છે? આ ઘર જોડી અને જોડી આપ જતા રહેશે? હાવ. હાવ કરતી મનપત મઈ કાલવત પંચી ઉપર પડી મોઝે ધળામિ થયો માથામાં પછાત લાગવાથી લોહી વહેવા લાગ્યું. નેશુદ મઈ રહી.

મુગે બદરો આપતી વય ભગવત બીચારો ખરે રહી પડ્યો. સુલાખ પણ પછડો બાપા લાવો બા! બા બોલને? તને શું થયું? મારી મા.

બાપા! શું મારી મા હવે નહીં બોલે? નહીં બોલે એ ચપટે ભગવતસીદને કુલની

મુકયો. અરે મારી એક આ છેલી પ્રેમ મુઠી અને પર્વ. મનસ કેનારી હમેશની સાથી છું કું ખોલ ખેલો? વળા છાતી કરી ઘુસત દાખો. પાણી જાંઘેલા લાગ્યો ને પવન નાંખી ખેળામાં મુખ લઇ અણુ રૂપકાવવા લાગ્યો.

વાંચક! આ કશું! ચિત્ત ચિત્તવાની ચિત્તારામાં સક્રિય દરો મારી લેખલમાં નથી. જાપની ફેરવા આવેલા તથાડી, પેસીસ ખેલ, પગી, પંચ નિર્ગેરને બદલે ઉભા રાખી ભગવતસોદ અંદર ગયો ને પોતાની સ્ત્રી કે જેઓને દુઃખ મુખી ઓઝલનો દિવાળ ચાલે! આવનો દોષ કહેવાનું ગયો હતો કે આપણે દુઃખમાં બદલ નીકળો સરકારની જગી છે. ત્યાંને તે કહેવાને જાણે આંદો તો ખીજ છપાઈ ચક રહી. પાર ચતાં તજાદીયો પિત્તો યરમ થઈ ગયો ને મદારથી જન કિસ ખાપ જાડવા મરણ પાડવા લાગ્યો. અગ્રા ભગવતસોદ! આંદો નારા આપવા મોડા નથી તે હમણ થઈ ગઈએ, જાડવી નીકળ થઈ ગઈ. જેરી ન નીકળવી હોય તો વચલી બદલે કહાડું મેંમ કહી પાચ રણ માળાનો પળ વસાડે પળ વસાડે.

(આર્જ)

ડી. ડી. ગાહીસ.

માત:રમરણીય શિક્ષામાં લેવાવાં જોઈતાં સુત્રો.

(૧) "ખેલીના ઉપયોગમાં હરન વરતણ, તામા કરવા સીકરી (કાંધો) ખરીદી લાવવા કરતાં માફને માટે સેડ ને પસારોએ બી'દીનું વાચેતર કરી, ચામાસામાં ફુરસત દાખેલ રેલવરી જોઈએ." આથી જામણે ખર્ચ થતો બચે અને લેશની જમીન ઉપયોગમાં આવે.

(૨) "પેનાના હરમાં આસલેર ને બદલે પોતાના ખેતરમાં વાચેલી એરં-ડીનું એરંડીનું કરી દીવાના ઉપયોગમાં લેવું." મારણ આસલેરથી મારો કયા સંજન રહે, વળા તેની મેમ ઉચાડ દીવાથી નાખ્યો વાટે સરીરમાં જામત થઈ તંદુરસ્તીને વડવાન થાય, આંખેલું તેજ કમી થાય. આસલેરના દીવાનો મજબબતું હર 'લાય છે. એમ અનુભવી વેપારી કહેવું છે. અને તે વચર માલે તેમ છે. અરે! પુર પુરોપ અમેરિકા વચેરે દેશમાં આસલેરના છુપા દીવા જાળનારને ચુકેચર મજામાં આવે છે. ત્યારે આ રેકમાં તેને છુપા દીવાથી ઉપયોગ કરવામાં લિબનિસિન શક્તિ થતી જાય છે. તે મોજા ભાંગેલી વાલ નથી! વળા આસલેરના અર્થિ જનમ અર્થાં સારી રીતે મારણું તેથી અઘરવણુ નથી, આરે તેનાથી ઉચકું એરંડીવાળ દીવાથી આંખનું તેજ વધે છે કયા થક રહે છે. સરીરના અણુક રેલવિજામણે આપ્ય તરિકે તથા જુજાળ (રેલ) તરિકે ઉપયોગમાં લેવાય છે, એમાં ઉપયોગી એરંડીવાની ચેસ (અંજન-અંજાન) આંખમાં જાય તોપણ કાની તો કરે ન નકિ પદેજ લાગજ કરે તે સમયથી ચુપા છીએ. તે અમારા અણુપણ મામડીના (પ્રજુના બાજા સંતાને) એ કરી દાખમાં લેવું જોઈએ.

(૩) “ પોરણક (પહેરવા ઓઢવાનાં વસ્ત્રો) સ્વદેશીજ રાખવો ” આપણા ગામડાના બેઠુતો ક્યાંક ક્યાંક ક્યાંક ચરખાથી લોટી ઢાંલી તેના પાણીકારાં (ખાદી)વણાવી લુગડાં પહેરે છે. તેમ દરેક દરેક બેઠુતે તો કરતુંજ નોંધ્યે. દુરસદે કે ચોમાસામાં ભેરાંઓ તેણું કાંલવા લોઢવાનું થોડું મલું ક્યાં કરે તો તેથી કાંઈ ઓછા લાભ નથી ! આજકાલ કાપડના કુંવા આવેા વધતા જાય છે તે સદન કરીએ છીએ તોપણ આપણી પ્રાચીન રીતી છોડી દઈ. મીથેમાથી તવાઈને ટકાઉદીન ચએત્રા તાંતણુવાળાં લુગડાં ઓછાં રહે છે, તે આપણા અતુભવમાં છતાં હાથથી વણાએલાં અને એકંદરે ટકાઉ સારાં અને સરતાં જેમાં સમસ્ત ભારતનું દિવ સમાએણું છે તે છોડી દઈએ છીએ. તે આપણી અધ્યાનતાનો સિન્ધાડો નહિ તો બીજું શું ? ૨ ? હાથથી કરેવા (કાંતેવા) બજારમાં વહેવાતી દડી કરતા ટકાઉને મોંઘા પડે છે તેજ વાપરવા નોંધએ આપણમાં કહેવત છે કે ‘વારની કસર’ વડાજુની રાફર ” બરાબર છે. દેશી કાપડ પહેરવાનાં જતો લેવાનો આ સમય ન જાં લાવો નોંધએ.

(૪) “ દેરાનવાળાં, કપડાંથી બીજા જેટલા “દેરાનબેરી” થી દુઃખી થાય. છે. તે કરતાં તમારાં ઓછા ખર્ચનાં પણ ટકાઉ લુગડાંથી તમે વધુ સુખી સ્વદેશી છો. ” ખરે તેવા દંદામાં રસાતુ નહિ.

(૫) ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાનું તો એ છે. કે “ જે ધોરી (બજાર) આપણે જીવનાધાર છે. તે બજારોની જેવી સંભાળ રાખવી નોંધએ તેવી ધણકો લેતા નથી.” પરંતુ ઉક્ત કોઠાએ લાક્ષણિકતા મોઢાં મારવામાં આવે છે અણગમેા ઉપજાવે તેવી ગાળેા ભાંડવાનું “પાપ”, વોહરી લેવામાં આવે છે પૂછાં મરડીતે પુછાના ધારને ગાંધગાંધવાણું બોરાળ બનાવી મુકાય છે. તે વાજબી નથી. આપણા પર તેનો નેટશેા ઉપકાર છે. તેની સંભાળ લેવી નોંધએ મારણ તેના પ્રતાપે થતા ઉપજામાં તેનો બાગ (દિરસો) છે. તેણું વિરમણ (જવાણું) ન થયું નોંધએ. વળી આપણને તારનાર જીવાકનાર તેજ છે. આપણામાં જુની કહેવત છે કે “ કાંજોધા કાંજોધા ”

નારણજી જેઠા વાપેજા.

સ્વસ્થાન ચોરબંદરના બોખીરા ગામે બોખીરા જેતીવાડી મંડળ.

—10—

સ. સ. ગે. “જેતીવાડી વિજ્ઞાન” ના લેખીજ તત્ત્વાસપની સેવામાં વિનંતી કે—
નાયેને કેવાલ આપની જાણ મોટે સખી મોઢકી જુ.

સં. ૧૯૭૧ આશ્વિન સુદિ ૧૨ સબિતે રોજ બોખીરાના બેઠુ મેર પટેલ રાજા આ-
લાના આજંતજથી સેવક તેમજ સેઠ (પોષ) રામજી રૂ વનરાવન તથા તેમના મિત્ર સેઠ
જીભાઈ પ્રાગજી ભરંત આદિ તે ગામે અયા દલા.

તે દિવસ મેર રાખા આલાના ચિરંજીવી બાઈ માખત રાણાનું નામ મેર જાતિના
ચિત્તજ મુજબ મેરોના બારોડને મેરોને મેળાવાનું શુભ સુદર્ન હતું. તે શુભ પ્રમંથે મેર

જાણી આજાએ શ્રી સત્યનારાયણની કથા તથા શ્રી હરી કથા કરાવી હતી. અને પોતાની પ્રતિભા માત્ર પુણી જમણ વાર તથા તે આખા તમામ બરડાઈ સાક્ષીને (આ સાક્ષીને) મેજીસ્ટ્રેટ બાગ બેઠેલા પંથો કરે છે) જણાવે કરાવેલા હતા.

આ શુભ પ્રસંગે ત્યાં મેજીસ્ટ્રેટ અચલ રીતિ મુજબ ઠાવા કમુખા પશુ નીકળ્યા હતા. અને હવેજી આખા તમામ બેઠેલા ત્યાં સેવક સથો હતા. તે બેઠેલા બાઈઓને સંભોધાને સેવકે તેમની આખા “મેજીસ્ટ્રેટ વિદ્યાન” મેજીસ્ટ્રેટ આપની બેઠેલા બાઈઓને નિરંતર માત્ર રાખવાની શીખાવેલા ત્યાં સંભવાઈ હતી. અને પછી દરખાસ્ત મૂકી કે:—

“મેજીસ્ટ્રેટ વિદ્યાન” મેજીસ્ટ્રેટ ૧૯૨૦ માં ૩૯ મે ૧૯૧૫ માં આખામાં ફેરફાર બેઠેલા બાઈઓ સેવકને થયે પોલીસમાં તા. ૯-૩-૨૦ ને રોડ બેઠેલા થઈ ને વિચાર આપે છે—આ માટે એક “મેજીસ્ટ્રેટ મેજીસ્ટ્રેટ ઉત્તેજક મંડળ” રચાયેલું, અને મેજીસ્ટ્રેટ ઉત્તેજક મેજીસ્ટ્રેટ તેવું એક દંડ ઉપ કરવું અને તે દંડને બરાબર દિશામાં રાખવા એક ચોપડે રાખેલો. તો તે વિચાર દરખાસ્ત આપ બાઈઓને બ્યવહારમાં મૂકેલા નથી, મેજીસ્ટ્રેટ સેવક અત્યારે આપ બાઈઓને સરખા કરે છે કે—આજે મેજીસ્ટ્રેટ પટેલ રાજા આજાના મી. સામંતનું નામ બારેકને શુભ ચોપડે નોંધાયું છે, અને મેજીસ્ટ્રેટ રાજા આજાને આપણને મિત્ર આપણું કરી બેઠેલા કર્યા છે. તો આ શુભ પ્રસંગની ખુશાલીમાં આજે અત્યારે ૬૫૨ કલેસ મંડળના ચાલકો નથી કરવાનું. અને મેજીસ્ટ્રેટ દંડ બગવાનું કરે કરવું એ સર્વ રીતે પોષ્ય બજાય છે. અને એ દંડમાં પ્રથમ રાખ બરાબરી સરખાઈથી. સામંત રાજાને સોનાને હાથે કમળની બેઠેલો. કેમકે બેઠેલા બાઈઓ વિશે વિનંદનાં કહેવાય છે કે “મેજીસ્ટ્રેટ પત્ર મેજીસ્ટ્રેટ જીમ કુશાલની, અને હાથ સોનાના” મેજીસ્ટ્રેટ હાથે દંડની સરખાઈ થઈ જોઈએ. આ વાતને રોડ રાખજી બાઈ ૧. બરાબર અને રોડ મેજીસ્ટ્રેટ મેજીસ્ટ્રેટ અચલ આપણાં નીચે પ્રમાણે રાખ થયું.

“મેજીસ્ટ્રેટ મેજીસ્ટ્રેટ ઉત્તેજક” દંડમાં—

૧) મેજીસ્ટ્રેટ રાજા આજાને બારેકને ચોપડે નામ નોંધાઈના શુભ પ્રસંગ નિમિત્તે.

“૧) મેજીસ્ટ્રેટ મેજીસ્ટ્રેટ પ્રમુખ પુણી અને મેજીસ્ટ્રેટ ઉત્તેજકનાથ.”

મેજીસ્ટ્રેટ દંડમાં રકમ બરાબર કરે થઈ

મેજીસ્ટ્રેટ નોંધ મંડળને ચોપડે કરવામાં આવી—અને મંડળની રચના થઈ.

આ મેજીસ્ટ્રેટ મેજીસ્ટ્રેટ રોડ “મેજીસ્ટ્રેટ મેજીસ્ટ્રેટ ઉત્તેજક મંડળ” નામનું એક મંડળ આપણમાં આવે છે. તેના પ્રમુખ, સભ્યો તથા મેજીસ્ટ્રેટ નીચે પ્રમાણે નીમવામાં આવે છે:—

૧ વિષ પ્રમુખમાં કરવાનું રોડનાથ—પ્રમુખ

૨ મેજીસ્ટ્રેટ રીજા હાથે સભ્યના

૩ “ ” રીજા રીજા “ ”

૪ “ ” મેજીસ્ટ્રેટ “ ”

૫ “ ” રીજા રીજા “ ”

૬ “ ” રાજા આજા “ ”

આ મંડળને હેતુ મેજીસ્ટ્રેટ આખા બેઠેલા મેજીસ્ટ્રેટના કાનની વધે

કરવાનો છે. અને એ જાનની શક્તિ કરવામાં ઉત્તેજન આપવા માટે આ મંડળ તરફથી એક જેતી ઉત્તેજક ૬૩ એકલું કરવામાં આવશે. અને તે ૬૩નો હિસાબ રાખવા એક ચોપડો રાખવામાં આવશે.

આ મંડળ કામ પ્રસંગે અને ત્યારે અને 'તોપણ' દર મહીનાની અભાવાસીઓને દિ-વમે ગમના ચોરામાં અવરજ મળશે. એરે જેડુબાઈએ એકઠા કરી જેતીવાડી સંબંધીના લાભની ચરવા કરશે.

“ જેતીવાડી વિજ્ઞાન ” આસિંક આજ બાર માસથી ચોખીંગ મામે થએલા શણ-માથી મેર રાણા આલાના નામથી મંગાવવામાં આવે છે. તે હવે આ સાલથી ઉપર ક-હેલાં મંડળના જેતી ઉત્તેજક ૬૩ આતે મંગાવવામાં આવશે.

જેતી ઉત્તેજક ૬૩ની બજાયા કરવાનું તેમાં બસવાલી રકમમાંથી કાંઈ પણ ખર્ચ કરવાનું ઉપર કહેલાં મંડળના હાથમાં રહેશે. અને તેનો હિસાબ એ મંત્રી બસબ-રાખશે અને ત્યારે મંડળ જોવા મામે ત્યારે રજુ કરશે. સરકાર ૬૩નો ચોપડો અને ૬૩ની રકમ મંત્રી શણ આવાની પામે રહેશે.

પ્રમુખની ગેઠાબંદીમાં ચાર સમાગમમાંથી અને તે એકને કામ ચલાવે પ્રમુખ કેરવી તાકાલીન કામ મંડળ કરી રાકશે.

મંત્રીની હાલતની તો દર પ્રસંગે મંડળને કામ કરવા જરૂરત રહેશે.

અબજુ ખેડુ શેડો પોતાની મેળે પોતાની જેતીવાડીમાં કંઈક આગળ વધી રહે, પો-તાને પોતે કંઈક મદદ કરી રાકે, નાલાની નાલાની આવતોમાં મુત્રાઈ નહીં જતાં કંઈ પો-તાની મેળે તો કાઢી રાકે, અને “ જેતીવાડી વિજ્ઞાન ” જેવાં ખેડુતોના લાભનાં આસિંક પોતાની મેળે મગાની વંચતા વમાવતા ચાલ એ ઉત્તેજકી ઓઠલી ચળવળ માત્ર હાથતો કરી છે. હવે જોઈએ તેઓ કેવી રીતે આમલ થશે છે.

માટે હવેથી મેર પોસ રાણા આલાના નામનું આસિંક માગે ત્યાંજ નહીં મોકલતાં નીચેને ઘરનાં મોકલવા કૃપા કરશે.

“ ચોખીરા જેતીવાડી ઉત્તેજક મંડળ ” તો મંત્રી મેર પોસ રાણા આલા, મેકાણું શ્રી કેશરેશ્વર મહાપેવનાં મંદીર ખાજી કરે કરાદાખતને પોચે. પોરખંદર.

પોરખંદર. તા. ૩૦-૧-૨૧.

લી. કાકર ભેવકૃષ્ણ ઇડર

પે-સન પોરખંદર રોડ.

પ્રકીર્ણ હકીકત.

(અનુગંધન જીનેરાલના પૃષ્ઠ ૨૦૧ થી)

બરમામાં આવેલા “ કુંડ ” નામના પહાડની ખીણમાં એકજ જેતરમા વજુ જ્વતની હાલત થાય છે.

૧ મેન. ત્રીન અથવા ત્રીન દાળી.

૨ સેન ત્રીન નાઈ અથવા એકી દાળી

૩ મેન ત્રીન પાઈ અથવા સેદ દાળી.

આ પ્રજા ભત્તનાં પાન તથાથી પાંચ છૂટકાનાં હોય છે અને તેને આજ લીધા રંગનાં હોય છે. પ્રથમની એક નંબર "નાની દલપી" ની કિંમત સોથી વધુ ઉપર છે, બીજી નંબરની તેનાથી ઉતરતી હોય છે. અને ત્રીજી નંબરની દલપીમાં પીલાસ પડતો રંગ ન હોવાથી "સાન" એકો તેને સહેલું દર્શાવીના ઉપનામથી ઓળખે છે. આ ભત્તનો તે એકો કાંઈ ઉપયોગ કરતા નથી. પણ ઉઘટ નક્કી થઈ તરીકે તેને મળી ખેતરમાંથી કાઢી નાંખવામાં આવે છે. નવસારી અને સુરત તરફ આ દલપીને આંખા—દલપરના નામથી ઓળખવામાં આવે છે અને તેનું ખાસ આગામી પાક તરીકે વાવેતર કરવામાં આવે છે. અંજાણ તરીકે એનો ખરોલો ઉપયોગ થાય છે.

શેરડીના રસનો સરકો.

સરકો—તેની બનાવટ.

નવસારીના મેથેડો (પારસીના પર્થ શ્રાવિ) આજુ બાજુના માથેદમાંથી શેરડીના રસ ખરીદ કરે છે અને તેમાંથી સરકો બનાવે છે સાધારણ રીતે કિસમ્બરની અમલગમાં શેરડી પીણાની મેસખ-સરૂ થાય છે અને માર્ચ મહીનાની અમલગ સુધી પડેલો છે. રસ મેથા પીણાં ભરીને વેચવામાં આવે છે અને આમાં દરેક પીણાં પર મેથન સુદી રસ રહી કરે છે. ખીટીઓના અને વલસાડના મેથેડો સરકાને માટે જો રસ કાઢે છે તે પીણાની કાચીમાંથી કાઢે છે અને તેમાં ખાસ કરીને નીચેની ભાગેદો પર ખાસ ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

૧. ખાંડ વાળા પાણી વધુ રકમમાં ઢાલે હોય તેવો રસ દોવો નેહમે.

૨. જો શેરડીને થોડા વખત પરખ પાળી આપવામાં આવ્યું હોય તેનો સરકાને માટે ઉપયોગ થતો નથી.

૩. શેરડીનાં દેવદાં અને નીચેનો ભાગ કાઢી નાખવામાં આવે છે.

તેજા મુજબ તેજા કરેલો રસ સરકાના કારખાનાના મેથા પીણામાં ભર્યો જાય છે. અને મેથા મેથા મરજીએ, પાણી માપ સુધી તેનાથી ભરવામાં આવે છે. મરજીએ મેથા કાચી કાચામાં આવે છે અને પછી સુઈના તાકાતે તેનેને રાખી કાચામાં આવે છે જ્યારે ઉપરના ભાગમાં ફીણ દેખાય છે ત્યારે મરજી ઉપાડી, તેમનો સર મેથા મરજીમાં કાચાં જાડી કાચામાં આવે છે. કાચાની રીતથી સરકો મરજીથી અને છે પ્રથમ ફીણ દેખાયા પછી દર આઠ થી દસ દિવસે રસ માળવાની તરફ પડે છે પણ પાછા જ્યાં કાચા તેજાર થાય ત્યાં ફીણ દર જમણાંએ રસ માળવામાં આવે છે. સરકો તેજાર થતાં ત્રણથી સાડા ચતુ મહીનાની મુદત માટે છે જ્યાં શેરડીની ભાગ પર તથા મેસખ પર પડેલો આપાત રહે છે. જેમ મરજી વધુ તેમ સરકો તરડીથી તેજાર થાય છે. જેઈએ તેજાથી મુદત ન મળે તો ખાંડમાંથી દારૂ અને કાચાંથી સરકો પુરેપૂરો બનતો નથી જેમ રસનાં ખાંડનો ભાગ વધુ તેમ સરકીથી ખાંડનો ભાગ સરકાના રૂપમાં ફેરવઈ જાય છે.

ખાવન મેલન રમખાથી જગીરથી જગીર જેલન સરકો પેડા થાય છે કેટલોક વખતે ઉપરના શેરડીના રસના મેથામાંથી સરકો બનાવવામાં આવે છે અને મેથા તરડીથી સરકાના રૂપમાં ફેરવઈ જાય છે.

કેટલોક વખતે પર અવધારે માટે ખાંડમાંથી સરકો બનાવવામાં આવે છે. ખાંડ

ને પાણીમાં પડાળી જે રસ થાય છે તેને મોટા કુંડામાં સાબી મુકવામાં આવે છે. બ્યારે ખાંડનું રૂપાતર ચવાની કિંચા રાત્રે સાંધ છે ત્યારે પ્રથમની કુંડીને રસ કપડાં વડી ગાળીને ખીજા કુંડામાં લઈ જવામાં આવે છે આ મુજબ દર આઠવાડીએ ગાળવાની કિંચા કરવામાં આવે છે અને ત્રણ મહીનામાં સરકે તેવાર થાય છે આ મુજબ તેવાર થયેલો સરકો રસાદ અને બનાવટમાં બહુ ઉત્તમ હોય છે અને તેની કિંમત પણ ઘણી સારી ઉપજે છે.

બીલીગોરા તથા વઘસાડમાં તેવાર કરવામાં આવેલો સરકો નવસારીમાં બનેલા સરકા કરતાં ઉચી પંક્તિનો મળાય છે અને તેની કિંમત દર હંદુવેટ આઠથી નવ રૂપીયા ઉપજે છે નવસારીના સરકા ત્રણ રૂપીએ હંદુવેટના બાવથી વેચાય છે. આ ભાવ, થી છુટક સરકો વેધવામાં આવતા નથી છુટક સરકાની કિંમત ઉપરના બાવથી લગભગ બમણી હોય છે;

ઉપયોગ:—હિંદુસ્તાનમાં સરકાનો ઉપયોગ ઘણે બાને મુરોખીઅન પારસી અને મુસલમાનો તરફથી કરવામાં આવે છે. અને હિંદુઓ, નંદા તરીકે વાપરે છે, બંધ તાવમાં સરીગપર બદાગના બાગમાં સરકાના પોના લગાવવામાં આવે છે. તેમજ ટોરને પણ ફેટનીક વખતે વપરાય છે.

તાડીનો સરકો:—ચીરામી તાલુકાના બાકા બાગમાં અને ચોવપાડ તાલુકાના કમકા ગામે, તાડી તાડીમાંથી સરકો બનાવવામાં આવે છે. એક માધુસને બમણની પાંચે સામકા ઉગતા ૩૦ થી ૪૦ તાડના ઝાડો રમ કાઢવા માટે દર મામે રૂ. ૧૦ ના પગારથી મેકરીમાં રાખવામાં આવે છે. સરકો બનાવવા માટે સરકાર તરફથી દર ઝાડે દોઢ રૂપિયા કરે તરીકે લેવામાં આવે છે. બ્યારે તાડના ઝાડ પંદર વરસની ઉંમરનાં થાય છે, ત્યારે તાડી કાઢવા સામક સ્થિતિમાં આવે છે. તાડી ઉંમર સાઠ વરસની હોય છે.

તાડના ઝાડોને બે મોસમમાં ફુલ આવે છે. (૧) અક્ટોબર (૨) ફેબ્રુઆરી રસ-માંથી રસ કાઢવામાં આવે છે. નર તેમજ માદાએ બન્ને પ્રકારના ઝાડમાંથી તાડીનો રસ કાઢવામાં આવે છે નર ઝાડનાં પુષ્પો આંગળી જેવા આકારનાં જુમખામાં આવેલાં હોય છે. તેમને એક નાની લાકડીથી પુરી શકીને પત્રો, બોપી લેવામાં આવે છે. પણ માદા ઝાડમાં પ્રથમ પુષ્પોને મળજીવાથી બાપી લેવામાં આવે છે. એટલે પુષ્પોનો વધારો અટકી ન્યમ અને કિંગના રૂબરૂને પુરી કાઢવામાં આવે છે. રસ વહેવાની જગ્યાએ સરઆત થાય છે ત્યારે દરરોજ નર ઝાડનાં તેમજ માદા-ઝાડનાં પુષ્પોના આંચ બામને સવાર-સાંજ કાપવાની જરૂર પડે છે બાકીનાં ઘડામાં આ રૂસને એકઠું કરવામાં આવે છે દર રોજ અઢવાના પાકને ખાલી કરવામાં આવે છે. અને બ્યારેથી રસ નીકળ્યા કરે છે ત્યારથી મકા ખાંધવાનું કામ ગામુ રાખવામાં આવે છે. દર વરસે દર ઝાડની સાધારણ ઉપજ ૧૦ ચેતલ રમ થાય છે. માદા-ઝાડમાંથી બહુ થોડો રસ નીકળે છે.

માદાથી રમ કાઢવાની કિંચા બાકી એકમાત્રના બે મામ સિવાય લગભગ આખું વરમ માધુ મે છે અને તેથી તાડનો રસ કાઢવાના ખાખુગોને આખું વરસ કામ મળે છે રહેક ઝાડ ચારથી પાંચ મહિના છૂટી તાડી આવે છે. સરકીમાંથી જે રસ નીકળે છે તેના રસનાં તાડો રસ જરૂર મેળવેલાં અને રસેટ ખાવવામાં આવે છે

મરકાની બનાવટ:—તાડના રસથી લગભગ રોઝા મામ સુધી ખાખુગોને બનીને

મેં ઉપર કપડું બાંધી તાવમાં રમમાં રૂંદ મરડા સાર સજામાં આવે છે છ સાત દિવસમાં શીલુ આવવાની સરખાન રાખી જાય છે, જ્યારે જીલ્લો બસબીમાં રહેને માણ કાલમાં આવે છે. દર છો અગર આમે દિવસે રસ માળવાનું કામ કરવામાં આવે છે દોઢ મહીનામાં સરોડ તેવર થાય છે હાકાકાનું પીપમાં મરડા બદલે વેચવામાં આવે છે જ્યારે સર કાનું બાન ૧૨ દાંડી ૧-૨-૮-૦ દોષ છે અને છુટક બાવ પાંચ રૂ-દોષ છે આ મુજબ તેવાર કપેલો સરોડ મુખમાં, અનકાવાર, પોતલ અને અજોર મોકલવામાં આવે છે. તાકના રસમાંથી તેવાર ચપેલો મરડો જે વસતી વધુ મુલ્ય મુકી રહી શકતો નથી, જેને મેલો મોદ દોષ છે. પણ દોરડીના સરકાનો રંગ લાલ દોષ છે, તાકીના રસના જેઠ મો મેમ- નમાંથી લપ ગ્રાન મરડા તેવાર થાય છે.

મગનસાજી મુલામવાપ દશાધ.

નીચે પ્રમાણે મુદરો તથા લાયસેરીનાં સવાળમંત્રી પદોચ

ઉપકાર સાથે સિવકરવામાં આવે છે.

શ. અ. પ.	નામ	મામ.	૧-૮-૦	સાવેજનીક લાયસેરી	મું. દરજી
૧-૮-૦	સાવેજનીક લાયસેરી	મું. મોખર	૧-૮-૦	ભાગ્યલક્ષ લાયસેરી	મું. કુલાવા
૧-૮-૦	વિવધાન લાયસેરી	મું. મુ. વડુ	૨-૦-૦	સરેલા અમેદમ કાલકાલ	મું. મોઢ
૧-૮-૦	પલેશ હી લાયસેરી	મું. કોપલ	૧-૮-૦	રાવકાદેન આદર. કે. હવામલી	
૧-૮-૦	સાવેજનીક લાયસેરી	મું. અગામી			મું. કોનીસેરી
૧-૮-૦	સાવેજનીક લાયસેરી	મું. મેલામલ	૨-૦-૦	રામજી ભાવજ	મું. કોવરી
૨-૧-૦	માનુ. મુશીરોતકંટ	મું. મોખર	૧-૮-૦	પાળીક લાયસેરી	મું. કોઢિય
૨-૦-૦	કાલામગલ મેનેકાલ	મું. અપલવાર	૧-૮-૦	કગી દહામોલવાગ લેવર	મું. સમાજ
૧-૮-૦	અનીસાર હાલકાલ	મું. મુ. સિદ્ધર			મું. મળી. ૨
૨-૦-૦	મુકા અબુલામાલ દીન મદમલલી		૨-૦-૦	કોડ અનીસાર પુનમ મંદલ	મું. ૧જીલા
	મળીપવાગ મું. સિદ્ધર		૧-૮-૦	સાવેજનીક પુનમલમ	મું. મહેવાવ
૧-૮-૦	સાવેજનીક પુનમલમ	મું. કાળીલા	૧-૮-૦	સાવેજનીક પુનમલમ	મું. કાળીલા
૧-૮-૦	આદરજી લાયસેરી	મું. આદરજી	૧-૮-૦	વિવધાન લાયસેરી	મું. સોમવા
૧-૮-૦	માવેજનીક પુનમલમ	મું. આદરજી	૧-૮-૦	આદરજી લાયસેરી	મું. પુદરજી
૧-૮-૦	મીલાન પ્રકારક લાયસેરી	મું. રમેશજી	૧-૮-૦	સાવેજનીક લાયસેરી	મું. બરેલાવ
૧-૮-૦	સાવેજનીક પુનમલમ	મું. કોઢિય	૧-૮-૦	સાવેજનીક પુનમલમ	મું. મોખર
૨-૦-૦	સાવેજનીક લાયસેરી	મું. આદરજી	૨-૦-૦	સાવેજનીક લાયસેરી	મું. આદરજી

Maganlal. P. SeedS man & Son Baroda.

Seeds merchant & Commission Agent.

તાનું ધીરનાયુ—“Seeds man”. Baroda.

ઉત્તમ જાતનાં બીયાં આદે પ્રદર્શનોમાંથી ચાંદ તથા સરટીફીકેટ મળ્યાં છે
મંગાવેલ છે વેચવા સાર આવેલું છે

જોશુ શાશક મી વરમાનેલીએ આપણે જોતાથી આધાર છે તેના ખોરાક સાર
રજકે (મુસન મામ)નાં બીજ વેચવા સાર આવેલ છે આદે જોને જોષજ તેને નીચમે
ધીરનામીથી તાણદે મંગાવી લેતાં બીજ એકલમજ કીલ્લત. ગઢાર મામના આંદર ઉપર પ્રાર્થ
માન રાખી સતર રી. પી. થી ચોરસથી આપણે આપણે તે લિશાય ખીલ ૧૫૫૨૯૮
નવતની રેથી તેમજ વિશાલથી યાજમાનનાં બીયાં અમારે ત્યાં વેચાય છે.

મગનલાલ પી. સીડમન

ઘડોદા.

}

મગનલાલ પી. સીડમન

ખડોદા ખારડે, ૧૯૧૧.

વેપાર ઉદ્યોગના ઉત્કર્ષ માટેની ચર્ચા, ચલાવતું એકલું માસિક:—

દેશી વેપારી ચેમ્બરનું માસિક

खेतीवाडी विज्ञान

अथ च ॥

કચ્છની સજાવાર કોઈ, કચ્છની કેઈ પાંચળ નહીં;
દુઃખનો, જાંબે, હોઠ, પેઠે લેરે પાકશાનુનાં

9537

ગોપાલન
અને
સેનીરાંદીયા
રાઈ છે.

हिंसादि तांश्च भुञ्जते, पृथक्ने निषिध्य पृथङ्मात

1995

பயிற்சி, கல்வியை

განმარტ

ଶ୍ରୀ ୧୫

અમદાવાદ.

1952年，毛泽东

9. 9-11-2000

3. 2-4-4

2. $4-3=1$

વિધિઓની અનુક્રમણિકા.

માહે માર્ચ ૧૯૨૨ નાકે ૮ મો.

ક્રમ.	વિષય.	લેખક.	પૃષ્ઠ.
૧.	કૃષિકાર મહિમા (વર્તમાનસંહ્યા)	વાલુદેવ શમસદ શેઠલ.	૨૦૧
૨.	ખેતીની કૃષિ અને રણકૃષિ પદવાના કારણ.	કુશલેશ સી. વર્મારીયા.	૨૦૮
૩.	ગામના મરણીઆઓને	મગનલાલ ભગવાનજી ભેડી.	૨૦૬
૪.	ખેડુઓ ખેતી અને ગામના શામ કરવાનું સુચીપત્ર.	નંદી.	૨૦૮
૫.	શોક અને માથા કોષ (સંવાદ)	મલ્લાન.	૨૦૫
૬.	કુટાશનીનો દોષ (કરિમીત)	અરિસિંહજી નાથભાઈવાળા.	૨૧૦
૭.	આનંદરમ	આનંદી.	૨૧૬
૮.	મી. અંબરીઆની શિખમણેનું રહસ્ય (૧-૧૫)	ધીરસિંહજી વઘેરાભાઈ મોહીલ.	૨૧૮
૯.	પરેલો પોષ્ટ અને પાવલ મેદિલ.	પોષ્ટલાલ છગનલાલ.	૨૨૦
૧૦.	સમવ્યાવહી (છપા.)	ધીરસિંહજી વઘેરાભાઈ મોહીલ.	૨૨૫
૧૧.	પ્રસિદ્ધ હરીશત.	મગનલાલ શુભાભાઈ દેસાઈ	૨૨૫

દરેક વેપારી ચેમ્બરનું માસિક

પ્રત્યેક માસના પ્રથમ આઠાડીવામાં નિયમિત રીતે પ્રસિદ્ધ થતું આ માસિક ખાસ વેપારી વિષયો, વેપારી મેળો, વેપારી આતમી, વેપારને લગતા કામગીરીના આંકડા, ના. સર-કારના વેપાર અને વ્યાપાર મેળાને નીચેના અગત્યની જાહેરાતમાં વિગેરેમાં

આવેગીય ૪૮ પાનાંની બરાબર નીચે છે.

વેપારને આગળ સર્વ જાણીને લગતી વિવિધ જાણી સર્વ જાણીને આ માસિક ૩૧૪ પૃષ્ઠ વેપારીને અથવા વેપારી વચ્ચેની જાણી રાખનારે લીધો સ્થિતિ આને તેમ જ નથી

જાહેર જાણને આપવા છતાંજાહેર આ જાણીને દેસાએ પામેલાં માસિકમાં જાહેર જાણને આપવાની તક શુભાવધી મેળવી નથી.

પાનિક લેવાનું મુદત ૨. ૪-૮-૦૦

પાનિક આપનાર ૪-૦-૦૦ (પેરોજી કાચે)

જાહેર જાણ ૨. ૦-૧-૦૦

જાહેર જાણના માત્ર તમારે વિશેષ જાણીને માટે જાણે અથવા મેળો—

સામે જાણીય

૨૦. મે ૧૯૨૨

૧૧. મે ૧૯૨૨

મે ૧૯૨૨,

અંગીકૃત અર્થનસ ચેમ્બર

स्वतंत्रता विज्ञान

$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{x}} \right) = \frac{\partial L}{\partial x}$

ਪ੍ਰਸੰਗ ੩੧ ਖੰ.

'११' मासिक 'आर्य' १९२३

1974 年 2 月

Journal of Management Inquiry 16(4)

કુપિકાર, મહિમા.

74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

18. $\frac{1}{2} \log_2 16 = 2$

(୧୫୦୮୭୫୫)

१) नमो भगवते वासुदेवाय
 २) श्री भगवत्पदं प्रणम्य
 ३) भगवत्पदं प्रणम्य
 ४) नमो भगवते वासुदेवाय

श्रीगुरुदेव गुरुदेव गुरुदेव गुरुदेव गुरुदेव
 गुरुदेव गुरुदेव गुरुदेव गुरुदेव गुरुदेव
 गुरुदेव गुरुदेव गुरुदेव गुरुदेव गुरुदेव
 गुरुदेव गुरुदेव गुरुदेव गुरुदेव गुरुदेव

ગોપી સંદે નિર્મલ શિલે પદવિભ કાળ,
 સ્વામિનિ કાળ અવિરતુ પાપાચી સાલ !
 "કેવિરપાયલ" તું તે કવિની રા.
 આલક ! છાન્ન સ્વભાવે છાન્ન અનુપ ?

३०३) मनु मुखाय 'पञ्च' (५) अक्षराः
 ३०४) वेदोक्तं निम्नवत् अवि कोटि प्राचीः
 ३०५) 'व' पाठः सर्वत्र 'मनु' कथं हेतुः
 ३०६) दित्तं अत्राद्ये 'सप्त' ति '३०३' ।

"अब तो मुझे सब ही पता चल गया है। मैं जानूँ कि मैं
 "हो तो मुझे सब ही पता चल गया है। मैं जानूँ कि मैं
 "अब तो मुझे सब ही पता चल गया है। मैं जानूँ कि मैं
 "अब तो मुझे सब ही पता चल गया है। मैं जानूँ कि मैं

દેતો કરીજ મૃત માખણ સર્વ જાત,
પોષાય જેથી મહાદેવ સુખીત જાત;
ધન પાનના પક્ષવતો દમ નિષ્ઠ કેવા !
હી આથી કહો મનુજની જીજ્ઞાસેવા ?

ના તાપની મન મહિં કંઈ જોજ ચિંતા,
સાદા રહી શુભ વિચાર તણી પ્રતિમા !
આશા મદયા મુજ જવા ગરવાજ દમ,
કોયો તને જગપતિ નહીં જોઈ સંત !

આતું છતાં મન કદી નહિ જોડ થાતો,
જેતિ મહિં રત રહી મૃદુ આન આતો;
હજો મહે તદ્દિના દિલ વ્યાધિ જોડ,
દમેજ રહે અતિ સુખિ અલમરત છેક !

દિનો તણું જીવન જાજજ જાજરી છે,
એ સર્વની ઉજજ આ ગીર ! સેકરીતે;
આજાર દિન જનપર મુજ કેવો છે !
આચર્ય ! મર્વ તદ્દિ ન દિરે બર્વો છે !

મદિમા અખિત મુજ છે વિરલા જનત,
વર્ણવતો જનપર સદુ શુભ કંઈ !
હો દો અનેક સતયઃ પુનર્જ મન્યો,
દાં વાજીયો ગીર ! તને અનિમેદનો હો !

૬૫૫૨ (આખું)

}

સેકત વામુદેવ રામચંદ્ર.

—:—:—

—૧૬— માત્ર નવ રૂપૈઆમાં નટીક. —૧૭—

તાન નતીજ દમે અમેરિકન પદનિથી કવિ પ્રતીઓના આદર્શો પ્રમાણે સાદા, નજીક
વિવેક અને વિનયથી તમારા જમ્બોને મેટીક સુધીનું શિલાજી આપવા આદો તો અભિજ
ધી સામ્રાજ્ય હાઉરિકુલ-એખલા. પો-સાદો મેકસો માત્ર નવ રૂપૈઆમાં માસિક ખર્ચ-દમે

પ્રો. વિ. પી. જાની,

અમ. એ.

પ્રીન્સીપાલ.

ખેતીની ઉપજ અને ફળદ્રુપતા ઘટવાના કારણ.

તે વધારવાના ઉપાય.

લેખક—૨૧. દુલેરાય સીંગ અંગ્રજીશા. તંત્રી “ખેતીવાડી વિજ્ઞાન”

ધરમપુર જિલ્લો મુલત.

૪. વાવેતરનો અનુક્રમ (Rotation of crops.)

વાવેતરનો ક્રમ જુની ગણ તે પણ જમીનમાંથી કસ પડવાનું કારણ છે. કાપાખની ઉપજ બીજ વધવાથી ધણી આરતી લાગી. જેથી કસણ એકની એક જમીનમાં કાપાખ વાવેતર થવા લાગ્યું. કાપાખ પોણક, યુનો, નાઈટ્રોજન વગેરે પોષક તત્ત્વો જમીનમાંથી વધારે પ્રમાણમાં કસે છે. જેથી જમીન ખતી થઈ જાય છે. અને તેટલા પ્રકારના વાવેતરના અનુક્રમની જરૂર છે. આપણા સમજી અને ડાહ્યા ખેડૂનો પરંપરા વરસ માનવી માને વરસ કસણ, તીને વરસે જલ અને ચોથે વરસે તથા પાંચે વરસ અનુક્રમે વાવે છે જેથી જમીનના તત્ત્વો પ્રમાણસર એકાંક વાવ અને પાણીમાં પીગથે તેવાં બને. પણ મોટા પેશાની સંજ્ઞાને કામ આ નીવડ મુશ્કેલી લગ્યા જેથી ઉત્તમ જમીન આપણ લાગ્યું. અને કાપી થય. કાપણ એકાંક અને ઉપરોક્ત વધારે હોવાથી મોખવારી કાચ તેમાં નવાઈ થી !!

૧૨ વરસે જુદું જુદું વાવેતર કરવાથી જમીનનો કસ એકાંક પડતો નથી, છાંત તથા આપણે ખરી, ખાદ્યોને વગેરે રોગ લાગુ પાડતા નથી અને જમીનની ઊંડી બેડ થવા માથે વાવેતર જમીનમાં વાવેતરથી થયે કાચો કાચ છે. મારે ખેડૂત માધ્યમે ધરતી અનુક્રમ ચોક્કસ ખેતી કરવા આમ ખાતમાં સખતું.

૫. નવાજની જરૂર.

ખેડૂનો કસણ, તમાકુ, ડાંગર, થઈ વગેરે ખાતાલ વધેથી પુરતા પેલા મેળવે છે. તેનો ઉપયોગ નાશવાનું મેકે કારણમાં કે આવારસ કરવામાં અને આઈ બીબી અવધારીક કાર્યોમાં કરે છે તેને બાકે પેલાની જમીનમાં કસો ન હોય તો ખોડાખાઈ, ખાવર, કપીપર, જલર વેચાઈ કરે તે પેશાનો કસણથીય વાવ. ખાત કરીને નવાજ માળવામાં ખેડૂનો પેલાનો પેશા વાવરો કે જેથી કુપણ જેવી વસતમાં પોણક કામ લાગ્યું અને આપણા ખેડૂનો કામ વસતના આપણે કસણ ખેતી કરે છે. જે સાચ વસત નથી આપણે અથવા થોડો વરસે છે અથવા પ્રથમ વરસે અને પાછળથી ન વાવ તરે મુશ્કેલી પડે છે. જે કાચે પીગથાનો વખત આવે છે પણ જે આપણી પાસે કાફી નવાજ હોય તો પાણી પાઈ નામ કહેરી કામ છે તેમજ જનવરને પણ નીચાની કામ છે ખેડૂનો મોટે જલ

ગામના ગરાસીઆઓને !

લેખક:—મગનલાલ ભેગવાનજી જોશી.

આસિરહન્ટ માસતર, હાઈરફલ, જો દયા.

સૂનિયની ચૌથબરી તવારિખ ઉપર આજે આલસ્ય અને આંધકારનો પટ પડ્યો છે, તે ઉઠવા માટે પરશુરામનો પ્રગળ હાથ જોડશે એમ આજે હિંદની જાતવાને જાણાય તો તે છેલ્લે જોડું તો નહિ મળાય. રાજપુત્રાની મુલાખીનું બર્થ શુભાન તેમની હમ્મતમ મદદવાને શુભજાની દેવા લાગ્યું છે. જે દિવસે તેમણે રક્ષણકાંતને દેશવટો દઈ શુભાથી મદદ્ય કરી તેજ દિવસે તેમણે દરિદ્રતાને તો મોકલ્યું, અને આલસ્યને આવકાર આપી. તેના સર્વ સાથીઓ બસનેતું સન્માન કર્યું. ભૂપતિઓનાં જોળમાં પણ સ્વતંત્ર સળાધિ શોની યોદી ખુમારી ભમે છે; મસસીઆઓનાં દિલમાં મુકીમર ધાડપાડુઓને દલાવવા જેટલીજી તાકાત કે હિંમત નથી, છતાં પણ તેઓ મિઆમિમાન મૂકતા નથી. રવમાનની તો ઝાંખીયે ચલી નથી.

પવિત્ર સૂર્ય અને ચંદ્રવંદના પુત્રો કહેવડાવનાર; મહાકેયરીવક મૂલ્યવંદ, રમુકલાવતંસ રામગંદ, રાજમીનરક્ષક રાજા પ્રતાપ, ભીમજેવ અને ઉત્તપતિ શિવાજીનાં સંતાનો હોવાનો દાવો કરનાર; કામધેનુ સમાન પચિત્ત દસ ઉલમવકે આપનાર ભૂમિના ભૂપાલ હોવાનું અભિમાન ધરાવનાર; રાજપુત નામધારી કેટલાક નાના ગરાસીઆઓ પોતાની હાસની રંકેતાને રાજકુળેથી મણી તેનું પૂજન કરતા યથા છે, તો તેમની કહેવાની રાજમાતાઓ, ભગિનીઓ, અને પુત્રીઓ તથા પુત્રવધૂઓ પડી મળેલાં કુંપણની દિવાલો અને છાપરાં વડેજ પોતાની નમ્રતા ઢાંકવા પ્રયત્નો કરી રહી છે! તેમનાં તામાના દેશ કે જમીનની બેરકારીથી થયેલી કુદૈલા અને તેને લીધેજ આતી દરિદ્રતાનું શસત્વ એજ તેમની શુભા-ભીની ખતોડવાનું અનિવાર્ય પરિણામ છે.

કર્મની વિમુખતા, પરસ્પર કસક, બપસનની મેચી, અને આલસ્ય રિપુતી તાનેદારી તેમજ ભૂપાલ તરીકે જૂ (પૃથ્વી) નું પાલન કરણ તરફ બેરકારી મદદ્ય કરી તેથીજ આજે જૂ (પાણી) ભરવાની કાવડ ખાધે લેવાને વખત આગ્યો! પાણીની કાવડ ખાધે પરી ' દરગાર પોડી બેપતવા મલા હલા ' એવું મિઆમિમાન શું કરવા ? ' મિઆ પડયા પણ ટંગરી ખડી ' તમે તમારા તમાની જમીનની ખેતી તરફ લક્ષ આપી જાતમદેવત વડે તેની સુધારણા કરી તેની પેદાશ વધારવાના ઉપાયો યોજ્યા હોત, તો જોવી અણુજા-જાતી સેવા જાળવવા માટે એવા કબરો દસ વખારી જોવામાં લાગત હોત. પણ તમે તો જાને સ્થિતિમાંથી ચ્યુન થયા. છતાં દંછ છેલ્લે મેકું થયું નથી. સમય છે, સુધરવાનો, અવ-કાશ છે. તમારાં પોતાનાં લેચો તરફ નજર કરો. આપની દલકામાં દલકી ખરાખાવાગી જાયા કરતાં પણ તમારું વિકાસ બેતર અણુક વધારે પેદાશ ઉતારનું દસે. કારણ, તમે તો " જા મિટી, કોલેક' માર " જેવું પરાવલમ્બી સ્વચ રીકાર્ડું, જાતે કામ લેવાની કાજછ હોડી. દુષ્ટ દરિદ્રતા તેથીજ તમારાં ઉચ્ચ આંખણીનાં અજાણે છે. રાજપુતને ખાધે તો તીરનાં બાથાં અને કામદાંની દોરી રોબે—પણ યાદ રાખે કે નિર્દોષ પશુઓનો ધાત કરવા નહિ, પણ મનુષ્ય દિંસક વનચરોનો વિનાશ કરવા માટે અને ખાસ કરીને જનરલજા-

શ્રેષ્ઠકથાઓ માટે, યુગની શિર અને અંતર વિહારના માટે.

તમે તો પૂરીયા, જૂનાવ, કાચિયા, રાજપુત-મરાઠીઓ છો ! મને તેવા-નાવા કે મોટા ભાઈના કુડાના ધણી છો ! તમે સામારે પરજોયા કરો ? મુલામખીરી કરો ? બ્યારે તમને કોઈ એકરખને સંભાળવું છે છે, ત્યારે તમે જેવા ત'ણી ભજો છો, તેવાજ યા માટે તમે, અસિલ્લ, બસન, વગનના મુલામ બન્યા છો-અરે છુપાવેલોને ચરણે નખી તેની મુખ્ય કરી રહ્યા છે તેની તખ્તરી રિશતિથી-એમ ઉત્તરના નથી ?-એમ ધમક આપતી નથી ?

. સિંદો ! રાજપુતો ! આ તખ્તરી રિશતિ મુલામના, મજેરી કાતીવટ પુનઃપ્રથમ કરવા, ખમખી પુનઃસ્થાપના કરવા, કમરકસીને શું તમે મળના કરી સમયામજીમાં નહિ ધસો ? સિંદનાં નાખને નાકક ના લખો ! સિંદ કરી કિશાણને વડ થયો સાંમળ્યો ? સિંદ કરી વજુનો માસ લેવો સંભળ્યો ? મને લેવે સિંદરાજ, એ તે સંતુષ્ટ થયેલો કરો તો, ઉદાર ચિત્તથી, પાસેથી પસાર થતા પશિયાને પખરો નહિ નરોદ-આરી પૂરીયાજસિંદ કરતાં પણ પચોદધારી વનરામસિંદ વડે (!) એ નામોટી મળે અને વિરોધક સલને તમે ભગતના કલિવાક્યક ઉપર તમારે માટે સખાવા દેશો ?

પૂરીયા પામાં અપખ રસો ઉઘળી રહ્યા છે ! લેને કેગરીને ઝામ લેતાં શીલો ! માત્ર તેમથી ઘેરી પછી ઉપખ આરી કે તરત તેના બસનદેહને વધામણું દેવા તરફ, અને એ તો વિદ્યાસરેમજોમાં તેનો બપ્પ કરવા તરફ જલિ ના રાખીશ. પોતાના દેહની ભખી-નખી-લેવો કે વાડીની અખાડીમાં રહિ કરવા તરફજ ઘીવ છંખા રાખીશ. તોજ તખ્તરી મજેરી રિશતિ પાકી મર કરો ચરો. મોટાં રાખો પણ વખતનાં વડન સાથે નાનાં રાખો અને છે, વાતો રાખના અપાતો કટખા-મરાઠીઓ અને છે, અને અંતે પાડીના પાટાસ અને હળવેન અને છે !

કરમ નહિ ! અખાંશ કટાર રખણે ! જેતી એ ઉત્તમ ધણી છે, ભગતનો પાસક અને શેષક ધણી છે, કપનની પાનપદ અને પ્રધણિક જલિ છે. પરમાની મુલામી અને તામેશાતી વાતરાખાં-અધાની કપ ઉપર કપન મજાવરામાં અને ભનીતિ આપરકમાંજ કરમ છે. અકમ આપાંવર્તમાં પ્રતેક કુટુંબને ત્વ જેતી હતી. વાકાજો પણ નિત્યપ્રધી પરચારી પોતાના પવિત્ર આખમેલી અધરામ મનાવેલી વાકાજો અને ઉપરનોમાં કુનિમ કરી નિર્લક અધારવા લ્યે તમે તો રખણે ! પૂરીયા પાસક, લેને પૂરીને ચરણે નખત; તેણી સેચ કરતાં કરમ લાની ? પ્રધણિક જલિ પાસક કરી સ્વાર્થ સાથે પૂરીયા પાસકાર કુનિમરત્ત રાઈ કરતું અપમાન શું ? જે નિહા-ચેર નિહામાં તમે પોરવા પડ્યા છે, જે અંધારાજ આકરખાંજ તમે આપતેમ જોઈ મારો છો, તેમથી અમુત વાંક પ્રકાશની ઝંખી કરતી દોષ, તખ્તરી પિયાની ઉત્તિ કરવાનો તમને ખરેખર છંખજ દોષ તો અંધો મોતી ઉત્ત વાલે, આકરખને અગતું કરી ધર્મ વડે અંતઃકુદિ કરો, અને વિદ્યારથી ભજાથી ખ્યાન થયેલાં છુપને શુદ્ધ કરો અને છુપે સાથે અસન રેગની પિત્તને તોડી નાખો ! આંખીજ અને કારજ રજાકમ પીલુને કાવ મારો ! નીનિન અપરખન કરી જેતી વડે પૂરીનું પાસન કરી પરમજી અને ! અને રજાકમ ભની જેતીને પરિધા વધારો, તખ્તર કાતી ભત્ત કમ્મ ભવિ અખિખાનને, મળી ભત્ત મેરવને પાકું લેજો ! લેજો ! લીરખ-પુજો ! ઉપખ કરો અને જેતીનુંથી રખ-સંખ કરી તમારું અંક જેવ પ્રમારો ! ! ! અલ્લ !

“ શેઠ મને માફ કરો. ”

(સંવાદ.)

(અનુષ્ઠાન-પ્રેક્ષક ૧૪૨૨.)

સમજીતી.

પાત્રો.

મેઠ (મગનલાલ)

ચેતુ (કુલાશાસ)

કપાલાલ : શેઠનો દયકપુત્ર

કુબો મારો દિગ્ગજાન! ત્યારી અધોમતિની મૂળ, આ કોઠી બરેલા ચોપાલ ! પિતાજી ! પિતાજી ! આ અનિનિ બરેલી છંદગીનો દુઃખ વારસા ! કોભો ! કંભાને રાધી વસવર !, શેઠશાસ કુલશાસ નયમ મંગલો, વિષ્ણુ જોભન વગનાર ! તાપ, તાદ વરસાદ વેદાથી વધજર્મ પોતનાર ! કિધરે લાલ કરાવી, લાલકાળીના કરનાર ! આ કુલ દુરભા પિતાજી આ કોના વારસે ! માર વિરતના છવન અહી આ મેઠ ને માલા કોના વારસે ! સપીછા ત્યાં મેલાનું પેદ ભરવા થારે ! કુલશાસ પેદ બુને મરે છે ! શું લાવજીનથી કરવાનું થનું ? શું કાલે કરાવી અરોધ થઈ ? દશપુત્ર બરેલા, આશાકાંથી મરીમના છવન પર લીર રેખાર પિતાજી ! નદિ જલુ થાવ ત્યારે અને આ ત્યારા થવનું !

પિતાજી આદાથી કપાલજીએ નિાજેલો, ચેતુતથ કુમે કામેલો કપરલાલ કૈવપુ-વીર તાપક થતાં.

કુલાશાસ નિદાગતા કર :

કુલાશાસ-ન્યેન પડી કન વિરત ! પધારા ! પધારા ! કપરલાલ ભાઈ ! કરીર તો કાર છેની ! આપના પિત્રથી કુલગએની રી !

કપરલાલ-અગાં છવન તો ત્યેરાનું નથી તથાઈ છવન કુખી કોપ ત્યારે અખતે સુખી, સમજ વેચ. તથાને છવન મે રવખતે વધુ કરાવી કોપ !

કુલાશાસ-કામતો ! ચેતુના કુખંથી કાગ નથી તે અધવની ક્યાં નાવુ નાદેર છે ? પરંતુ.....

કપરલાલ-સુખેથી ! હો શું કરેવાનું છે ?

કુલાશાસ-અપના પિતાજી કવચથી બારેલા, મારી થારે લાલ પાઈ નથી મેર બુલે મારાવાલા કરી અને કહ્યું કે વેલમે આપીલ કરાવે ન માની તેમે રીતજી પાલ મલ ભાઈ ! વધુ થો વધુ થવને નહો તથા આપથી ત્યાં સુધી શું થવનું તેની મિત્રા છે. મલા મારા :-

ત્વમને જોઇને આશ્ચર્ય જોવાઇ જવાયું. તરતી માફ કરશે.

(બન્નેની વાર્તા વિનોદ આલતાં જોઇએનું રજીસ્ટર પોસ્ટકાર્ડ લઇ આવ્યું.)

જોઇએન:-કુલાભાઈ ! આ ત્વમારું રજી-કાર્ડ કોણ સહી.

(કુલાભાઈએ સહી કરી પો. ક્ર. લઇ પાંચી દીધું)

કુલાભાઈ:-મા નસીમ, અર્યોસ ! જાણ હમરલાલમાઈ જીભીઃ આ ત્વમારા પિતાજીએ નાજી સંબંધી કાઢેલી તોડીસ ! અકસ્માતમા નીકળ કરવાની છેલ્લી એટલી એક પાઠ પછુ નથી તે હવે શું થશે ? ! બમાવળે હમરા !

“ જો ન્યાયીજો નામ ! પાલક અમ કુપિતારના ;

જડતા બરી થે બાલ, સગલ મુઠી જમદીધગ. ”

હમરલાલ:-બધુ ! મારા જુદા કૂર પિતાએ કાઢેલી તોડીમ તમારું જીવન દુઃખમય બનાવે છે ! (જોપણ ઉપાડતાં) બરસર ! આ કુલાભાઈનું ખાતું સત્તર રૂપીઆની ઉપકાં પેટ આપેલા હાથુ દુલ્હી અગડંબ જમડંબ લગ્ન ! અને બાળી-દોડો ! અગમ મમતાર ! આ કેમ રહેવાય ! કુલાભાઈ ! બે રીકર રહેા; ધરખા આવેા.

(કુલાભાઈ અને હમરલાલની ખાનગી મસલત)

જો કુલાભાઈ પધારને જમડું હવે તો

કુલાભાઈ:-પધારને કેપાજી આપના ઉપકારનો બદલો વાળી સકાય એમ નથી.

(હમરલાલ જોપણ લઇ પેતાના ઘર તરફ જતા રવાના થયો.)

કુલાભાઈ:-ચાખાલ ! ચાખાલ ! હમરલાલ ! હર પિતાના પેટ જન્મેલા સુપુત્ર ! મારી આમરના મોભાદાર રેકા ! શું ત્હારી બલાઈ ! ત્હારા પિતાનાં કહેવા બવહારથી મને મુક્ત કરવાની આ ત્હારી અજબ આત્મસક્તિ. જોશામસોની રકમ આપી દેનાર વીરલ હમરલાલ તારા જુદા પિતાથી દુસાપલા ગરીબોની મરતન બમાવા માટે ખાનગી દસ લગ્નર ઉપાડી ગરા જેવા ગરીબના રૂમોં તોડનાર તને લગ્નરો મારા ધનવાદ હો.

જીન્ટે દીવસે કુલાભાઈ શેઠનો દિસાજ સુખવા જેઠપુરીથી રવાના થયેા.)

(લખલ થતાં)

મગનલાલ:-કુલાભાઈ હવે ધડીયાં લગ્ન ! કઈ રૂપીઆ લાખો હું ?

કુલાભાઈ:- (હમરલાલની સુખના સુખ) જીન્ટેથી સવડ કરી છે.

મગનલાલ:- સવડ કરી હોમ તો લાગુ.

(કુલાભાઈ દોડતો આવતાં) .

લાલ:- (અજબ થતાં) બરેબર હું તો જુરેપુરી રામ લાખો. ખાતું સુકતે કર્યું છે ?

હમરત અને રાખીથે છતાં જીન્ટે શેઠ વડોરનો પડોયો ? કેવો બલો મજાસ.

જાણ સાહેબ ! શેઠ ! આ ત્વમાર, રૂપીઆ ગણી હોય. તે હવે તો

માને માટે “ શેઠ મને માફ કરો. ” તો બધુ સારું.

મમનલાલ:-શ્રદ્ધા તે કિવલ કાંઈ એ ચુકતે મામ્યા કંઠા. તે તું ચુકતે લાગે; પંદર પાછા હર્ષ ભ; આંખ ખાતુ ચુકતે કરવાય કે ?

કુતાશણી:-આખા રાક્ષસી બળના વખતથી છોડે પાકી રોલે શીઘ્ર નકામી કમ કરશે. નહિ. અને પદોંચ લખી આપી બે થોડે અને આપ કરો. "

(મમનલાલે કચ્છતા ન છોડે પદોંચ લખી આપી.)

, પરમપો પદોંચ હાથ કુલામાઠ-સ્પર્શનાના મુલુ માતો માતો હર્ષભેર પોતાના પર લગે રવાના થયે. પ્રિય કુવિહાર, અને ધીમાન બાપુઓ ઉપરના કડયા અનુમત થયા હશે, થઈ નહિ દોષ તો ભેષા હશે. અને ભેષા નહિ દોષ તો સ્વભાવના પણ હશે. પ્રિય થાંચકી આ લેખ સંભળીને કષ્ટકપલ ખરે ખોટો થવ રા. અંગીયા ઉપર મોકલાવા પિતરી વિરમું છું.

“ મસ્તાન. ”

કુતાશણીનો દોષ.

બેલીયડી વિદ્યાન માટે.

.તરીમીત છંદ

કંઠસ ને કણવા કીની મધ્ય કરખાં કળીને,
આગલ-અનીલી દેવ પ્રાપ્તે ગેર નવને પાકીને;
વધું પરપર (એ) વાલની કરી પાવને ઝટ કરપરી,
આને સહ કુતાશણીનાં દોષને કરને કરી. ૧

કરને કરી ખરચા કરાંતી રીતનેનાં નીસરો,
અસને કંઈ અપુષાનને અપીણાં લખાં સાથે ખરો
પીરકની વીલાત કણી વચ આવી પરકરી,
આને સહ કુતાશણીનાં દોષને કરને કરી. ૨

વાપે પરપર રોલ આકર થોડ કે સરકારને,
કરચ ખાલ તેમાર સહ ઉપખંચી કુવિહારને;
વિવા કર એ વાલનાં તે અજિતને ઝટ કરપરી,
આને સહ કુતાશણીનાં દોષને કરને કરી. ૩

શરીરે નિરોગી છે છતાં માગીને મોળે માણુતા,
રોમાં દિતા દિત દેવનું ? જરીકે નહિ ને જાણુતા
(તિવાનરો) “ઝોળા-ખપ્પરને ત્રાંમડી તે સર્વને” ઝટ કરવરી,
આજે સફ્ફ દુતાશબ્દીમાં હોમળે દરખે કરી. ૪

“કળદીના ભો” ઝાપના ખારેક ખોટી નીતની,
વળી દબના ભો દાળાયા ધાણી અખર્મ-દોંગની;
“રિકમસુતા” ગીજળ ગડીને હર્ષમાં આટા કરી,
આજે સફ્ફ દુતાશબ્દીમાં હોમળે દરખે કરી. ૫

હુમ્ હુમ્ વામે ડાહલાં મુલે મલ્યા દોગી કરી,
બોલે નકામા “શુખરો” સબો ગાદી સમ્યા દુર કરી;
શરમાવનારા દેહને તે સર્વ ધારા પરદરી,
આજે સફ્ફ દુતાશબ્દીમાં હોમળે દરખે કરી. ૬

ગમળે, પરસ્પર રંગ વળતા દુ.ખ દોળા હારીને,
ખીલે અનીલીથી સદા ઉરમાં પ્રભુ સંભારીને,
કરવા સહાયક દેહની કુપિધારની રહાયે જગ્મે,
યાચો પ્રભુની પાસ એવો મુખ અવસર આપળે. ૭

શુભવંત “ગાધી” જ્યારે છે દેશ દાઝી પુરમાં,
ખાદી મહી સ્વયં થઈ જરો ખપરો સદા તો “મુર”માં;
સમજવતા સમજે ગાધા આ વાતને અંદર ધરી,
તો તો અરિસિદ્ધ હર્ષ થેલો થાપ ખોખારો કરી. ૮

જા'ગોમુ.
તા. ૨૮-૧૨ ૧૯૨૨.

}

લી.
અરિસિદ્ધ નાથાલાઈ વાળા.

૨ ઝોળા-ખપ્પર (કેરીનાળાનેરો અરધા બાગ) ત્રાંમડી વાંચે બીજા મામવતા
સામતે ૩ ઝાપના-ધાણી-દાળાયા-વાળાને વાંચે હોળાને આટા કરી તે પછી હોળામાં
દેખે છે ૪ દાળા

આવકમાં વધારો અને ખર્ચમાં ઠરકસર !

કિર્લોસ્કર લોહાનું હળ નં. ૧૧
ફરતી કાસનું બે બાળદીયાલો
એનું રૂ. ૩૫

તંબૂની જેવીની આવકમાં વધારો અને ખર્ચમાં ઠરકસર કેવી રીતે કરશે? જેવીની જમીન તેણે કરવામાં થતો ખર્ચ, વખત અને મહેનત બચાવતો હોય તે—

કિર્લોસ્કર બંધુનાં લોહાનાં હળ

ખેતીવારની તરત કરો. કિર્લોસ્કરની જમીનને બારેકાણીથી બચાવ કરી આ હળ બનાવેલું હોવાથી બધા જેટલો જોનેન પસંદ કરે છે ફરતી નેન ફરતી કાસવાનાં નાનું ચોટાં જેવાં આપણે ભેળ્યે એવાં મજવાની આ હળમાં બચાવ કરેલી છે.

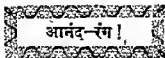
કીમતમાં ઘણું માફક અને છુટા કામ મળવાની ખાતી !

જે શીશય ચેરડીમાંથી રસ કાઢવાની મુશ્કેલી હતી ત્યારબાજી, કાસનાં (કડવાની) કુકણ કરવાનાં જો કોઈ માટે લોહાંનો આ (ખેડ) મહાકાઈ ઊભાવાનાં જો કોઈ મંત્રવાદી જેવીની ઉપચોગી અને ખાતો કાચક જોનારો માટે તુરત જોઈને આપણે જાન વિશે નીચેનાં શીરનાં લખો.

કિર્લોસ્કર બંધુ, લિમિટેડ.

કિર્લોસ્કર ચા. લ. કલ્યા.

એક કોળીને હળનો કદવાળો હાથ આપ્યો તેથી રાજ યજ્ઞ ધેરે આપ્યો અર્પન બા-
હીને કહે કે “ હાંમણું ! બાહી કહે ‘ મું કાજ, જો મને હળનો કદવાળો હાથ આપ્યો
છે મારે આપણે હવે ખેડ કરીએ બે ઝાંઝં લાકડે હું સાંતી ભડ અને તું ભાત આર.
પણી આપણે તલ વાવશું આલું સંભળી બાહી બોલી કે આપણે ખેડ કરીએ તો હું ભાત
આવીશ ના કાળો સાડલો પહેલીને તલમાં આંટા મારીશ. આલું બાહીનું કહેતું સંભળી
કોળી ચીઘાઈ ગયો. હાથમાં લાકડી લઈને બાહીને મારવા લાગ્યો કે, મંદા ! તું
તલમાં આંટા મારતો તલના બધા ટુલ ખરી ભય. આમ ધમકાવકી કરે છે ત્યાં તપાકી
લાંચી નીકળ્યો તેણે બધી દડીકત ભયથી તેથી કોળીને બોલાવી કહે કે તારે વેડોના મારો
છે મારે મારું બેડ કોળી કહે મારે ક્યાં ખેડ છે તે ગાડું જોડું ? ત્યારે તપાકી કહે કે
તારે ખેડ નથી, તલ વાળ્યા નથી ત્યાં તારી બાહી આંટા માર્યા મારે ને ટુલ ખરી ભય
કે તું મારે છે ? આલું સંભળી કોળી ચુપ રહ્યો અને જુવનો પરતાવે. કરવા બાગ્યે.

એક વખત એક કોળીને ખીસો હાથ આપ્યો તેથી મરે આવીને એની બાહીને
કહે કે આપણે બેંસ મેલી છે. જો મને ખીસો હાથ આપ્યો ત્યારે બાહી કહે કે, હું
કુશરને ત્યાં ભડ અને હાથ કરવાની મોળી મારે કંઈ આલું. આમ કહી મારે જોડણું
આમ તેમ જોડીને ઉતાવળી ચાલી. તેનું પીપર આમના હાથે જોડાયે તેની મા સામી મળી
આમ ઉતાવળી કર્યા ભાજ. એમ પૂછતા કોળી બોલી કે, અમે બેંસ લાકડે છીએ તેથી
કુશરને ઘરે ભડ હું મોળીની કુચી કંઈ આલું એકલે મોળી તેમને કરે. ત્યારે તેની મા
કહે કે, તું બેંસ લેજો જોડાયે અને હાથ ભાજ આપીતને ? ત્યારે કોળી કહે કે હાથ તો
મું ? પણ દુધ આપીશ. આમ કહી ચાલી મળ. કોળી આ વાતની ત સંભળી ગયો
ત્યારે પોતાની બાહી ઘરે આવી ત્યારે કહે કે, તારી મા તને મળી હતી તે મું કેનીતી
મલજી મહે મને જાગ આપવાનું કણું ત્યારે મેં કણું કે હાથ મું દુધ આપીશ. આલું
સંભળી કોળી કોષે બસાયો અને લાકડી વતી બાહીને મારવા લાગ્યો કે દુધ આપી દેતો
ધી યાગ નહ મારે દુધ આપી દેવું અને જાલે નહ આ સંભળી તેનો પડોશી બાગ્યો
અને કહેવા લાગ્યો કે, તારી બેંસે મારું મારું પાકી દીધુ મારે બાંધે ! ત્યારે કોળી કહે
મારે બેંસ ક્યાં છે કે, મોડલું પાકી દીધુ હોય અને તમે કપો દેવા આબા. ત્યારે પડોશી
કહે કે બેંસ નથી ત્યારે તારી બાહી દુધ કપાથી આપી દેતી દશે કે તું મારે છે ? આ
સંભળી કોળી જાજવાણું પડી ગયો.

એક મોતો કરીને ત્રવાકી આજણ હતો તેમને પૂજ વિના ચીજ મેતો નહ અને
નિતિવાળો મજાતો એક વખત નીચે ગામથી આવતો હતો રસ્તામાં રીંગણની વાકી ખાસ
વાકી રેડી હતી એકલે હવે કેમ કરવું ? પૂજ વિના કાંઈ બેઠાપ નહિ તેથી વિચાર કરીને
વાકીને નીચે પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો. અને પોતેને પોતે ભવાળ દેવા લાગ્યે.

વાડીરે વાડી શું કાઢે મોના જવાડી ?

રીંગબુઝ સહ મે ચારી ક્યેને દસ બાર !

તે વાડીને પૂછ્યું અને પોતાને મોઢે જલ્યાળ દીધા પછી મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે, હવે શંખો નહિ એમ કહીને રીંગબુઝ સહ પેર આપ્યો. પછી દરેક વાડીવાળો ન હોય ત્યારે ઉપર કમાવે કહીને રીંગબુઝ સહ જલ્યાળ વાડીવાળે જલ્યાળ કે કોઈ મારા રીંગબુઝ સહ જલ્યાળ છે, મારે સંતાપને બેસી ગયો. નિત્ય નિવસ યમાલે મોનો જવાડી આપ્યો અને રીંગબુઝ તોડખ કે વાડવાળાએ મદાર આપીને પકડ્યો. અને કુવાને કહી સહ ગયો, મારા જવાડીને હવે માથે કુવામાં ઉતારો પણ કુવાને તે કહેવા લાગ્યો અને કુવા ઉપરથી જલ્યાળ દેવા લાગ્યો કે,

કુવારે, કુવાડી શું, કેલ . બેચર , મુવા ?

કમા જલ્યાળું મે ચારી જલ્યાળેને દસ બાર !

આમ કહીને હવે માથે દસ બાર વખત જાણીશું જલ્યાળું જલ્યાળું જલ્યાળું, જલ્યાળું
મેનો જવાડી વાડી તરફ ડોહાવા આપ્યો નહિ.

॥ ૬૦ ॥

મી. અંબરી આની શિખામણીનું રહસ્ય.

(નંબર ૧૫)

“વેપારી સારા કુળના અને પ્રમાણિક હોય તેને પ્રસન્ન કરીને તેની સાથે નાણું લેવા દેવાનો પહેવાર રાખવો અને દિસાખ તપાસવો.”

જેની સાથે લેણેણ કરવાની હોય તે પ્રમાણિક હોવો જોઈએ. જે પ્રમાણિક નહોતો તે અનુકરણીય છે. અને પ્રમાણિકપણું કુળસંપત્તિનું મંત્ર છે કેમકે યદ્યપ્યશ્ચ મૃત્યુચ્ચતિ વાયવ્યં ચાર્ણં સદગતદ્વા કુલં જાતિ પ્રમાણ જેન જેન મુખમાંથી વાક્યો નિકળતા જાય તેમ તેમ કુળ અને જાતિની ખરેખરે ખાતે પ્રવચન તેનું કુળ અને જાતિ જાણી પછી નાણું અવધારે કરવો. કુળના માણસને લોભ એટલો દોષ છે તેણે પ્રમાણિકપણનો સર્વથા ત્યાગ કરેલો હોય છે લોભી માણસ સાથે કદિ નાણાની આપ લે કરવી નહિ કારણકે

માતરં પિતરં પુત્રં ખાતરં વા સુહૃત્તમમ ।

છોખા વિષ્ટો ન રોહન્તિ સ્વામિનં વા સહોદરમ્ ॥

લોભના આનેસમાં માણસ પાતાને, પિતાને, પુત્રને, ભાઈને, પરમખિત્રને, ધણીને, અને સહોદરને પણ દણ છે માટે લોભી માણસ કુ ન કરે ? જ્યારે ખાતાપિતા વગેરેને પણ દણે તો ખેડૂત કે જે જામોલ બણેલ હોય છે. તેની સાથે લેણેણ કરીને તેનું સર્વસ્વ હરણ કરે તેમાં તવાઈ શકે ? જ્યારે આરે લોભી અને અપ્રમાણિક માણસ દિસાખ કરવા ખેલે છે ત્યારે ધખની દરિયાને ડૂબી—જાય છે અને “સોગ પંચા બારી, બે મુકના છુટના પાછળ રહ્યા એકા” આવી ગતિ દિસાખ બણીને ખેડૂતની બધી ઉપજ પચાની પાકવાનીય યોજના કરે છે. ડાહ્યા ઉપર દયા રહેતી નથી.

પ્રમાણિકતાની ખાતરી થતા વિના લેણેણ કરવામાં આવે છે તે મનુષ્ય યોગી મુદતમાં નિર્ધન્યવરવાને પ્રાપ્ત થાય છે કાનુકે, જે જે ઉપજ આવે તે હાજ પોતાની પાસે જ રીતે રહે. દેણદાર દેણદારનાં કારણએકે રહે તેવી યોજના વડવાનાં હરદમ તેનું ચિત્ત રહ્યા કરે છે. નીતિ કુ ? તેનું તો નામ પશુતેના પાસેથી જાતુ રહે છે. “યેનકેન પ્રકારેણ” લેણેણ બહાર ન નિકળે તેમ કરે છે કદાચ ઉપજ સારી આવી અને લેણેણ સુકું થાય તેમ હોય તો પણ જ્યે તે પ્રકારે લેણામાં ઉત્તરવાનો પ્રયોગ કરે છે. ખાતામાં હોય મંદ અને કરે કામ પગલું પણ રચે જોડું છે કે ખોટા ખત કરીને કે ખોટું જીવન લેણેણ કાઢીને વસુલ લે છે આપુ લેણેણ જ્યારે ખરેખરી નાણાની જરૂર પડી હોય અને જોમ સમજે કે અત્યારે દેણદારને નાણાની ખરી જરૂર છે ત્યારે જ પોતાની ખાજ બેઠીને ખુદીખુદી સંપત્તિને ખોડું લેણું સાચુ કરે છે અને પછી બધી ઉપજનો મણી લઈ લે

છે. બે પ્રમાણિક વેપારી સાથે જેનેનું દેવ તો આતે પ્રસન્ન આવતો નથી પણ તરીકે
 રીતે વેદોશ દેવોના મહાર નીકળાવે છે. પણ દુર્જન મોટાપણી તો કાંઈ કુપ્પ થાય છે.
 દુર્જન મારે કશું છે કે:-

દુર્જન સ્ય સર્વં સ્ય પરં સર્વો ન દુર્જન ।

સર્વો દંશની કાને ન દુર્જન મુ પદે પદે ॥

આશ્વાસ્ય.

દુર્જન અને સર્વ એ બેમાં મરં મારો છે. તેમો સર્વ જાણીત વખતે દંશ કરતો
 નહીં દુર્જન પડીએ પડીએ મરંમાં પાને તેમ જાણીત મારો તેમો

મલકસ્ય વિષંદંતે મસીકાયા વિષં ગિરઃ ।

દુધિકસ્ય વિષં પૂચ્છં સરાંગે દુર્જનો વિપન્ન ॥

આશ્વાસ્ય

આપણા દાંતમાં વિષ રહે છે. મંખીએના માખમાં વિષ રહે છે. વિંછીના પૂંછડામાં
 વિષ રહે છે. પણ દુર્જનેના તો સર્વોમાં વિષ રહેતું છે. મારે આપણા દુર્જન મારે નાખીતો
 અરવા કરવાથી અરસ્ય તેનું મેર મદસા વમરં રહેતું નથી. તેમો મુઠો મુઠાની બાર
 મળતેજ, એ કહેવા પ્રમાણે અપમાણિક માણસથી ઘાટીત થાય છે.

જેવી સાથે નાખા અરવાર કયો દેવ તેને વિશાળ તપાસતાજ સ્થેનો ભેદ્યે કારણ
 કે તે જે રામ કાંઈએ મરં રાખે તેની સ્થિતિ આપણને તાજ થાય છે તેથી તેમ
 રાખતો સ્થિતિ થાતો નથી. તેમ જોઈ રામ કાંઈએ નહિ અને અપમાણિક રહે નહિ.
 પણ બે વિશાળ તપાસના ન રીતે તો રામ રાખ્યાં થાયોજ થરા મંખવ રહે છે. વગર
 આપણને માર રહે છે કે આપણાં મારે આપણું કહેલું છે. તેમાં આપણું આપણું છે આપણું
 નાથી રહેતો મારે હો આપણે વધારે અર્થ કરું નહિ. પણ બે વિશાળ તપાસનાં ન
 હોયએ તો વધુને વધુ કપાડ કરવાજ જાયએ. કહેવાય છે કે 'નાખું છે તે કહેશે છે તેને
 વધવા થાર કાને નહિ' આ કહેવાત મરંખથી છે તેમો નાખું કાંઈએ ભારે એજ કાંઈ છે
 હજી તો, બાંને વચાડ કયો નથી. પણ અમારે વિશાળ તપાસીએ ભારેજ માખમ પો છે કે
 ધારણ કરવા વધુ વધાર થયો છે પણ દરવખત વિશાળ તપાસનાં હોયએ તો આપણી
 નાખમાં નાખું રહે છે તેથી આપણે વધુ કપાડ કરવા મંદિમાધમે છીએ મારે પ્રથમ
 એ આપણ રાખતું કે પ્રમાણિક માણસ સાથે નાખાવી જેલેનું કરવી. અને વિશાળ તપાસના
 રહેશે. આ બે માધી એજ મળત ન દેવ તો પણ કાનિજ છે. પ્રમાણિક સાથે નાખા
 અરવાર દેવ પણ વિશાળ ન તપાસતો દેવ તો પણ સહિત ઉપયોગ લેલું થઈ જતો મારે
 અને માખત સરખીજ રાખવી ભેદ્યે.

આર્સમુર
 નિમાજા મહ

}

ધીમહિદ ભેદ્યમાર્ધ માદિલ.

પટેલનો "પાપટ" અને ઘાયલ "ગોહિલ"

લખનાર—પાપટલાલ જીવનલાલ મુંબઈ.

આંતર જગતનાં ઉડાણમાં !

પાપટ બોલ્યો—ભાઈ! હું પણ મૂળતઃ તમારા જોડે મનુષ્ય પ્રાણી છું અને મારો જન્મ એક ગામડામાં થયો છે. મારો જૂતાલ કાંઈક આશ્ચર્યકારક લાગે તોપણ અવ્યય મીતે સ્તંભજશો.

માળખયા—અજ્ઞાન અવસ્થામાં હું દેશમાં રહી બહુવિધ. અને એજ અવસ્થામાં હું પરદેશ ગયો પછી થોડા સમયમાં દેશમાં—પિતા અને કેટલાક સપ્તે માતા એમ બંને પર લોકવારસી થયા અને સમજાવ્યું આવેલા પછી માતા મુજબનાથી અને માતાનું કુળ બહુ થઈ હતું, અને જ્યારે જ્યારે કુળ ઘાયલ ત્યારે પરમ કૃષાળુ પિતા શીકૃષ્ણ પરમાત્માની મર્તિને લઈ રહતો અને શીકૃષ્ણનાં ચમ્પો ખારા આંસુઓથી ધીતો.

કેટલાક વખતની આ પ્રગરની મારી સેવાથી શીકૃષ્ણ પ્રમખ થયા અને મને 'વર' માગવા કીધું. મેં "માતાનું મુખ" મામું. ત્યારે-શીકૃષ્ણ ઉઠારી બીધે એવાં એક માતા જીતી બોલે અને મુખો. આ માતાનું નામ "પતિકુળના દેવી" હતું. નાનાં પ્રકારનાં કુખો-થી હું જ્યારે એક વખત બહુ મજરાઈ ગયો. ત્યારે માતાજીને હાથ જોડી મેં દયા માંગી. ત્યારે માતાજીએ કહ્યું કે—

બચ્ચાં! હું દયાના આતરજ તને કુખે આપું છું. જમી માતા પૂતને શિક્ષા કરે છે. તે પૂતનાં હિત માટે હોય છે. તારે પોતાને સુખ ગોખ ગોમલી. સુખી થવું હોય તો મારી. એન "અલોકુળના દેવી" પાસે તને મોકલું, અને જો સુખોગ ખીન્નને આપી ખીન્નને સુખી કરી તારે ખડું પ્રેમસુખ અનુભવવું હોય તો મારા પાસે રહે મેં પાછગની વાત કપુલ કરી. અદમહિત માટે કપોની અને જરૂર છે એ જાત મારા સમજામાં મારી મઠ છતાં જીવસાવવાળી પ્રકૃતિનાં લીધે વ્યાકુળતા રહેજ લાગી. એક વખત જીવનમાં 'તત્વ' મેળવવા માટે અને આકુળતાથી છુટી જીવનસુખ લેવા સારું પતિવ નર્મદા તરે હું ફરવા ગયો.

મેંઆંસુ ગળાને ઘોડો સમય થઈ ગયો હતો. અનેક પ્રકારની તાજી વૃક્ષરાજ વચ્ચે નર્મદાજીને પ્રચંડ પ્રવાહ જોતાં હું આંતરે જગતનાં ઉડાણમાં ઉતરી 'ગયો. માગદારે મરીનીની સવારની ટીક મારા નંખા ચરિત્રે "નર્મદા સ્નાન" નું પૂન્ય લેવા અટકાવતી હતી. એવામાં એક 'મસ્ત ચોગી મહારાજ' આવ્યા અને-જ્યાં પણ ટાંકની અસર વિના સ્નાન કરી, મસ્ત લેપન કરી કંઈ સખત પવનમાં લમેલીમર છૂન કરતા ચલ્યા ગયા.

આ જોષ કીમત લારી. મનપલ મનુષ્યાનાં કારણ યોધ મોકલ્યો: એ મોકલે વાદ કરી મેંવણ હટપટ સ્નાન કરી લીધું. પરંતુ અને પછી વાદ આવ્યું કે—

હમણાં જો ધોગી સ્નાન કરીને મળા તે આજ પૂર્વદિશામાં ગયા અને તે ઉરે મોઢ

જોઈર કે ગામ દેખાતું નથી. પણ એમનાં ઘરિયે 'આવી સખત ટાક અસર કરી લાગી નથી. તેના 'ખોલીલીલી' - પોતી મદારાજી આસ-જીવનમાં પ્રકાશ કરેર પાડશે.

આમ કુદરતી અને લાગણી થતા હું તે પોતીની કીસામાં ગાવરા ખંડેલ.

પુરનાસવણનાં તેજસ્વી કીરમેએ ઘરિયે ખરેખરી આપી. અને સપાટ રેલિવા પ્રદેશ-
[પોતીમદારાજીનાં પગલાં રજા દેખાતા હતા. એથી નિર્ભયપણે આવનાં ચાલતાં કુવિચા-
તું રુરુણ સંવેળે લાગી ગયાં.]

નર્મલ પેશની સાન્નિધ્યેથી ગંભીર હતી કે તે પતી મરિતું વડન દેખાતું નહોતું.
[મન ભરણુ પાડું નહોતું. આથી અને બંધે મહાન છે. તે ગંભીર હોય છે.] તે
અમાણુ પ્રસન્ન થયું. રાત્રી અને ધારી યુર પળ આ નર્મલ પેશ એમ મરિત હોવા નિહાએ
અત્યારે કુવિચામાં ભડકુ લુહો પ્રાપ્ત થાતે છે. અને આપણી દેશની પડતીનાં કાસોમાં જીવ
એ છે. સેંકડો માધવથી પોતાનાં તર પ્રદેશને ભગસોવન કરી લાવેા મનુષ્ય અને પશુપક્ષી
અરિતું પેશવુ કાઢી આવતી છાંયું ફેલી મરિત! જ્યાંએ ચંચળતા ન મળે. કિદુતાનનાં
મન પ્રદેશમાંથી કાઢી આરેઈ મોટાક નર્મલ પેશનો. અત્યારે આ પ્રમાણ ત્યારે કિદુતા-
નનાં મુકેમળી કીમાલવ પરંતમાંથી-અગીરણ રાત્રીનાં તપન પ્રમાણે સર્ગમાંથી કલેશ-
પતિવ પાવતી "મંગાપેશ" ની પવિત્રતા અને પ્રમાણની તો વાતજ શું કરી! આ
પવિત્રતા અને પ્રમાણને નાશ કરીશ સરકારનાં હાથે થાય છે. તેમાં શું કિદુ-
પર્મને હાનિ નથી? પરંતુ રાજ્ય કરું એ રાજ્યોનો તો મુખ્ય પર્મ છે. કિદુતાનનાં
રાજ્યો શું આ પ્રદેશ તરફ કરતા નહીં હોય? કા ખરેખર અત્યારનાં રાજ્યોમાં પર્મનું
જરૂર પ્રતેષ છુપાય મનું દશે. અથવા તો એનાં પૂર્વે પર્મ માટે દુરમનો હાથે મરી
મોના કે અત્યારે પોતાના વિષે સચાટ આપણની પડકારનાં મસખતા નથી. પ્રજા!
પ્રજા! એનાં પૂર્વેએ પોતાનાં લોભાજની દેવી અગીરણને રાજામાંથી આ મુકે હોશમાં
કાઢી તેમનાં પવિત્ર રાજા રજામાંથી પોતાના કમરો અપુરોનો મેલ કરે! એનાં પૂર્વે
મોષ માટે અંતમખની અગાધમાંથી લેશ મગા કરી નહીં લસતા. એનાં પૂર્વે કમરો
મોષ દુરમળી પળ અંતમખ આતમનાં નિયમે પાવણ તેની પ્રભાતી આપનાં પ્રાક વમ-
રનાં માના અંતમખની દેવી વડે પ્રજા પ્રજા! આ દેશનો તરવરાર એક દીન છે.

આમ અનેક વિચારોએ એકાદ જાણ અત્યાર પડે એક મર્મરે હજારામાં આ કોટ
વડે. અને કોટક માળા પડે એક અગીરણ કીસાલમાં હું કામલ મયે.

નર્મલમાં આન મરનાં એકાદ એક પોતી પુરણ અત્યારે જિવિષા મેલ-હતા. હું
વંદન કરી મેલે. પોતી પતની રિજ દાહી-અત્યારે ખરે જીવ જિવો એવું દોષ તેમ-
એક એક આપણી દહીને પ્રેમ પુરક મને આનવ આપ્યું. અને પાલે મેસારી વાસામાં
કાચ ફેલી. વિલા એમ પ્રેમણ. કુલગ સખતરણ જીવ. (આ પોતી મદારાજીનું નામ
અત્યારપ્રકાશનાંક મહારાજાનું હતું અને ત્યાર આખમાં રજા-પ્રજાની વિમિત મજાનો-મામલર
માસ આ સખતમાં રહેતા, અને નાહોર સખત કુવિચામાં પર્વતા હતા.)

આ પોતી મદારાજીનાં હું વધારે પરિચયમાં અર્જુન, એવી પ્રજાથી એક અઢારીનું
પોતેજ અમના મરિતનાં આપણનાં રહી કમેશાં વિચે. આ પોતી પાલે આવેનાં અને
આપો વિલસ અનેક પ્રાપ્તનાં અર્જુનનાં મલકો.

મારા વર્તાવનું છેવટ જાણવાની ઉત્કંઠાની લીધે તમારા મહેસામાં અધીરાઇ હતું. જોઇ શકું છું-સુવર્ણનાં મહેસા ઉપરની લાગણી જોઇ પોષ્ટ બોલ્યો-પરંતુ જોડત અને બેતી તથા તમારા દિલની વાતો સ્વીચાપની વાત હોય છે જ નેમ અને તેમ કુમારુમાં પનારીશ. આમ હી પોષ્ટ આગળ વધુ બોલ્યો કે:-

મારા અંતઃકરણની ઇચ્છા પ્રમાણે સ્વદેશ સેવા કરવામાં પ્રતિકૂળતા દેવીની આધાર્મિકી સુક્ત થવાની-ચોગીમદારાજ પામે મેં ઇચ્છા દર્શાવી અને ચોગી મદારાજે-કૃપા કરી તાતની ચોગ સક્રિયથી મારી ઇચ્છા પુરી કરવાની કૃપા દર્શાવી.

ઇચ્છા પટેલ નામનાં એક જોડત મદારાજશીનાં પરમ સેવક હતા. અને આશ્રમનાં-ઇચ્છાનાં-ગામ પ્રદેશમાંજ રહેતા હતા.

બેતી અને જોડતની સેવા કરવાનો મારો ખાસ મનત દોવાનાં લીધે, એ વર્ગનાં અવધારામાં ક્યાં ક્યાં સુધારો કરવાનો છે તે અનુભવથી મટે મદારાજશીની ચોગ વિદ્યાનાં પદ્ધતિ બળે કરીને-મદ્દપપણનાં જ્ઞાન સહિત. આમ પંખી તરિકે ચઢીને-મારે ઇચ્છા પટેલને રિ-જલ્દ વરસ રહેલું. એવો નિશ્ચય થયોહતો.

એક ધીળા વસ્ત્રની પોથીમાંથી મંત્રનો કાંમળનો કડકો કાઢી. શુરજીએ માથા ગળે પાથર્યો, અને હું પંખી સ્વરૂપે રહ્યો. જીને દિવસ ઇચ્છાપરેશ આવતાં-શુરજીએ મને ઇચ્છા પટેલને હવાશે ક્યો. અને "ત્રણ વર્ષ સુધી આ પોષ્ટને તમે રનેહથી પાળજો." બેતી પટેલને શુરજીએ આજ્ઞા કરી.

ત્રણ પટેલને ત્યાં સર્વ જવામાં આવ્યો. એક જ વર્ષમાં-નીતિ રીતિમાં-પટેલોનાં ઘરની પામરતા અતુભવી હતું કંટાળા ગયો. પ્રતિકૂળતા દેવીની આડઅજોડ કર્તા આ કુખ અસ્થ રહ્યું. અને બરાબર એક વર્ષ પછી પાછો એજ માગવર મામ હતો. અને શુરજી એજ આશ્રમમાં આવી ગયા હતા. ત્યારે એક રવસ ઇચ્છા પટેલ મને સાથે સહ શુરજી પામે આજ્ઞા અને શુરજીની આજ્ઞાથી મને શુરજીપાસે રહેવા છં-ચોખ અખતે પટેલ પોતાને ધેર ગયા.

શુરજીએ મંત્રનો હાગળ હોડી નોખ્યો? હું મારા મૂળ સ્વરૂપે શુરજીને વંદન કરી બેઠો. મારા હૃદયનું કુખ સમજ ગયા હતા. જોડતે બોલ્યા કે:-અચ્છા! તારી ને ઇચ્છા દોષ તે કહે, મેં કીધું કે પ્રભુ! હવે વધુ અનુભવની મારી ઇચ્છા નથી. પરંતુ હવે તો મારી ઇચ્છા-દેશનું વાતાવરણ જોઈ આવડતી છે. માટે! મને પાછો આપનાં ચોગ બળે કરીને પંખી બનાવી દો. અને આશીર્વાદ આપો.

શુરજીએ પાછો એજ મંત્રનો કટીસ મારા મળે બાંધ્યો અને હું પાછો આમ પંખી સ્વરૂપે રહ્યો. આ વખતે શુરજીએ મને ખાસ સૂચનાં કરી કે:-"જે આ મંત્ર તારા ગળેથી છુટી જશે તો તને મદ્દપપણનું જ્ઞાન રહેશે નહીં."

આ ચિંતાસુક્ત સરત સાથે હું મારા દેશવરને હોડી પરંતુ રક્ષા સજમાંથી નીકળી ન્યો હતું નર્મદાજનાં પવિત્ર તટ પ્રદેશમાં આવ્યો-ત્યાં તો આવાજ પ્રતિકૂળતાદેવી પ્રગટ થયાં અને "એમ અને હેતરીને હું નહીં જઈ શકીશ" આમ કહેવા કે-મને પકડીને મને બાંધીશો મંત્ર હોડી લીધો. અને બોલ્યા કે:-

"હવે મારા હાથે દિક્ષા પટેલનાં દારા હૃદયને ખાટ સુંદર બનાવશે."

" જેલોઃ ખાડી છે. તે પહેલાં તારા ગુરુની-એકલાની-સદાપતાથી તું. "

" આમજ વધી સહીય નહી. "

મેં માતાજીનાં પત્રે પડી કૃપા માગી. અને " આ મંત્ર વિના મને મનુષ્યપણું ટાન નહીં રહે. અને ટાન વિના મારી પ્રવાસ નહીએ છે. " વિગેરે માતાજીને સમજાવ્યું. માતાજીએ કૃપા કરી કહ્યું કે:-

" હું મારો પુત્ર છે. માતા દિશા કરે તે પુત્રનું દિલ મારે હોય છે. "

" હવે મારા હાથે તને " દિલ દિશા " કરી ખાડી છે. ત્યાર પહેલાં તું. "

" કદાચ તારા સ્વદેશ પ્રતિના મોહને વશ મધં ભવ. અને મારી મર્વાડા. "

" મહાર ભ. એટલા ખાતર હું તારે મનુષ્યપણું ટાન લઈ લઉં છું:-

" પદ્મ મારી સંજિના પ્રમાણે હું તને " વરાણ " અને છુટ આપું છું કે:-

૧ તારે રૂઝ એક મહીનામાં ૨૪ દિવસ જિન રાખી વિચરવું. અને એક દિવસ મોક્ષવું.

૨ હું તારો સ્વદેશ અને સંભળીશને એમજખી સહીય નહી. પણ ખાડી મનુષ્ય-પણું ટાન રહેશે.

૩ ને સ્વદેશ હોવાથી ખરી કમળવાણે તારો મિત્ર થવાનો હતો તેમજ તને ભેગ કરશે.

૪ અને ત્યારે આપા પંચ મિત્રો તને મળે ત્યારે પાછો અહીં મારા ઘરે આ-વળે અને આ તારા મુરજીને મંત્ર લઈ નજ તારા સ્વદેશને ભેગ ભણી સહીય.

આ પ્રમાણે માતાજીની આજ્ઞાથી નીકળેલો હું પ્રથમથીજ દુઃખીતો હતો તેમાં મને મહિને ત્રણ મને એકાગ્રથી અને એક મિત્ર મત્ર અને ખાડી ૨૪ દિવસ હું હશે પણ મને ઠાપ ભેગ થઈ નહિ અને હું ખાડીના માર મિત્રો માંથી એકને પણ મેલવી થયો નથી તેથી હું નિરાશ થઈ મરો હતો અને એજ દુઃખ રજા નીરાજી સવારે મારામાં તમને પ્રવિન થઈ હતી. મારું આજે હું નીરાજી તજ આજારત થયો છું ૧૧:૫૫ કે એ પંચ મિત્રો મને તમારા મામજાથીજ મળવા મંત્રવ છે કેમ કે આજના તમારા મામ સમાજના આજા મંત્રજાથીજ પણ માર નજ મને ભેગ કરવા હતા એમ તેમનાની મારા વરજી દર્શી હું સમજી રહ્યો હતો હવે આજે સમજ પુરો થઈ નજ આજી છે. એટલે આવતી મુશ્કાલીને એ પણ મિત્રોની મને જાત મજા મારી નિરાજી રજી ભવ તો માતાજી પાસેથી મારો મુરમંત્ર લઈ-મારું સ્વદેશ ને ભણવા વગર તો હું મરડું છું તે-દુઃખ પણ દુર થઈ રહ્યો. ખાડી ત્વં સુધી તો હું મારા વજન અને દેહથી ભણત મડાજી કરવાનો છું કારણ કે હું મારી વજન લાક-માતાજી પ્રતિજ્ઞાત દેશીય લીધે એકાગ્રી રહ્યો નથી.

આટલું કરી પોષ્ટ દુઃખી મરે જિન થઈ મરો એટલે કાઠ મોલરો પોષ્ટજી ! તમારા રજાતથી મારામાં દેહલીજ, આજાએ કમળ થઈ છે. મારા જીમ કાર્મી-વરો સદાજી થઈ પડેલ. એમ મને ખાડી થાય છે. તમારા સહયોગથી મારામાં નવજનનનો સંચાર થયો છે. એ નવજી કાલ મારા કાર્મી વરજીની નદોતો તે કાર્મી પોષ્ટા મોલરો કાઠ મેલન દેખાવું છે. અને તેથીજ હું આજે આટલી નજીન મેલતી રહી કરી રહ્યો છું તમારા રજાતથી ખરી પણ પ્રયોજી રહ્યો વરજી. કાઠ સારી તમારી કાર્મીમાં

ધણી વાતો—અમારા ધર્મ અને નિતિને લગતી—જાણુવા જેવી હશે પણ તે પછી વાત પરતુ પ્રથમ તો તમારો દેશ કેવો છે? તમારું ગામ કેવું છે? તેની અને વિગતનાર ઓળખાણ આપો તો હું તમારું વનન જાણી શકીશ તો જાણીશ અને તમારા હૃદય ઉપરથી અને પણ મારા હૃદયમાં એક પ્રકારની છવાસા રજા છે. તેનું નિવારણ કરી શકીશ આમ પ્રથમ પૂછી મુવક સ્વચ્છ વિચારવા સામ્યો કે:—

“ આ પોપટજની પરિસ્થિતિ જાણમાં નવજનન પુરાણ છે. આ મારા જન્મજા ”
 “ હાથમા ચેતન્ય જાણુબવાય છે અને મને પુરતી આસા છે કે મારા જન્મજા હાથ.”
 “ ૩૫ સદ્ગત વૈદ્યજની વિશેષો સુમાનેય જન્મજા હાથનું ચેતન્ય ફરી પાછું મને ”
 “ મળશે.”

આમ મનમાં પ્રસન્ન થાય છે અને પોપટજની તરફથી જન્માવની રાહ જુએ છે ત્યાં પોપટજ કહે છે કે—માણસ! તમારા જેવા સુખેજીવને માઈ દુઃખ નિવારવા માટે યાગ તમને લિતર સાબળવાની છવાસા તોર લેશ તે વોગ્યજ છે. પરતુ એ ઇનિદ્રાપ જેવી વાન માટે આપજને પુરતો સમય જોઈશે. આજ દવે મારો મમમ પુરો થયો છે. હું રજા વઢવ પણ માઈ જોઈશું કામ તમે જરૂર કરજો કે આજની તપાસ મામ સમાજની શમાખાથી મને કોણ કોણ જોઈ શકાય છે તે મને આવની સુસગતે કહી શકો તેમ તપામ કરી રાખજો. આઠકું માઈ કામ ફરીકારો અને મને રજા આપો. (આમ પોપટજએ રજા માગી)

મુવક કહે—મને તમારા દુઃખો છવનામાં હું વિદ્યાર્થ થવા કમળો નથી આજથી એક મહીને તમે આવો સાગ પટેલ હું તમારા મિત્રની તપાસ ફરી વખને જરૂર કહીશ તમે સુખેથી સોધાવો.

પાખોથી પવન કાપતો પોપટ “ વહેખાતરમ્ ” કરી જાય પડેલ.

(અપૂર્ણ)

પરાક્રમની. પરાકાષ્ટા.

લગભગ ૪૦ વર્ષો થયા

આખી દુનિયામા

પૂર્ણ ક્ષેત્ર મેળવનારી.

સાખે સર્વિશ્વકોવણી

તંદુરસ્તી, તાકાત લાંબી છદ્મી આખનારી તદન વનસ્પતિની

આંતક નિમ્મહ ગોલીઓ.

નળજી શરીરને જગવાન જનારે છે, પાચનશક્તિને સુધારી દસ્તની અઠમવતને દુર કરે છે અને સોલી તથા ધાતુના વિકાસને નાશ કરી શરીરને તેજસ્વી કરે છે. ખરેખરી જ્ઞાનામી છે અને તેથીજ સાખો દરદીજોના આશીર્વાદ પાત્રી છે.

કિંમત ૨૨ ગોળીની કળી ૧ ને રૂપિયા ૧ એક વધારે વિમત જાણુવા માટે પ્રાધિક-લિચ્ઠ મંગાવી વાંચો.

સુખર્ષ આશિરક:—

વૈદ્યશાસ્ત્રી મહિપાલકર ગોવિંદજી,

કાલખાદેવી રોડ

આવંકનિર્મલ આપધાલવ-જનમનવર, કાલીયાવાડ.

॥ જોશ્વ ॥ સમયબાવની.

(હોશ્વ પ્રકરણ.)

૧૧ જરબું જોર, આતશ્વ અરિ આપું.
 ૧૨ જરબું જોર, પુષ્પું સુખ સૌ કાપું.
 ૧૩ હર્દ જાં ૧૧. કુપ સમ સુખું કાપું.
 ૧૪ હર્દ કાપ, અરિ મુંદર ત્યાં ન્યાપું.
 ૧૫ જીભે ને રજે, ખરિત હોર શ્રીવધો,
 ૧૬ તપ્પી રજય ધણી મરોપીર સદુ રીતધો;
 ૧૭ જાં જામે પંડ, સુખને કાપર રજે,
 ૧૮ જાં તાસે જીડ, વાજ ૧૫ દરિને મેરે.
 ૧૯ જાં ખેળા શ્રી, કોડ જન પગધાં જામે,
 ૨૦ જાં હોરને ઝંત, મતી કદિ જન જામે;
 ૨૧ જાં પસરે જન જોડ, જગ્યા જામે મોખજો,
 ૨૨ પીર રહે મુખ સદમજાં જને પ્રતાપ સમય તલે.

૧૧

૨૨

} ^{વેખામ} પીરસિંહ જોરાભાઈ પ્રાદિત.

પ્રકીર્ણ દર્શીકત.

કાંડા રિવાજનો પોર.

કાંડા રિવાજના પોરની રચના જોડે, અદિચ ખરીબ જોડે તરીત જીભ હરીક વેખામજાં જામે છે.

૧. "જોડાંડીઆ" નામની જન જામેડીઆ રેડી વતની છે. હાલ જાન્યત દુની-વાલ જન જોડેખાં પહાણેડી જોડામા જામે છે. રેડાડી જાન્યા ૧૫ જાણાં સ્વાદિત દેખ છે. જર. ને. કુર. તેમની મરખામણી. કોર્ડ જામે રહે છે. ૨ "જોડા" જાણાં જામે ૩૧ "જોડ" જામેડીઆ રેડીક છે. જામે તાંજી દેખે કોર્ડો જીરે રેડાંને જોડે છે. જાલ રજને જામે જા જાલું જામેડા રેડેખાં જામે છે. જરજ રેડાજા ખરીવા હર હરીકે જોડે જાણાં રહે જાલ જાંડો છે. જા જિવાય કાંડા રિવાજ જોડાની જાલ જા જામે છે. જોડા રજે જા જાલ જાલ રેડે છે.

કાંડામા જાણાં કાંડામા જોડો જોડે જ જીવ જોડાની જામે રોડે જાણા-જાખ જાણાં જાણો રોડ જામે તેવું રોડે જા જામે છે. રેડીરેડીજાં જાણાં જામેજાં રોડેડી જાણાં જામે છે કે કાંડામા જોડાંડીના કાંડા રિવાજનો પોર જાણાં જામે છે.

મી. બરબેન્ક તરફથી મોકલેલ ચલેલો કાંટા સિવાયનો મોર. કિંદુસ્થાનમાં મોટા પ્ર
જ્ઞા ઉગાડવામાં આવે તો ટોરન્ટ બોગક-તરીકે કામમાં આવી ચકવાના હરેક સમય
મકાઈના બીજમાં સુધારો.

સાધારણ રીતે જ્યાં મકાઈનો પાક થાય છે. ત્યાં બીજની પસંદગી કરવાનો રીત
છે. ઓરેલીયામાં મોટામાં મોટા મકાઈના જુદા પસંદ કરવામાં આવે છે. આફ્રીકા
સૌથી હિતમ મકાઈના જુદાના વચલા બાગરૂ બીજ, વાવણી માટે પસંદ કરવામાં
છે. આ બધી રીતો સારી છે. પણ નરપુખ્તની જે અસર બીજ પર થાય છે તેની દર
સખવામાં આવતી નથી. મકાઈના છોડને મથાળે ચમરી આવે છે. તેમાં નરપુખ્તના ફળદા
રજકલો મહેલાં હોય છે અને તેના વચલા બાગરૂ મકાઈના જુદાની છેવટે રેશમના કુખ
જેવું હોયછે. તે તંતુઓમારફત નરપુખ્તના પરાંગના રજકલો માતા પુખ્તમાંથી થઈ જાય તેને ફળદ
બનાવે છે. ત્યારે જ બીજ ઉત્પન્ન થાય. પરાંગનું દરેક રજકલું એક જ માદાને ફળદથી બનાવી
છે. પ્રજા ઉત્પન્નના નિયમે પ્રાણી તથા વનસ્પતિ એ બન્નેને સામાન્ય રીતે લાગુ છે એક
જ્યારે કોઈ નિસત્વ નરપુખ્તનો પરાંગ, અને તેણે કોઈ વાળી માદાના મર્મોશયમાં લગ
થવા પામે, તો તેથી નીપજતી પ્રજા સક્રિયકૃત તથા પ્રજા ઉત્પન્નના કાર્યક્રમને આ
રૂપવાને અચકા નીચે છે એ વાત દેખીતી છે. તેથી ઉપરથી સારા દેખાતા બધા મકાઈ
જુદામાંથી હિતમ બીજ નીવડે સક્ત નથી. આ વાતને “ઓલોથિ પ્રથોમ સેન” પુર થયે
અખ્તરાથી પ્રક્ટી મળે છે આ પ્રથોમ સેનમા જુદા જુદા ૨૪ મકાઈના જુદાઓ, એક
હક અને સરખી ઉમરાની સક્રિયતા પસંદ કરવામાં આવ્યા હતા. દરેક જુદાનું બીજ
જુદી જુદી દારમાં રાંધવામાં આવ્યું હતું. એટલે દરેક દારને એક સરખા મથાળા પ્રા
થવા હતા. સૌથી હિતમ જાતની દાર જાણી હતી અને તેનું ઉત્પન્ન દર એકરે ૧૧૪ ૧૧૨
અને ૧૦૪ જુદા (એક જુદા-૨૦ રતલ) આવ્યું હતું. સૌથી કનિષ્ઠ દારનું ઉત્પન્ન ૬
એકરે ૪૪ જુદા હતું. આ દારમાં ૪૮ વાંજીયા છોડ હતા.

કુનાઈટ રોટના કૃત્રિમર બેકુતોએ મકાઈમાં સુધારો કરવાનું કામ પોતાન
લાય પર લીધું છે. અને તેથી ઉત્પન્ન થયેલ વધારો થયો છે. બીજ પસં
દરવાની પદ્ધતી નિચે પ્રમાણે છે. હવે જાતના જુદાઓ પ્રથમ પસંદ કરવામાં આવે છે
અને દરેકનું બીજ જુદી જુદી દારમાં વાવવામાં આવે છે. પ્રથોમસેનની જગ્યા બીજા જેતરે
(મકાઈના) થી લગભગ અરધા માલકથી વધુ દુર દોરી જોઈએ નહિ તો. ત્યાંના પરાંગન
રજકલો પ્રથોમ સેનમાં આવવાનો સંભવ રહે છે પુરો અને ત્યારે એકએક અંતરાની દારમાંથી
નરપુખ્તવાળી ચમરીથી (તેમાંથી પરાંગ બહાર નીકળે તે પહેલાં) કાઢી નાંખવી અને
માદા-પુખ્તો સખવા આમ કરવાથી ચમરીઃ કાઢી લીધેલી માકાઈની દારની બધી માદાને
પર કાપ નર-પુખ્તના પરાંગો મર્મોશય બનાવશે થતી જે છોડમાં માદા-પુખ્ત ન હોય તે
બધા છોડને વાંજીયા મળી સર્વતર નાશ કરશે જરૂરના છે. નહિ તો તેવામાંથી પરાંગ
નીકળાને સારી માદાને મર્મોશય બનાવી. તેથી ઉત્પન્ન થતું બીજ કનિષ્ઠ, પ્રમાણુ થશે બીજ
વરસે, ચમરી કાઢી લીધેલા મકાઈના જુદામાંથી હિતમ બીજવાળા જુદા પસંદ કરી મથા
લરમની માલક જુદી જુદી દારમાં વાવેલ કરા. ન્તુ સાતમ વેક્ષના પ્રથોમ સેનમાં આ
રીતથી બીજ વરસે એક પણ વાંજીયા છોડ જોવામાં આવ્યો હતો નહિ.

મગનસાલ જુલાબલાલ, રેશમ.

નીચે પ્રમાણે ગૃહસ્થો તથા સાયબેરીનાં લવાજમની પહોંચ

ઉપકાર સાથે સ્વીકારવામાં આવે છે:—

ક્ર. આ. પા.	નામ.	માત્ર.	ક્ર. આ. પા.	નામ	માત્ર
૧-૮-૦	ચંદુલાલ રુદુન્ટલ સાયબેરી	મું. નિલાખા	૧-૮-૦	સાર્વજનિક સાયબેરી મું. કાશીપુરા	
૧-૮-૦	કાનજી ગેરમનલાલ રોયચણી	મું. મુંબઈ	૧-૮-૦	સાર્વજનિક સાયબેરી મું. બરવાલી	
૧-૮-૦	રંગમરોજી. સી. બાટલીવાળા	મું. મુંબઈ	૧-૮-૦	સાર્વજનિક સાયબેરી મું. ભેલીપુરા	
૧-૮-૦	મરજેરજી રોયમજી બીડીચેરીઆ	મું. રોયપરા	૧-૮-૦	" પ્રતાપભાવ મું. લોહીદ	
૧-૮-૦	ધારંગા મોડીમ રુદ્ર મું. અંબાલી		૧-૮-૦	સાર્વજનિક સાયબેરી મું. અંબેલી	
૧-૮-૦	પ્રેમ વાડીલાલ અમનલાલ	મું. અમલાવાડ	૧-૮-૦	" " મું. રૂલ	
૧-૮-૦	મહેા પીરખીચંદ્રેલતાખાન મું. હસાદા		૧-૮-૦	" " મું. સાલેજ	
૧-૮-૦	હોમર માધવસિંહ હરિસીંહ	મું. મુંબઈ. નં. ૧૦	૧-૮-૦	" " મું. નવલગાવ	
૧-૮-૦	કાનડીલાલ પ્રમુલાલ દેસાઈ મું. મહુવા		૧-૮-૦	" " મું. આમોદ	(છ. ભાગ)
૧-૮-૦	મણીચંદ્ર અમલજી રાવ મું. નેલડા.		૧-૮-૦	" " મું. આમોદ	(છ. ભાગ)
૧-૮-૦	મરેણા વર્મદરાવ મનમલાલ	મું. અમવાદર	૧-૮-૦	" " મું. જયલક્ષ્મી	(કાશી)
૧-૮-૦	રમુલાલ ઠીરખાલ મું. કુડાદ		૧-૮-૦	ગોખલે સાયબેરી મું. પીપલપરા	
૧-૮-૦	ભેલી મોહનલાલ શુરજી	મું. લેરણાદા રોય	૧-૮-૦	રામેશ્વર પ્રતાપભાવ મું. બરીપા	
૧-૮-૦	સાર્વજનિક પ્રતાપભાવ મું. સુપાડ		૧-૮-૦	અદાશીવ સાયબેરી મું. અલીપુ	
૧-૮-૦	ગેવાડાલ રામલા પીંચ મું. જામપુર		૧-૮-૦	કાશીરિખાલ સાયબેરી મું. વલુડપુર	
૧-૮-૦	અવલુલાલ મોતીચંદ્રલાલ મું. ભાગલા		૧-૮-૦	કુળજી રુપનાવ પ્રતાપભાવ મું. ભામેદા	
૧-૮-૦	મણીજી રાવલજી રોખાર મું. કાંચી		૧-૮-૦	સાર્વજનિક પ્રતાપભાવ મું. વેડા	
૧-૮-૦	મિતમંદગ સાયબેરી મું. બાળીનજા		૧-૮-૦	સાર્વજનિક સાયબેરી મું. વણવ	
૧-૮-૦	સાવપુરેલીમ સાયબેરી મું. જુનાવડ		૧-૮-૦	હરીરજમલાલ મણુમંજ સાયબેરી	
૧-૮-૦	કુણુ રસન પીંચ મું. વાંસોજ		૧-૮-૦	મું. વીરમગામ	
૧-૮-૦	જંબુભાઈ રોખારી મું. મલ્લીલા		૧-૮-૦	સાર્વજનિક પ્રતાપભાવ મું. લોહીદ	
૧-૮-૦	રમણલાલ અપાધરાઈ મું. જુનાવડ		૧-૮-૦	હસાદા વહીવટદાર મું. અમનમર	
૧-૮-૦	સાર્વજનિક સાયબેરી મું. રોહાલી		૧-૮-૦	ભેન. મહમદઅલી અવલુજી	
૧-૮-૦	" " મું. રોહાલી		૧-૮-૦	મું. પાલવપુર	
૧-૮-૦	મોગલાલ મોરખાલ મું. સીંગરપુર		૧-૮-૦	શેઠ કાનડીલાલ અમીલાલ	
૧-૮-૦	શેઠ કાનડીલાલ અમીલાલ મું. મુંબઈ		૧-૮-૦	મું. મુંબઈ ૬	
૧-૮-૦	મોખામજી પીંચાઈ શી સાયબેરી	મું. ગાંધીદા	૧-૮-૦	સુખોદા સાયબેરી મું. સમેદા	
			૧-૮-૦	લે પ્રિદાદાજી મુખાજી મું. દેકગામ	
			૧-૮-૦	વરેલ દલાલજી મોગલાલ મું. મોલા	
			૧-૮-૦	વરેલ દુર્લભમજી શિવાભાઈ	
				મું. નામપરા	
			૧-૮-૦	સાર્વજનિક સાયબેરી મું. રેલુવ	
			૧-૮-૦	સાર્વજનિક પ્રતાપભાવ મું. મારજી	
			૧-૮-૦	સાવપુરેલીમ સાયબેરી મું. પાલીતપુ	

અવલંબી. ડી. અ. બરીઆ—મેનેજર.

‘नवीने पुशे भण्ट’

કુળ જાણી કર્મોને ચલાવી, છે !

[illegible]

બીજાંદરજેશન

ਘੜੀ, ਘੜੀ, ਘੜੀ ਘੜੀ ਘੜੀ

શ્રીદેવજી, વીસંજી

નરસુદી કોડ મોડેલિંગ

જાહેર બાબત

अविष्यन्त्रिंशोऽक्षरावो.

भुमसन्नितां तया रमय सन्नितां तया सगुहिक शाला 'आधागयी' मान इण्डेस मुन-
राती लीमीमा सरण रीते पोतानी नने आप वीची सदा. जेव्हा रीते वनीत घनीत
हरी दयाल हारा वी मी. मी मोकळी जाणु 'ह' धनीतमी नमुषा जेव्हा सर्व विषय
हीचे प्रभावी नोअपासी आपे हे जेव्हा ३-

હરીર, પાન, કુટુંબ, ચરકમ, દેવાદન, જાગેણ, નોઝરી, જાડી, પમરિ, પૂઢી, રવાન
રીપુ, રોમ, 'ચેઆજ', સાસરા, સ્ત્રી, વ્યાપાર, ઘર્મ, કમ, ચોખ્ખ, અલ રાજ અપાન, અ-
ત્ય પેતીવાડી, માડી, ઘોઠા, ઉપખ, પુર, મુન્ની, મંત્ર, ખીરા, વ્યંધ, આયુષ્યનું રચણીકરણ
પ્રજા કરવામાં આવે છે અને બરોબ કાળનું પક્ષ રાણીકરણ કરવામાં આવે છે, પેતીવાડી
વિદ્યાન મારીકાના જ્ઞાપીપતી થી. દુલેગવ સી વ્યંધરીઆતે આણું બરોબ રજા લખી
આયુ છે તે તેણે માંસના ગાસીકામાં ચુપરે માટે સડોરીકડ આયુ છે તે વાંચી ખાની
કરી. બાવ તાલ માટે વીચેને ઘીરનામે લખવું

⁴⁴ଶିଶୁ ନାଟକର ସମୟ

श्रीश्रीमा पोखरा सरमाष्टि-कहीपाषाट

સ્વેતીવાડી વિજ્ઞાન.

પ્રસ્તાવ પ મું.]

માર્ચ ૧૯૧૭

[અંક ૨૧]

રહેલો—પ્રાચીન પદ્ધતિ મેઘાદિગ્ધી દેવ પદ્ધતિ નહીં.
સવલો બાને લોક, પદ ભરે પદ્ધતિનાં.

આપણા હિંદને બગીચા.

મહાભારતના મે. એમ. કે. પી. સુભાષચંદ્ર બુક્ષેની પદ્ધતિ મેઘાદિ
દેવપદ્ધતિ મેઘાદિગ્ધી મેઘાદિગ્ધી, કે. એમ. એ. એ. —સાચી.
પદ્ધતિ મેઘાદિગ્ધી મેઘાદિગ્ધી, કે. એમ. એ. એ. —સાચી.

વિધયોની અનુક્રમણિકા.

વિષય.							પૃષ્ઠ.
દરિયાઈ (કવિતા)	૩૨૧
ખેડૂનોને કામી ખેતી કરવાની અને ખેતીનો મર્યાદા કરવાની અમુલ્ય તક.	૩૨૬
આંધ્ર પ્રદેશ...	૩૨૭
સુગંધીત પાન પુનઃની છેલ્લે.	૩૩૧
મનરૂપિશાસ્ત્ર.	૩૩૮
મંત્રે લુપ્ત થઈ ગયેલા આશ્રમો અને મંત્રોના જાદુના કામ કરવાની શક્તિ.	૩૪૬
નવા રોપા ફેરી સીમે વધારવા ને રીથે.	૩૪૭
દક્ષિણેશ અથવા રોપાની કુશળતા.	૩૪૮
અનેનામની ખેતી.	૩૪૯
બોમ્બે રીમે અર્થાત્	૩૫૫

/ વેચવાની અગર સાંચે આપવાની છે.

જ્યાંથી ઉત્તમ કપાસની ખેતી લાયકની જમીન આશરે
વીધા ૧૧૦૦૦ હેક્ટર કપાસનાં સડક નહીં.

લખો —

પ્રેસ પ્રાધાન્ય મધુરભાઈ.

C/o દેરાઈ દાદુભાઈ પુરુષોત્તમદાસ.

અમલપુરા (પાલ હાકોર.)

ખેડુતોને રૂની જેતી કરવાની અને જેતીનાં ધંધે કરવાની અમુલ્ય તક.

પરમકૃપાળુ પરમાત્મા તમને નિર્મોલે ચરેલ અસ્તોદ્યની છાયામાં દુનિયાની કદેક વસ્તુ આપે છે. જ્યાં મનુષ્યો અજ્ઞાન દુનિયા ત્યાં જીમીન જેતીને કે જેતી કરીને શુભ-ગત કરતા ત્યાં જીમીનના ધણી પણ જીમીનની પેલાલની જાડું દરકાર રાખતા નહિ જેમ વગી વધી તેમ જીમીન રંધારેને વધારે ખેડવા લોકે વાગ્યા અને જેતી કરનાર ખેડુતો અને ગામજોની આખાદી ધણી વધી મઈ મતંગળ જેકે પૈસાવાગા થયા. અમુક વરસે ગયા પછી આગોઠને આગગાડીનો અવકાર ચાલતો ચલે. એટલે દેશ પરદેશ જવાનું આપણા લોકોનું થતા વાગ્યું અને વિલાહુબર સિખવાં યુરોપ અમેરીકાને જવાન તરફ જતા વાગ્યા ત્યાંની વસ્તુ આહી આપણ લાગી આંદોની ત્યાં જવા લાગી અને જવાનાં મહેલોં ને ગિર જોખણો પાડેનો થયા તેથી અમેરીકા યુરોપ, આફ્રીકાને એથીઓના ભાગેમાં આપણા જા-છમે જવા વાગ્યા અને ત્યાં વેપાર ચાલવાર કરી કમાવા લાગ્યા. અને મુમ્મલ કરાંચી, મદ્રાસ, કાકત્યા, મુન, હાવળો વગેરે ભંડેમાં પણ વેપાર વધવા લાગ્યો જેની ઉદ રહી નહિ આજું ધણી અને મીચે તથા છમે જેવાં કારખાનાં વધવાથી અને ગામડાંના લે-કાને વધતી ફાજ મળવાથી આ મેહેરામાં જવા લાગ્યા અને વેપાર ફાજવાર ધંધા દુનર નો જમોનો જામડા લાગ્યો સખ મહેમોએ જમીનના ઠર વધાર્યા, જમીન ધિવાતી ચાલી ખેડ માંની થતી બંદ થતી મઈ, ખાતર નાંખવાનું લુભ્યા રહ્યું, પાણીની સખાડી નીચી મઈ મજુરો મોંવા થયા, ખી માઈ મંધરવાનો મીનાજ બંધ થવા લાગ્યો, અને વરસાદની સમસરી કમ મઈ તેમ ઉપજ ઓછી થતી હવે વધતા થવા એટલે ખેડુતો નવખા પડ્યા જમીન શુભ ગયા ખામ ખડાઇનો વહીવટ નીકળેતા મોરે ફાકડી રકમ જમીનનાં ભાડા બદલ ઉપરની કે પીધાડીની કે મજુલની લેવાનું થકું એટલે ખેડુતો અગળ થતાં જમીન મુકી નાસતા લગ્યા અને વેપારીમાં ને મીચેમાં અને ફેલેમાં ને કારખાનાનાં મોર મહેવા લાગ્યા ને મજુરી કરવા લાગ્યા એટલે જેતી ઉપરથી એજાવ ચલે અને આજે જેતીના ધંધાની તે ધંધો કરનાર ખેડુતોની હાલત નજાળી સતી થતી છે. અને વેપાર ફાજવારમાં પણ હવે અધારે આસમ પડવાથી તેમાં પણ આગળ જેટલી કમાણી સતી થતી એટલે વણનાં દીવાળાં નીકળ્યા થઈ જેતોને સરાસરી પેદીમાં નાખવાનાનાં નાખ્યાં દુખ્યાં અને પેમાની બીક પડી, વગી કેવ દેવે યુરોપમાં મદ્રાસ પીથલ જમીન તેથી પણ વેપાર ફાજવારને મેટા ધંધા પેરોએ ત્યાંનાં ગામ આપણો બંધ થયો આંદોનો ત્યાં જતો અટકો એટલે પેમાની દેરેર આફ્રી અને થોડો માત્ર દેવો તે મીચે ચલે ને ખરીલે પાવવતે નથી વગી યુરો-પમાં જેતો નિચેર પણ લગાડમાં જાલ લેતા દીવાળો મઈ કપાળી જેતી ફેલેકે દરજે બંધ થવા જેટું થકું છે અને ફેલેમાં ઠમે પાડ એટલે તેમ મારો થયો નથી રૂની જેતે તેમ ઉપજ થતી હવે છે તે વીગવન વગેરે જમીન કારખાનામાં તે મ વસ્તુ

કેમ શેફ્ટ ૯ કૅમ્સ અને શેફ્ટ ૧૦ ક્યુબિક અથવા ઑઇઝ પંપુ, ૧૧ કાર્બુરેટર ૧૨
 વોટર પંકેટ ૧૩ સીવીંગર ૧૪ એરપાઇપ ૧૫ લાઇનર ૧૬ પીસ્ટન ૧૭ કનેક્ટીંગ રોડ
 ૧૮ ક્રેક લેફ્ટ ૧૯ રાઇટ આર્ટ ૨૦ સ્ક્રુજીઅર ૨૧ ક્લેપવેલીસ ૨૨ મેકન બેરીઝ ૨૩
 આઉટલેટ વોટર કનેક્ટન અથવા હોટ વોટર પાઇપ ૨૪ ઇનલેટ વોટર કનેક્ટન અથવા
 હોટ વોટર પાઇપ ૨૫ એ ક્રૅસ્ટ પાઇપ ૨૬ સાઇલેન્સર.

ઈન્જન કેવી રીતે ચાલે છે.

શરૂઆતમાં પહેલાં વેપોરાઇઝર નીચે પ્રાથમિક સ્ટેવ દ્વારા મીનીટ સુધી સળગાવવાનું
 મુકવેલું. આંદિ તેલની ટાંકીમાંથી ગ્લેસેટ તેલ સકસન પાઇપમાં થઈ ઑઇઝ પંપની મદદ-
 થી ડીલીવરી પાઇપમાં ચડી નીચમાં આવશે અને ત્યાંથી “ વેપોરાઇઝર-પંકેટ ” માં
 દાખલ થશે, આંદિ વેપોરાઇઝર મરમ હોઈ તેલ અને દવા ભેગાં થવાથી જેમ થશે એ
 જેમ વેપરનાથ ઉત્પાદક વેપોરાઇઝરની અંદર દાખલ થશે. તેમાં બે કાણાં અત્યુક્ત અંતરે,
 ગમેલાં હોય છે તેમાં થઈ બધા “ ટાઇમ ” રહેતી હોય છે હાં જગે આ કોઇન ગરમી
 મળવાથી લાપચોળ થઈ દંત્ર છે તેથી તે જેમને છગનાઈડ હરે છે અથવા તો સળગાવે,
 છે આ બધા જેમ પાડે. તેમ રહે થઈ કાર્બુરેટર અથવા તો મીલીકરમાં દાખલ થાય
 છે. આંદિ એરવાઇવ ઉત્પાદકી દવા જેમની માવે મલે છે અને પીસ્ટનને ધક્કો ખાદી
 ચલાવે છે. આ ચલાવવાનું એર અથવા તો ખાવર દબાવું, દવા. મરમી અને જેમ માથે
 મળી બનેલું હોય છે, પીસ્ટન આપવાથી કનેક્ટીંગ રોડ ચાલે છે અને તે ચાલવાથી ક્રેક
 મેક્ટ ચાલે છે અને ક્રેક શેફ્ટ ચાલવાથી ક્લેપ વેલીસ અથવા તો પેકિંગ બાંધે મળે છે
 અને ઇન્જન ચાલે છે. ડીલીવરી પાઇપ અને નીચની વચમાં એક નાની ઑઇઝ બાઇસ
 ગાળવામાં આવેલી હોય છે ત્યાંથી તેવના બે ગામ થાય છે, જેમાં તેલ નીચમાં થઈ
 વેપોરાઇઝરમાં નાંધે છે અને બાકીનું તેલ ત્યાં એક પાઇપનું કનેક્ટન કરવામાં આવેલું
 હોય છે કે જેને “ એપર ફ્લેપાઇપ ” કહે છે તેમાં થઈ વધારા તરિકે નેવતી ટાંકીમાં
 પાછું તપ છે. કાર્બુરેટરમાં એક્રૅસ્ટ વધુ મુકવામાં આવેલી હોય છે તેનું દાખ ને
 જોલવાથી ખરાબ અથવા તો વધારાં મળેલાં તેમ એક્રૅસ્ટ પાઇપ અને સાઇલેન્સરમાં
 થઈ બહાર દાડે નાંખવાનું છે.

જો ઇન્દ્રનને કોઈ પણ ભાગ ભાંગી કે તુટી જાય તો પણ ઇન્દ્રન આવશે નહિ અને તે ભાગ નવો ત્રંગાવી શીટ કરવો પડે છે યાંવાય બીજો ઉપાય નથી. જો કોઈપણ ભાગ તુટી જાય તો મુખર્ષ ઇલાકાના એગ્રીકલ્ચર ઇન્દ્રનીચર ગી. ડબલ્યુ. એમ. શુટ નેએની ઓફીસ પુનામાં રહે છે તેમને. લખવાથી તેઓ પોતાની વર્કશોપમાં ખતાવી આપી મોકલી દે છે.

ઇન્દ્રનને સાફ રાખવું.

ઇન્દ્રનને સાફ રાખવાની આવશ્યકતા આસ આત્મની છે. જો માફ નહિ રાખીએ તો તમામ ક્ષયો અથવા કુમ ઇન્દ્રન ઉપર તથા તેના ચગકતા ભાગો ઉપર પડશે અને આખરે ઇન્દ્રન ખરાબ થઈ જશે અને આવશે નહિ માટે ઇન્દ્રનને ઓછામાં ઓછું ધંદર થાતો મંદિના દિવસે સાફ કરવું. તમામ પીતળના અને બીજા જે ચગકતા ભાગો હોય તેઓને જુદા કરી પાણીમાં પેપરથી સાફ કરના વેપોરાઇઝરને ભરાવર ડાઝગી અથવા તે મેશ બંદર ચડી મગેલી હોય તેથી સાફ ગણવું જો સાફ નહિ હોય તો ઇન્દ્રન માંડો નહિ સાફ કરતી વખતે ઇન્દ્રનના દરેક ભાગો જુદા કરી વામુમેટમાં ગમ્મી સાફ કરવા. તમામ વાસ્તવે ગાર્ડ કરવા માટે બાગીક એમરી પાઉડર આવે છે તે વાપરવો પ્રીક્ટિ ટોમ ઓફીસ કચરાથી સ્વચ્છ રાવું જોઈએ જો કચરાવાળું હશે તો તે પીતળના તમામ ભાગોને ગરમ કરી દેશે અને ઇમાઇલ વાસ્તવે બગાડી નાખશે અને પીસ્ટનના ચાલવાથી જે તેમ તેના ઉપર આવશે તેને કચરો સીપીડર તથા પીસ્ટનની સાથે ઘસારો અને તેને હાઈ પીસ્ટન ઉપર ઉતરડા થશે અને તે સુધી જમ બહાર આવશે જશે. ઇન્દ્રનના કેર્ક પણ ભાગમાંથી ગેમ બહાર આવી જવા પડે નહિ તે ખામ ખાનમાં રાખવું નહિતર ઇન્દ્રનના ખાનમાં અને ઓછું મળશે અને ઇન્દ્રન આવશે નહિ. જરાપણ ઇન્દ્રનમાં જુન માનેલી હોય ઇન્દ્રન આવડુ જ રીડ જશે. માટે આ મુખર્ષ ખાનમાં રાખવા ડાઝ. ઇન્દ્રનમાં જાય છે અને

ખાતર—જો નાના રોપ હોય અને ખાડામાં નાંખવા હોય તો ૨ બાગ મારી ૨ બાગ છાણનું ગળતીકું ખાતર ૧ બાગ પાંદડું મટેલું ખાતર આપવાથી સારા રહે છે જમીનમાં રોપવા હોય ત્યારે પણ ઉપરનું ખાતર વાપરતું પાણી કદાચ અગર લાકડાના પીપમાં હોય તો હમેશાં આપતું અને જમીનમાં જેલું પાણી આપતું હોય તો ૬ થી ૮ દીવસે આપવું.

જમીન ઓકસ વગરની તમામ બાંસની માટી માફક આવે છે મુખ્ય વિંટોરિયા ગાર્ડનમાં પ્રો (લોન) ના તકવામાં કેટલેકા કેટલેકા વાવેલા જોવામાં આવે છે અને સારી રિયલિમાં છે એટલે અનુભવથી સિદ્ધ થયું છે કે સતી ચિકાસવાળી કંકરાવાળી માટી પણ માફક આવે છે. પણ એટલું ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે વિંટોરિયા ગાર્ડનમાં પાંદડાનું સહેલું ખાતર પાણી છુટથી વપરાય છે અને તેથી ચીકણી માટી મારી ખસખસી થઈ જાય છે માટે દરેક ચીકણી માટીના જમીયાના માલેકાએ પાંદડાનું સહેલું ખાતર વાપરવા સુકું નહિ. પાંદડાનું સહેલું ખાતર નાખવાથી નીચે મુજબ જમીનમાં છાંડે માટે કાપડા આવે છે. જમીન ચીકણી મટી જાય છે. જમીન ઉપર પાણી પાવા પછી નીકી પોપડી (હોપરી) બાઝતી હોય તે પણ બાઝતી નથી તેમજ ડોમળ ઝાડોને જોડાએ તેવો ખોરાક આવે છે, વળી ઉપર માટી પોચી અને સખીડ ગળવાથી બી જલદી ઉગી નીકળે છે. કદીંગ સારી થઈ વહેલી મુગ મૂકે છે અને સારી ચામ છે માટે દરેક જમીયાના માલેકાએ પોતાના જમીયામાં પાતનું સહેલું ખાતર વાપરવા પોતાના જામવાનને સુચના કરવી.

પાંદડાનું ખાતર ઉપયોગી છે તેમ તેને જનાવવાને માટે કે મેળવવાને માટે વધારે કીમત બેસતી નથી. દેખાવના જમીયાઓને હમેશા વાળી ચોળીને સાર રાખવામાં આવે છે તેમાં જમીયામાં કચરા તરીકે ફક્ત પાંદડાં વાળવામાં આવે છે તે પાંદડા જાળવાને માટે એક મોટી બીડી ખાંડ કસાવતી જમીયામાં અનુભવે, એટલું પાંદડાનું મટેલું ખાતર વાપરવા જોડાએ તેટલું ખાતર કરવાને ખાસ મોટી કસાવતી અને તે ખાંડ પાકથી ભર્યા પછી તેને મર્યા દેવા આ પાંદ એક વરસે જમીન પર સડી જાય છે કારણ કે ચોમાસાનું પાણી પડવાથી પાંદ સડવા માટે છે અને અંદર ગરમી પેદા થાય છે તેથી પાંદ એકદમ મટી જાય છે અને તે સહેલું એક વરસનું થીનું પાંદડું ખાતર જમીયામાં વાપરતું આવા ખાતરને ઇંગ્લીશમાં લીફ મોલ્ડ (Leaf-mould) કહે છે આ સિવાય વધારે જલદીથી જો પાંદડું ખાતર જોડાનું હોય તો ટિયાળા ઉંચાણમાં પાંદડા જે ખાડામાં નાંખેલા હોય તે ખાડામાં દરેક મહિને પાણી આપવાથી લગભગ ત્રણ પાણી આપવાથી સડી જાય છે, કારણ કે પાંદમાં પાણી આપવાથી ગરમી લાગે છે અને જલદી સડે છે માટે ખાડો કરવા તેને પાણી પણ આપી શકીએ તેવી અગવડ હોય તો વધારે સાર.

દેખાવના જમીયામાં પ્રો (લોન) ના તકવામાં જંગલી દેખાવમાં કુંડાઓમાં આડ કરવાને માટે વાવવામાં આવે છે પાંદમાં સફેદ લીટા લોવાથી કમ્પોઝ સાથે દેખાવ લાગે છે.

મુખ્ય વિંટોરિયા ગાર્ડનમાં રૂ. ૦-૨-૦ મુજબ એમ પ્રેસ બોટાનીશ્વ ગાર્ડનમાં રૂ. ૦-૪-૦ ની કીમતે મગસો રૂચના કુટોલા બોયા કે રૂચ (Root) મળે છે તેમજ ગ્રી પણ રૂ. ૦-૪-૦ ની કીમતે એક પેકેટ મગસો.

ARUNDO DONAX VARIEGATA અર્કીટા ડોનેક્સ વેરીએગેટા

ઈંગ્લીશ નામ. રીબન ગ્રાસ Ribban grass

પાંડ (A Donax) ના જેવાજ દોષ છે પણ તેનાથી નાના દોષ છે. રંગે લીલા પેશાબર દોષ છે અને તેમાં સોફ હલા લીટા દોષ છે. લંચાઇમાં દેખાવમાં પણ ઉપર પ્રાક્ટર દોષ છે પણ તેનાથી નાના દોષ છે તેથી દેખાર ઘણાજ માટે લાગે છે. નવી (નાંબી) જેવી એ ટાંકણી નીચેથી દોષ છે તે પણ નાની અને ખાતળી દોષ છે ફેર ફેર બેલોન દોષ છે કે કપરથી જન મોટી દોષ છે અને આ જન નાની દોષ છે પાંદની બંદરના વચ્ચા સોફ રેસા ખાતળાં દોષ છે અને ઉંટીથી દેખાવ ઘણાજ માટે લાગે છે.

રોષનો વધારો કરવાની રીતે મુગીયામાંથી નવી દુડ થાય છે અને તે મુગીયાના બેલામાંથી છુટા પાડી નવા રોષ ઉપર મુજબ છુટા કરવામાં આવે છે. એ રોષ બારે આઠ ફેરથી ઘણાં છે. બીધી પણ રોષ થાય છે પણ જીના રોષને ઘણાજ વાર લાગે છે તેથી જીના રોષ કરવા કોઈ જાન આપવું નથી.

જાના પાખી વિશેરે આવતલ ઉપર મુજબ ચમચી.

આ હોડ તમામ જાતની સંચારણ જમીનમાં થાય છે ચાલી કંકિણાગી રેતાળ મીઠા અને પહાડી જમીન પ્રાક્ટર આવે છે.

આ જાતના પાંડ ખાતળા ઝખાં અને સોફ લીટાવાળા દોષાથી દેખાવાના બીજા-બીજા સોફ મોટી કાચની નરખીએ અમર કુસાઓમાં ૧ થી ૩ ફુટના ઘણા થાપી પુટા પુટા બરવામાં આવે છે તેથીજ રીતે થજે રોષને મુશ્કેલીવન મુદરપોતા બંધમાંથી રચીત રોષાં જોરતાં પાંડ વાળી નમીના દુલની સંપરીએ, વિગાળ તે મુશ્કેલીવન દુલવાળા પાંડની સંપરીએ વિશેરે રીચનખાનામાં અને ઈંગ્લીશમાં ડ્રાઇ-આઇ (Dry-land) પાંડ છે તે ચણવાવા માટે મીનાઇ ખાલીની નરખીએ કુસા વિશેરે રાખવામાં આવે છે. તેમજ પામ (Palm) ક્રોટન (Croton) ડ્રાઇના (Dracena) પોલમ (Polio) વિશેરે રીતે એ કંઈ રોષથી કુસાએ જાડી રીચનખાનાની જાનામાં વધારો કરે છે તેવજ આ ઉપરના પાંડ પણ મોટા કાળેને છુટા પુટા બરવામાં આવે છે અને મુજબ છે એટલે ખીન નવા બરવામાં આવે છે. મોટે મેળાવો અમર સારો પુસાલીનો રીચન દોર તેજ આ હોડ થાપી અને ઘણા બરવામાં આવે છે. મુશ્કેલીવન મુદરપોતા માટે ક્રોસ (Cross) રીચ (Vireath) જનાવજને પણ પાંડ વપરાય છે અને દેખાવ ઘણાજ વાર લાગે છે.

દેખાવાના જમીનામાં ડ્રા (દોર) ના પોટ, કપર વાવવાથી સ્વાસ્થ્ય લાગે છે નાની જાત દોષાથી અને સોફ રીચીન પાંડ દોષાથી એકવું પણ સાર લાગે છે. કુસામાં પણ આવે લાગે છે.

મુગીયા વિશેરે રીચાં માંડનાં ર. ૦-૨-૫ ની જાંબને મળશે.

વનસ્પતિશાસ્ત્ર—(BOTANY)

—x-x-x—

(માટે એપ્રિલના અંકથી માલુ.)

લેખક—ડૉક્ટર જયકૃષ્ણ ઇન્દિય.

જ્યારે વિભાગિત લોગ જેવી પુષ્પ રચનામાં તેની સાખાઓ નાનું કરી સામસા અને કુટી હોય છે ત્યારે તેને મુચ્છા જેવા તોરાવાળી Thyrses, Thyrsoids કહેવા

જાય છે. ઉપર કહેલી જગતી ગ્યનાઓ ધણી વાર કેટલીક સેગમેન્ટ પદ્ધતિવાર આવે છે. તેને પ્રથમે નીચે પ્રમાણે મિત્ર સખ્તે વાપરવામાં આવે છે જેમકે તોરા જે કલંબી-Racoma-corymbosus કલંબી જેવા વિભાગિત તોરાવાળી-Racoma-cyma ઇત્યાદિ

૭૧. એકદમ વનસ્પતિમાંથી કુલોની રચના ધણીકરી મંત્રીનાં રૂપાંતર જેવી હોય છે

૭૩. પુષ્પવત્ત ધણીકરીને પુષ્પ ગ્યનામાંથી દરેક સાખા અને દરેક કુલની દીઠ દીની નીચે બહેક મુઠાએક હોય છે અને હવ પુષ્પવત્તો ધણીકરીને કુલની ડીઠડીની બાજુએ બહેક, અથવા કુલની નીચે છે તેની પાસે અથવા તો દોષવાર કુલના પુષ્પ નાહકોપની ઉપર પણ બને આવેલા હોય છે. પણ ધણીવાર એવું બને છે કે પુષ્પવત્તે પુષ્પ રચનાની સાખાઓપર કુટી છવામાં આવેલાં હોય છે તે તેના પુષ્પાઓમાંથી કુલની ડીઠડીએ નીકળેલી હોતી નથી વળી તેઓ પુષ્પવત્તોથી બિન્ન એકબીજામાં આવે એવા પદ હોવા નથી. સાચા આના સર્વે પહેલે પુષ્પવત્તોનું કહે છે.

જ્યારે ધણી પુષ્પવત્તો એક ગુચ્છની પેઠે આવેલા હોય છે, અથવા એટલાં બધાં પાસે પાસે આવેલા હોય છે કે, એક ગુચ્છની પેઠે આવેલા હોય એમ દેખાય અથવા એક છત્રાકાર દીઠ કે ગુચ્છ જેવી પુષ્પ રચનાને તબિએ ઉપર ઉપર બદલ પાસે પાસે જોડવાવા હોય ત્યારે એવા પુષ્પવત્તોના સમુદાયને કુપકોષ Involucre કહે છે જે બીજાને અને સહદેવીને વર્ગીકરણ

૭૮. કુપકોષમાંના પુષ્પવત્તો જેવાં જેવા દેખાવામાં હોય છે તેવા તેઓને નામે આપવામાં આવે છે, જેવા કે પાનવત્તો, પુષ્પવત્તો અથવા કદખવા કે બીજાં ઇત્યાદિ.

૭૯. સ્વુક્ત છત્રાકાર પુષ્પ ગ્યનામાં નાહતી છત્રની નીચે જે પુષ્પવત્તો હોય છે તે સામગ્રી રીતે હવ-હવકોષ Involucel કહેવાય છે જે વરીલાજાના કુલમાં.

૮૦. જ્યારે પુષ્પવત્તો કોપની ઉપર પુષ્પવત્તો ગુચ્છાકાર આવેલા હોય છે સામે તેને પુષ્પવત્તકોષોપરી પુષ્પવત્ત Epicalyx કહે છે જે બીજાના વર્ગમાં જુઓ

૮૧. કેટલીક એકદમ વનસ્પતિની પુષ્પ રચનાથી દઢાવણ હોય છે, તેને પૂગ પોટી Spathe કહે છે. જે અડધી, નાનાંએરી સોપારી

૮૨. સહદેવી અને આગરાના વર્ગ (અમેરિકી) મા તેમજ નાસના વર્ગ (આશિની મા નાનું કરી જે રીઝ ગ્યના, સાકા પાતળાને જ્યાં બીવટ છેતરા જેવાં ફાતગમિ

Chaffin—palca Palca દેવ છે. તે વનસ્પતિમાં અત્યંત પુષ્પવર્ધિત અથવા ૩૨-૪૩ થઈ દેવ છે.

૮૩. ધામ અને સીઆ કે ગ્રેષમી ફોલર જે પુષ્પવર્ધિત આગ્રહિત દેવ છે તેને કોક્કાં Glimmer કહે છે.

(૪) પુષ્પ—THE FLOWER.

૮૪. વનસ્પતિ પેઠે પુષ્પ અર્થાત્ ફૂલમાં ૪૫ ફૂલ અને સર્વળ સેવા જે છે. જે ફૂલમાં પુષ્પ ભાગભાગ પુષ્પાંગનાં રૂપ પ્રકરણ અને સીધા વિધાન દેવ છે; તેમાં ફૂલને પૂર્ણપુષ્પ An complete flower કહે છે આપા પુષ્પમાં ૧૨ રૂપાં જેની ઉદિગો દેવ છે તે પોતપોતાનાં નિયમ પ્રમાણે રૂપાં રૂપાં દેવ છે અને સેવાથી ૧૪૬ એક સર્વળપુષ્પમાં ૧૨૨ 'કેટલી ઉદિગોમાંથી એક કે વધારે ઉદિગો દેવાની નથી. અથવા તે સેવા રીતે રૂપાંનાર ધમેલી કે અપૂર્ણ દેવ છે જે ને પોતાનાં સર્વ ૧૨૨ રીતે રૂપાંના અરુપાં થયેલી દેવ છે.

૮૫. ત્યારે એક ફૂલમાં પુષ્પ ભાગભાગનેમત્ત પુષ્પાંગનાં રૂપાં એ અને સીધાના અને એક સીધાની ૭૨૨ દેવ છે. ત્યારે તેમાં ૧૨૨ 'દિશાદિશાદિશ Dichl-namyd-entam કહે છે. અને ત્યારે ભાગ અને અંગનાંનાર જે બને છે એ એક સીધા સાથે ને. ૭૨૨ સેવાથી અથવા એ ને રૂપમાંના મને તે એકની અપૂર્ણતાને ભાષે ને ૧૨૨માં એક આગ્રહા અથવા આગ્રહાન દેવ છે. તેમાં ૧૨૨ે વર્તમાની-વર્તમાનાદિ Monoc-klamylomam કહે છે.

જે ફૂલમાં પુષ્પ ભાગભાગ દેવો નથી તે ફૂલને વર્તમાનાદિનરદિન Acapaloma અને જેમાં પુષ્પાંગનાર રૂપ દેવો નથી તેને વર્તમાનાદિનરદિન Apetalous કહે છે. જેની ઉદિગો ને આગ્રહાન દેવો નથી તે ફૂલને વર્તમાનાદિનરદિન, Achilam. ydcom કહે છે.

ત્યારે ભાગ અને અંગનાર એક ને એક એક સીધા સાથે મૂળ મેળો દેવ છે, ત્યારે તેને વર્તમાનાદિનરદિન Perianth કહે છે.

ત્યારે એક ફૂલમાં પુષ્પ અને સર્વલસરે પુષ્પ સિવામાં સિવાના દેવ છે. ત્યારે તે ૧૨૨ મરમાદા નિયમ અથવા દિશાનિયમ સર્વપુષ્પવર્ધિત Hermaphrodite, Kibomam કહેવાય છે.

જે ફૂલમાં એક કે વધારે પુષ્પવર્ધિત દેવ ૪૫ સર્વલસરે પુષ્પ ને એવ. અથવા સિવાના અથવા નામનીના દેવ ત્યારે એમાં ફૂલને મરમાદા Male, Staminate flower કહે છે અને એવી વધારે જે ફૂલમાં સર્વલસર દેવ ૪૫ પુષ્પવર્ધિત પુષ્પ ને દેવ અથવા નામના દેવ. તે ફૂલને વર્તમાદિ Female pistillate flower કહે છે.

અપૂર્ણ.

માંહે જુલાઈ માસમાં કે અષાઢ માસમાં બગાચાન ખેતરમાં કામ કરવાની હકીકત.

૧. નીચેનાં સાક્રમાંજ વાવવો.

ટમાટાં વાલેજ કે ફેંગ્લીન, બીંડાં, ઘુવાર, રીંગણી, ચરમી, ચીંબડાં, તુરીયાં, પર-
વળ, કારેલાં, પલકાળાં દુધી વિગેરે વિગેરે વાવવું આ દરેકનું બીંડાં આક ટીવસને
અંતરે થોડું થોડું વાવવું એટલે આરે મીના પુરાં યતાં મુખી સાક આગળ પાછળ યતાં મહે.

૨. જેસમેન, આરડીચોક કે એરછટ વિગેરેનાં બીંડાંની ફરતી માટીની પાળ
કરવી અને વરસાદના પાણીથી તે સડી નબ નહિ તેવી એટલેજ ગાખવી મરમીની રતુના
છાડવા તમામ ઉપાડીને તરસરીમાં રાખવા રેપ નવારે હાથમાં પકડી સાકાપ એવડાં મોટા
થાપ ત્યારે ફેરવીને કચારામાં વાવવા વારતાં જે રેપ ખરી નબ તે જગેએ પાછા ખીળ
વાવવા કેલેડીયમ વિગેરે જે મોખામાં યનાસ છે તે તેની મીઠા ને નવા ખાતર માટીથી
બેરેલાં કાઢામાં વાવવી.

૩. અનેનસ આ મદિનામાં લાંબી ચર કરીને ચરખે કુટ હડી કરીને એટલીજ
પહેળી કરીને વાવવાથી અનાનાસની ઉપર જે પાંડડાં કુટું થઈયું હોય છે તે કાપીને
વધાય છે. ઉપરની નીકમાં ખાતર બરડું જમીન સરખી કરવી અને બેએ કુટને છેડે અને-
નાસ વાવવા દરેક નીક બેએ કુટ રાખવી.

૪. પુરતો વંદસાદ યથો હોય તો તથ જાજરી નર, કોળાં લેમજ કપાસ આ
મામમાં વાવવું. આ આસ વાવણી કરવાનો હોઈને જામવાળાને બેકુતોને ધણું કામ હોય
છે. માટે તક જવા નહિ હેતાં વખતસર કામ કરી લેવું.

૫. આંબા, જમરખ, તારંગી, ભીંજી, તાળીઓરી, દાકમ, ફલુસ ઝુંદાં, રાવણાં વિગેરે
વિગેરે ફળનાં આ માસમાં વાવવા. પુરતો વંદસાદ મઈ મળે હોય અને રણ હડી થઈ
હોય, તકડે જાદ તા હોય તો વાવવા ચુકવું નહિ.

૬. વરસાદનાં એવડાં બગાં વિગેરેને બીંડવા દેવા નહિ તથા પુરતું ઉગેમું યાંચ
હોય તે ચરખા દેવું નહિ આનું પરિણામ મંધિરા કે વણે જનવરને થાય છે, તથા તીવા
નાયતો રોગચાળ છે. જેથી જનવર આપસી અપ છે તે મેળાવવું.

નવા રોપા કેવી રીતે વધારવા તે વિષે.

લેખક:—વેપીસાલ કુલશંકર દેવાણી આ જમદજ્ઞ-કાઠીઆવાડ

‘પ્રીતિમેહન’—ઝાડોનો વિસ્તાર કમ કમ કરી વધારવામાં આવે છે તેને પ્રીતિમેહન કહેવાય છે. જન ઝાડોના નવા રોપ કેવી રીતે વધારી શકાય બીજાંથી, કાપાના કડકા કરી વાવવાથી (earling) કાપી કાપવાથી (Layling) આમ આગળથી (Buddling) હંતેર કરવાથી (Grafting) માથે (Sinker) કરવાથી બુખી-પ્રેરદ (Runners) થી મેંડ કે મોંચ (Kishoree) થી મેંડ (Tinder) થી કરી વાવવાથી (Thills) કમ કમ કરવાથી (Graftling) નવા રોપા કરવામાં આવે છે.

બી વિષે—બી તાજું, બાગર પાણી મમેલું, મલું, મીઠું (તેને તેની અંદર બીજા જાતનાં બી રોપાં ન લેવાયે તેમજ કમો પત્તુ ન દેવો જોઈએ) અને બીજાં વધારવા અને કાપ પત્તુ લેવાના અવગ્રંથી તુરમાન થયા વધારું તેમજ રોપ વિનાનું મરી મળા વિનાનું દેવું જોઈએ. એ વધાર કાપ્યા પ્રમાણે બી રોપ તે બી કાચી કમો ફટલીક લંબની બી નાબં તે તાજો ફવાળી અંદરથી બહાર કાઢવા પછી તાજો તરવ વગાય છે. તેથી કે બીજાં-બીજાંનું બી તાજું ફવાળી બહાર તીકાપું કે તરવજ વગાય છે. એ બીજાંથી પછી કમ કરવામાં આવી રોપ તે ફટલાક જોઈએ મેંડ કે કે પોતાના જાતના કરવામાં મોંચી પત્તુ ફવાળ નથી આંધળ-નો કમો જોઈએ વાવવામાં આવેલો રોપ તે કાચો જ તાજું ફરી વાય છે.

બીજાં ઉપરાંત તેને કમોથી જાળવ અગત્યની છે.

(૧) પુરતી જમીનની અંદર બીજાં. (૨) પુરતી મગી. (૩) તાજુ કાપ.

(૪) કાપથી મેંડ કરવું.

બી કેમ વધાય છે?—એક કુંડું જેવું તેને તળીએ એ નાનું કાવું જોઈએ વધારા કાચમાં પીડું તે કાજાંની ઉપર તળીએના કડકા મુકવા કડકા મુકવાને જેવું એકમેક છે કે એ કુંડાની અંદર વધારે પાણી દઈ તે ને પાણી કરતાની ઉપરથી કાચે કાણાં કાચે બહાર તીકાને જાય. કાણું અણથી અણ તે આડીથી પુરાર્થ ન જાય તેટલા માટે તળીએના કડકા રાખવામાં આવે છે. તળીઆની કડકા ઉપર પાણી મુકા પછી રાખવામાં આવે છે તે ઉપર વાડી અને રોપનું મોંચનું મંજાવ છે. એ જમીનની અંદર બી વાવવાં રોપ તે જમીનમાં પાંડાંનું મરી મમેલું બાગર તાજું પછી કાચાંનો મનાવવા કાચાં-એને બાગર આડી રીતે મેડી અને પછી કાણું જમીનનું બાગર મેડી તેમાં કાણીના કડકા (કાંચ) વાવવામાં આવે છે.

કાણીને કડકાં લીધે રોપો ન લેઈએ પત્તુ પાણી મમેલો રોપો લેઈએ. તે ઉપર આર કાંચ (Joints) રોપા લેઈએ. કડકાનો આડી આપ આમ આડીની અંદર જાય

છાણનું મળતીઈ ખાતર નાખી જમીન પોચી કરી તેને એક એક ટુકડે છેડે વાવવામાં આવે છે. જે કુંડામાં (કટીંગ) વાવવામાં આવ્યાં હોય તેા કુંડા ઝાડની નીચે રાખવામાં આવે છે. કારણ કે તેને છાંયવાળી જગ્યા મુકુજ પસંદ પડે છે. કટીંગ વાવ્યા પછી તેને પાણી પાવવામાં આવે છે. જ્યાં સુધી સુજ આવે નહિ ત્યાં સુધી ત્રીજે દીવસે પાણી પાવવામાં આવે છે અને જ્યારે સુજ મુકે અને ચાર પંચ કુમળાં ઝડે સારપણી તેને ૬ થી ૮ દીવસે પાણી પાવવામાં આવે છે. જે કુંડામાં વાવવામાં આવ્યાં હોય તેા હંગેશાં હાથથી ખાણી પાવવામાં આવે છે. પ્રથમ મહિને વાવવા હાથક માય છે. પછી જ્યાં જગપણે રોપ પ્રાવવેા હોય ત્યાં તેને વાવવામાં આવે છે. કટીંગ નાસા વાવવા જેથી પવનથી એને ઈજા થાય નહીં કાપની કદમ કરવાની રીત (Layering) :—ઝાળીને ઢબાવીને પશુ રોપ થઈ શકે છે. કટીંગ તથા ટાંચની કલમનું કામ ચોખાસામાં અને શિયાળામાં શક્ય થાય છે. નવા રોપા ઝાડની ઝાળીને ઢબાવીને કરવામાં આવે છે તેને લેઅરિંગ કહેવામાં આવે છે. કટીંગ કરતી વખતે જેથી રીતે ઝાળીને તંબ ઝાડની સાથેથી કાપી નાખીએ, કીએ તેવી રીતે લેઅરિંગને ઝાડની સાથેથી કાપી નાખવામાં આવેલું નથી. ઝાડની એક સારી તદ્દરત ઝાળી પસંદ કરવી પછી અધુણી તે ઝાળીને આડે ઝીસે કરવેા ઘીરાની લંબાઈ લગભગ ૧ થી ૨ ફીટ હોવી જોઈએ. ઝીસે જેણા ન થઈ જાય અને ખુલ્લો રહે તેટલા મઠે તેની અંદર એક નાની કાંકરી મુકવામાં આવે છે પછી તે ભાગને માટીની અંદર દાદી દેવેા જે કુંડાની અંદર વાલુડું રોપ તેા તેને કુંડાની ખાટીમાં ઢબાવવામાં આવે છે. પછી તેની ઉપર માટી નાખવી. ખાટી નાખ્યા બાદ તેની ઉપર પર્યવર મુકવેા કે જેથી જમીનની અંદરથી અગર તેા કુંડાની અંદરથી જ્યારે પાણી પાડએ તાજે જમીન ભીની અને પોચી પડે છે ત્યારે બહાર આવી જાય છે બહાર ન આવવા માટે વજન મુકવામાં આવે છે લેઅરિંગ કરી લીધેા પછી પાણી પાવવામાં આવે છે. ઝાળી એવી પસંદ કરવી કે વાળતી વખતે ભાગી જાય નહિ લેઅરિંગ કરતી વખતે એટલી સંજાણ રાખવાતી છે કે ઝીસે બરાબર જેમતા આવવેા જોઈએ પાટી રવા પછી તેને કાંઈ કુંડામાં કાગમ રોપ તરીકે મોકલાડે છે. જ્યારે ઝાળીને મુખીમાં આવે છે ત્યારે તેને કાંઈથી છુદ્ડ કરવામાં આવે છે.

આંખ ચડાવવા. જિમે (Budding) :—નવેા રોપ બપોરવાખે મઠે ઝાડની ઝાળી ઉપર આંખો હોય તેને હાઈ લેવામાં આવે છે. અને એકમ જાતના રોપ ઉપર બીજા તે વડેના રોપ ઉપર આંખ ચડાવી કરવામાં આવે છે. તેને બકીંગ કહેવાય છે કાપવા તરીકે નાંચનીની આંખ લીંબુ ઉપર ચડાવવામાં આવે છે. મુખામની આંખ બીજા જાતના મુલાખના રોપ ઉપર ચડાવવામાં આવે છે. બકીંગ કરવા માટે એક આંખ સારા રોપામાંથી પસંદ કરવી અને તેને Budding knife થી કાપી લેવી. જે રોપને કલમ કરવી હોય તે રોપની ઝાળની જીલ એવી રીતે કાપવી કે તેનેા આકાર અંગ્રેની U થાય છે તેવેા મવેા જોઈએ. અને બકીંગનાદર વતી તેને જે આંખ આપણે ચડાવવી પસંદ કરીએ તેની અંદર તે મધુની મદદથી મદાવવામાં આવે છે અને પછી તેને કેળવા રેસાવતી બાંધી દેવી આંખનેા થોડા ભાગ ખુલ્લો રાખવેા જ્યારે આંખની અંદરથી ડાંગ ટૂટે છે ત્યારે તેને કાપી નાખીને બીજે દેકણે વાવવી હોય તેા પાણી ચડાવ છે અગર તેા તેને તે કાંડ ઉપર, યથા દેવામાં આવે છે. બકીંગ કરવાથી ફલે તથા ફળેા સારાં થાય છે. બકીંગ કરવાની,

રીન ફક્ત વાંચવાથી થઇ શકતી બહીજ મુશ્કેલ છે પણ તે કાઇ પણ અનુભવી માળી પામેથી શીખીને કરવું એ મલુમ્મત સહેલું અને આડું છે.

બી વાચવાની ટીપ વિષે આધારણ મુત્યના.

- (૧) ક્યારા અમર ફુટામાં મગાઈ રહેવું પાણી વધી જવા માટે માની સાથે રેલી બેળવતી.
- (૨) ક્યારા અમર ફુટાની ઉપરની જાળીન જારીકે ટોરી બેઠાએ.
- (૩) સડી અમેલું ખાતર વાપરવું. કોરી અમેલ પાંદડાં ખાતર પણ ખાતર કરવું.
- (૪) ક્યારા અમર ફુટાની ઉપરની જારી સાથે ખાતર બરાબર બેળવવું.
- (૫) ખાતર ભેગવ્યા પછી લાય ફેરવી જાળીન એક મરખી કરવી.
- (૬) છુરછુર બી ધીમે ધીમે વાવવાં.
- (૭) જારીક બી દોળ તે જીજી રેલી સાથે બેળવવાથી ધાટાં પડતાં નથી.
- (૮) ફરોજ અમર તે ત્રીજે દિવસે દવાની અનુક્રમણ પ્રમાણે ધીમેથી પાણી પાવું એથી બી ધીવાઇ જવું નથી.
- (૯) ધીમે નીકીને મેલું મખવું.
- (૧૦) સંબેન તાવથી અને વરમાઈથી તેવું મૂકવું કરવું.
- (૧૧) ફરે ધાડું દોષ તે આપું સખવું.
- (૧૨) બી વાગ્યા પછે તેની જરૂર મારી રાંધવી.

(અધ્ય.)

સાદક ઉપર અંગરૂઢરની આગળ રોષવા લાયક ઝોડોનાં નામનું લીસ્ટ.

- (૧) ખાવા. (૨) બિર્લાબોઝાનિઆ. (૩) કણ્ડ. (૪) સીરસ. (૫) સાંભ. (૬) વડ. (૭) સમ. (૮) દીડી દીડી. (૯) શીંગડો. (૧૦) બેળી. (૧૧) કાંજી. (૧૨) અંબેલ. (૧૩) મંડા શીંગડો. (૧૪) અરમાણી. (૧૫) બંડુડો. (૧૬) ચંદન. (૧૭) પાંચારા. (૧૮) જારીક. (૧૯) રાળીક. (૨૦) ગુલમહોર. (૨૧) રોષડો. (૨૨) મદાગની. (૨૩) મોંચ અથવા અંજીવી. (૨૪) શીંગળ. (૨૫) કરિલાવતી. (૨૬) જાણી. (૨૭) ટીંડો. (૨૮) આસોપાકવ. (૨૯) અંબી. (૩૦) બીલી. (૩૧) કાં. (૩૨) રવરનાં માં. (૩૩) ખાખરો.

હાણતું મળતીઈ ખાતર નાખી જમીન મોખી કરી તેને એક એક કુટને છેડે વાવવામાં આવે છે. જો કુંડમાં (કટીંગ) વાવવામાં આવ્યાં હોય તો કુંડા ઝાડની નાચે, રાખવામાં આવે છે. કારણ કે તેને હાંપવાથી જગ્યા બુલુલ પસંદ પડે છે. કટીંગ વાવ્યા પછી તેને પાણી પાવામાં આવે છે. જ્યાં સુધી સુખ આવે તકિ હાંપી જાણે દીવસે પાણી પાવામાં આવે છે અને જ્યારે સુખ થકે અને ચાર પાંચ કુખમાં કાઢે સારપણી તેને ૬ થી ૮ દીવસે પાણી પાવામાં આવે છે. જો કુંડમાં વાવવામાં આવ્યાં હોય તો હંમેશાં કાંચથી પાણી પાવામાં આવે છે. અથ્થુ મદિને વાવવા લાવક થાય છે. પછી જ્યાં આપણે પ્રેનાવવામાં હોય ત્યાં તેને વાવવામાં આવે છે. કટીંગ ત્રણ વાવવા જેથી પુરતું છે. ૧૯૨૩ની નર્સી દાખતી કલમ કરવાની રીત (Layering) :—સુખી કોતોલેતી સુચના અનુસાર સકે છે. કટીંગ તથા કાચની કલમનું ધાર ચોક્કસ હોય. કાલ પછુ તે કુવે હાંપપર મોજાદ રાખા ઝાડની ડાળીને ડાળીને કરવામાં હોય. હોંપપર બંધાયેલા બેતીવાસીના પ્રદેશનાં એક, કરતી વખતે જોઈ રીતે ડાળીને ૬ આલો હોય. હતાં પછુ લોચમાં એ કંવાનો સુકા મેઅરીંગને ઝાડની સામેથી ૩ આવા કુવા કેવી રીતે થાય છે. તથા તેનાથી સા રા ડાળી પસંદ કરવી પછી આ તરફ લોકેતું ખાતર મુકા મેઅરું નથી. અમેરીકામાં આવા ૧ થી ૨ ફીટ લોખી કરવામાં આવે છે. યરતું ઉપયોગથી માંડીને તે મોટા પ્રાયાપર અંદર એક નાળીંગ માટે ટચુલવેયથી પાણી સેવામાં આવે છે. તેમજ થોડા કુટથી માંડીને કુંડાની કુટ સુધી આવા કુવાઓ એકઠે લોખંડી પાછપે ઉતારવામાં આવે છે. પછી ઉપર થોડાક તથા વ્યાસનાં પ્રમાણમાં કાંચથી અથવા લાંચીક સકિતની મદથી પુરે છે. આવી પાણી પુર પાડવામાં આવે છે. લોખંડી કુવાથી આપણને કોઈ કાંઈક થવાનો સંભવ છે કે કેમ ને પ્રથમ તપાસીશું. લગભગ આપણે ઉપર સુચસાત બાકાની જમીનનો બનેલો છે. એમ કહીશું તો ચાલશે. આને જમીનમાં કુવા બનાવવાને બદલે મોટું ખર્ચ કરવું પડે છે. યરતું ઉપયોગ માટે નાના કુવા બનાવવા માટે પણ વસ્તુ વિષતી પ્રમાણે લગભગ રૂપિયા સોથી ને પાચસે રૂપિયા સુધીનો ખર્ચ કરવો પડે છે. અગતી ધરતી નજીક કુવા બનાવવામાં પણ કેટલાક ગેરમાલો પણ મળાવવા હોય છે. કારણ કે ધરતી પાસે બનાવવામાં આવતા કુવામાં ઘણી વખત અણુજાણુની ખેરીતું મેંડ પાણી તથા ઉદરકા નિચેથી નીકળી જતુ સહેલા ખાતરનાં સહારથી બાજ પાણી રવે મળીને કુવાના પાણી ચાપે માં બિન થાય છે. પહે બાજે આ કાચા કુવાઓ ખાતર છોટ, અને માટીપીજ અણી સેવામાં આવે છે. તેથી જમીનની પાંચેનો દરકેઈ ખાતર વસ્તુઓ પાણી રાપે મીચિત થકેને ઉપરનાં પાણીનાં બેલકામાં કુવામાં વાળી આવે છે. આથી જનસમાજની તેમજ જોનાં ઉપયોગમાં આવતું પાણી કુવામાંથી વાળી જતી વસ્તુઓને દોતી થવાનો સંભવ રહે છે. જો કુટથીક જગ્યાએ ધરતી કુવામાં કુવે કરવામાં આવે છે. અને નિષ્કાંજલ વિશેરથી ઉપરનાં કોષ્ટ વિશેર સેવન કરવાથી એકાંએક અમરતાન પડી જવાનો સંભવ રહે છે. તેમજ મેટીકવર બુલથી કુવા ઉપરતું લોકાં બંધ કરવાનું રતી જગ્યાથી નાનાં જન જનાનાં નેનાં કે કુવાનાં જીવાથી તથા કોઈ વિશેર પડી જવાથી પાણી મેંધાક વાઈ તદન નકામું બની જાય છે, તેમાં વિશેર પ્રાણીથી પણ વળીવાર પાણી બગડવાનો સંભવ રહે છે આવા કુવા ધર્મસાર જમીન બગાડાર દોનાથી અંત મોટાં જનવરો જેવાં કે માય, બેમ

વીસ ફુટ સુઆતું પાણી આવે છે. પ્રથમની અજમાયશ વખતે જોરીંગ મસીનથી વીસ ફુટ ઝાટી ઈંચ પાછપ સહ જવામાં આવી હતી અને સારપણી સેન્ડ પમ્પથી નિમેની રેતી કાઢી નાખવામાં આવી હતી. રેતી કાઢી રજાવાદ જમીન ઉપરની પાછપમાં દેન્ડ પમ્પ બેઆડવામાં આવતાં તેમાંથી દર કલાકે આઠસો ગ્યાલન એટલે લગભગ બા કોસતું પાણી આવ્યું હતું આટલું પાણી ઘરના ઉપયોગ માટે તેમજ નાના બગીચા માટે પુરતું ચર્ક પડશે. જમુદન ફોર્મ ઉપર તે વર્ષે ચણા તમાકુ, કુચળીના પાકને પાણી આપવા માટે આજ પમ્પનો ઉપયોગ કર્યો હતો. એવું રોમ સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ શ્રી પાનસરેનાં કહેવાથી જણાય છે. આ પ્રમાણે ટયુનવેલ અને પમ્પ ચાલે ૩૧, ૧૦૦) નો ખર્ચ થયો હતો. એમ અસરો દાદવામાં આવ્યો છે. આથી પણ એજા ખર્ચમાં અનુકૂળ જગ્યાએ આધુનિક સાધનોવડે ટયુનવેલ બનાવી શકાય તેમ છે. સારપણી ખાનગું વર્ષ એજ ફોર્મની પાસેની ખર્મશાળા પાસે જનેસ કુલ ૧૦૦ તરફથી મગાવવામાં આવેલાં ટયુનવેલ કરવાના મસીનથી ખીજો ટયુનવેલ કરવામાં આવ્યો હતો. આ મસીનથી ૩૩૫ એકર લેવસમાં (આઠ કનાકમા) બે મંદુ-રાએ લીમ ફુટ પાછપ જમીનમાં ઉતારી હતી અને તેમાં પણ પમ્પ મુકી જોતા પાણી આવ્યું હતું ગયે વર્ષે આ પમ્પ આવું હતો વટેમાર્ગે તથા ફોર્મના માણસોને થોડી મહેનતે પીવાનું પાણી પુરું પાડતો હતો. કુચળ પીચેરના કાચણથી ઉપરનું સુઆત પાણી બધે થઈ જાય તારે આવા નજરના એટલે સુઆ નેટલી હડી જમાએ આવેલા પાણીથી ટયુનવેલ ચાલી શકતો નથી. એ વાત ખુશીજ છે માટે જોરીંગ મસીનથી ધણે ઊંડે પાણીના સારા અને મોટા વળામાં ટયુનવેલ કરવાની પાછપ સહ જવી. આ પાણી પણ સુઆત પાણી જ્યાં સુધી ચડ્યું હતો ત્યાં સુધી ધણે બાગે આવશે. અને સારખાદ તેમાં પમ્પ બેસાડ્યો. આમ કરતા પ્રાથમિક ખર્ચ વધુ થશે- ખર્ચ પરનું પાણીના જથ્થો વધુ મળશે, અને હમેશા આવું વહેશે તથા લાંબ નિરોગી અને સ્વચ્છ પાણી મળી શકશે તેમજ નાના બગ બગીચા માટે પણ વધારે સમવડતા બરેલું થઈ પડશે. ધાર્મિક સક્રિયતા જમાનામાં આવશે પ્રવેશ કરીએ છીએ. એટલે થોડા વર્ષો વખતમાં આગળ વધેલા જેલ્લો થોડાના પાકને માટે થોડા ટયુનવેલ જમાની ધાર્મિક પાકથી પાણીનો ઉપયોગ કરે એ બનવા જેવું છે.

અનેનાશની ખેતી

અનેનાશની મૂળ નિપજ અમેરિકા ખંડની છે આપણે ત્યાં તેને બોમ અનેનાશ કહે છે આપણા દેશમાં મંગળા તક્ષિણ એ બાવિમાં રાખ છે. અને આપણા નવશરી પ્રાંતમાં મણ્ડેલી તાલુકાની અંબીયા નદીના કાનારાના કેટલાક ગામે લોકો પોતાની વાડીમાં પરસુરણ છુટા હવાવા રોપે છે. પણ ખુબ પાક તરીકે અનેનાશની ખેતી કરવાથી કે વાડી અને બાગ જતાવનારાઓ થોડી મહેનત થોડા ખર્ચે અને થોડા વખતમાં થોડા લાભ મેળવી શકે એમ હોવાથી અનેનાશનું ઘણું કેવી રીતે કરવું તેની વિગત આ નીચે લખવામાં આવી છે.

પીતના અને વગર પીતના એમ બે જાતના અને નાચ ઘાપ છે. પીતના અનેના-
શના છેડને પાણી પીવામાં આવે છે તેથી રવાણમાં તે ખરાબ
નેનાશની ભાત. પાતાં દોષ છે અને પાણી આપ્યા મિલાવના સ્વાસ્થ દોષ છે
વળી એમાં વજુ છે; આકેરના અને ફુપા નગાકારના દોષ
માં પડેલી જાતને “ નર ” અને બીજી જાતને “ માદા ” કહે છે પડેલી નર જાતના
અનેનાશ રવાણમાં ખાટાં અને ફુપાવાળા દોષ છે અને બીજી જાતના (માદા) વગર
જાતનાં અને સ્વાસ્થ દોષ છે અને તેથીજ બીજી જાતના (માદા) અનેનાશ અને તેમાં
વજુ વગર પીતનાં ફળાં વજુખાપ છે.

એનાશ અને કંઈક રેતાગ જાતનાં વજુખાપમાં તેમ નહીં જમીનમાં વજુ
જમીનની જાળ અને અનેનાશ ઘાપ છે આપણા નરનારી પ્રાંતમાં નહીં કીનારાની જે
જાતનાં તમામ તરીકાની જમીન અનુકૂળ છે તેમ એકંદર બેજાતથી
દવા જેટ માણે આવે એમ છે.

જે જમીનમાં અનેનાશ રેપવાં દોષ તેમાં લગભગ એક ફૂટ ઊંડી એક ૧૨વી અને
રેપવા લાયક જમીન તેમાં જે જમીન ઊંડી રજાગ દોષ તે તેમાં કુદરતનું કે
તેણે કરવાની રીત. જાણવાનું દર રીતે ૨૦ માંથી ખાતર નાંખજો અને જમીન
તેવાર થવે તેમાં ૫ દાપ લાંબા અને ૩ દાપ પડેલા રજાગ કરવા.
અનેનાશના ફળમાંથી જે બીજાં નીકળે છે તે રેપવાના વજુખાપમાં આવના નથી
વજુ અનેનાશના ફળના નીચેના ભાગ ૧૫૨ જે પીલા ફૂટે છે
અનેનાશના રેપા તે- તેજ પીલા બી તરીકે વજાગ છે એ પીલાને ૧૫૨ જે નાંખી
પડે કરવાની રીત. દાદ નાંખેલી જમીનમાં ૧૫૨ જે સ્ત્રોતજાળ જમીને વજાગ
ઊંડાં ઘાપ બારે એકડે લગભગ ખાતરના માત્રમાં રેપવા પીલા
રેપવા વખતે એના પાંડા કે કાનમાં માટી ન ખરાબ તેની કાગળ રાખવી કેમકે માટી
ખરાબથી પીલા જોડી જાય છે એ પ્રમાણે પીલા રેપ્યા પછી વરસાદ ન ઘાપ તે દર
બાર કીર્તવના અંતરે પાણી આપ્યા કરવું એટલે થર કે તો તેવાર થશે.

એ તેવાર થોડા છેડને જેવ તુલ ૧૫ થી, રેપાજા સુધી ૫ સુધીમાં તેવાર દોડી
જમીનમાં દોડ દોડ લાગેને અંતરે રેપવા અને જે જાતનાં
રેપવાની રીત. બીજાં જોડે રેપવાં દોષ તે જાતની જાતના પ્રમાણમાં વગર કે
પીલા લાગ્યા જેટ જામ કે બી રેપવાં ભાપ રેપવા છેડાને ન
લાગે મોડે પડેલા કે એકી દોડ જાગા વગર રેપી લેવી વળી જે તોડે પાળે કંઈ રેપી
દોષ તે તે વજુ લાગવાર છે.

એ પ્રમાણે છે: રેપવા પછી દરદીમ દોષકને અંતરે પાણી આપવું બીજા વરસે
પાણી આપવાની દર માણે પાણી આપવું જે દરદીમ જમીન જુદુ કરવાર દોષ ને
રેપવા વગર પીતનાં અનેનાશ કરવા દોષ ને એક રેપ લાગ્યા પછી

એ પ્રમાણે તબવીજ ચાલુ રહેથી ચીજ વરસે માલ, ફાગણ માસમાં પુલ આવે કે ફાગણ રક્ષણ અને પાક તે જેમ પોચાતું જાય તેમ અનેનાશના છાંડનાં પાંદડાનાં નોંડા

ખાંધી લેવા કે જેથી જીર, સુકા ખાંસકોલી, એ વગેરે બાનવરે તુકયાન કરી શકે નહીં એક અવાર માસમાં ફળ પેશાઈ મેટા થઈ રમખર મટે એટલે ફળ તૈયાર થયું સમજવું અને તૈયાર થયેલા "ફળ" ને દાંડા સાથે તોડી લેવું. એટલે ફળ તોડી લેતા મળ હોડ મરી જાય છે અને તેના મુળમાંથી નવા હોડ તૈયાર થાય કે એટલે રોખાની જરૂર પણ રહેતી નથી એના પાંદડાના રેવા પણ કાઢી-સકાય છે.

ફળ અને બીનાં પુટની માફક આવના કામમાં આવે છે તેમ મુરખો બેતા ઉપજ નિપજ તથા જાતનો અને છે તેમ અપન ઘર પણ થાય છે.
ઉપયોગ.

૧. ઘાડી કે જાનમાં જે પુલ ફળના ઝાડ તૈયાર કરવા હોય તે એનીજ સાથે તેવા થઈ શકે છે.
૨. દર વર્ષે લગભગ રૂપ૦ નંબ જાતરે છે જેની સાધારણ ઉપજ ૩ ક૦૦) અર્થે છે.
૩. ફળની નીચે પીપા બીજામાં લગભગ ૧૦૦૦૦ દર હજાર જાતરે છે તેની સાધારણ ઉપજ ૨ ૫૦) ની છે.
૪. ફળ પૈયા અનેનાશ સાથે ૨ ૧૦૦) ઉપજ થઈ શકે છે.
૫. અનેનાશના રેવા રૂં વરસે લગભગ ૨ ૨૫) ની કાઢી સકાય છે.
૬. દર સાલ નવું બીજ રોપવા જરૂર પડતી નથી.
૭. અનેનાશ સિવાય બીજાં ઝાડો આકુસ, કંઠી આંબા લીસુ, પપતસ, રજૂથ, નાળી જેરી, સોપારી વગેરે.

ઝાડની જે ઉપજ થાય તે એટલે અનેનાશની ખેતી કરનારાઓ યોગ્ય અર્થમાં સારે લાભ મેળવી શકે છે મોટે તે ઉપર દરેક જમીન ધારણ કરનારો પેનાવર બેસી એવી આશા છે જેમને થોડા વિશેષ અઘિત્તી એમની હરે અગર અનેનાશ રોપવા ઇચ્છતા હશે તેમ દરેક અઘિત્તી અને મહા આ તરફથી આપણ કે આપણના આવી.

મુ—ગઠત.
તાલુક—ગણદેવી
તારીખ ૨૦-૩-૧૯૧૭

નારણભાઈ મોરારજી બાલકંડ.

બોરોંગ વિશે ચર્ચાપત્ર.

૧૦ રો. કુલેશય હોરાસાલ અંબરીયા.

૭. એચ. એ. સી.

૧૫ આર્કીટેક્ટ-સીબી-કાંડીવાવાડ.

દાસ.

તા. ૧૦-૧૨-૧૧

દાસની પોસ ખાસ ફવાની પોસ

નંબર ૨૮૦૦

મુ.—અમદાવાદ

અમદાવાદથી લી. સેરક કા. મ.જોડવાલ બોરોંગાલી અચમ વિ. વિ. સાથે અજુ-
વવાનું કે આવને મેં તા. ૨૦ અપ્રેલ ૧૯૧૧ ના રોજ મગલ હાલેલો તેનો આવના
તરફથી તા. ૨-૧૦-૧૧ ના રોજનો. હાલેલો જવાન અને મરણો હતો. વાંચી દરેક કહી-
શું જાણવામાં આવેલો હતો ને જાતનમાં વધુ તારી નીચે પ્રમાણે આવવાની છે તેો તેનો
અંતર આવની કુમરે આવવા મહેતાની કુમરો.

આપને મેં બોરોંગ આર ઈયની પાછાનુ મારા કુવામાં કયારેકું ને બીજે કયારેકું હતું
અને ને પાછા અન્યાર કાંઈ એવો. એમ મનેનો કહે ઉપર નીચાથી મહેતાન
બોરોંગ બોરોંગીઆર આરેગની વરણી પાછા મગલ મગલ આવેલા ને ઉપરથી પંદર
કરના આરે પાછા રાખી છે. પાછાનુ મંબાકો ઉપર એક દુર કહો રાખી તારી કાપી
છે. તારુ અંતર નર નર પંદર કરના કહો રાખી તારી પાછા મગલ
મગલ વખતર કાંઈ હતું પંદર તે પાછા મગલ પંદર સેન્ડ પમ્પ બે દીવમ મગલ
હતો. રેલી કીડી તપા પાછી આના કરના કહો બીજે દીવમે પાછા મગલ પાછી રાખ
મેર કોલ કરના પમ્પ પાછીને તપા બોલો આવવા મોડો તે રાતના રોમ મગલ પાછા
મગલ કરી પાછો કીડી મેન્ડ પમ્પ મગલ પમ્પ પાછીનુ મેર વધુ નહીં પાછો ને
રોડના પ્રમાણે એમ મગલ કે નીચે પાછીને જોવા એવો છે. પમ્પ તે સંતરના દેશ
સાંતરનાનુ નહીં કરી રોજ દોલમાં રેલી રાત તપા પ્રમાણ નીચે ૧૨ દુર અંતર ૭૨
દુર બેસનો વિચાર મને કે આવન તપા પાછી ને દોલ તે ૧૨ અંતર ૭૨ દોલ પાછી
પાછી કો તેમ દોલ તે મરતરી મારણથી પાછા ઉપર મગલ નેરો હાં નહીં મગલ
પાંદર કાંઈ કરના પાછાનુ દેશી સારો મુકાબી ને દોલમાં મોડવણ કરી બીજે દીવમે
ને દોલમે દેશી મારો મુકાબી મગલ રાખે મારી બોડવણ. આવી નહીં પમ્પ મગલ
મગલ રાખે મારી પાછો ને હોડા પાંચે તેમની ડોલ દોલ છે. તે મુકાબી મરતરી રાખે
માપ મારી પંદર મીમ પ્રમાણ કીડી રાખે મારી પાંચે દોલમાં મગલ પંદર અંતર પોજો-
રોડના મગલ મારી મારે ને પ્રમાણ અંતર મોડા નેરી રાખે તપા દોલ કાંઈ
પાંચે પાછીને મેમ વખત મોડો. અને મને નીચી મારી રેલી કંકરીવાળી આમણાજ
મેરી નીચગા મારી ને રાખ મોડીમાં તે મગલ મગલ નીચગા મારી તેની સાથે
પાંચીને પમ્પ પ્રમાણ મગલ નીચગા મોડો. માર ઈયની પાછામાં પરી મરેલી પાંચી તપા
રેત પ્રમાણ મરોડા વરણી મગલ મેં કરના આરે ઉનું નેરમાં ઉજગા મોડુ

કોમ ચાર ચાલુ રખાવ્યા હતા. પણ કલાક દોઢ કલાકમાં ઉપર લેવલ સુધી પાણી આવી ગયું ચાર કોસ તે રાતના તથા બીજા દીવસના ચાલુને ચાલુ રાખ્યા હતા પણ લેવલથી અડધા પુણા કુટથી પાણી બીલકુલ નીચે જતું નહોતું બીજા દીવસ સાંજના કોસ બંધ કરી રાતના એમને એમ રહેવા દીધું પણ બીજા દીવસે પાછા બે કોસ ચાલુ રાખ્યા હતા. ૬ મણા દરેજના વઢાણાથી સાંજ સુધી બે કોસ ચાલુ રહે છે પણ લેવલથી પાણી બીનકુલ ખસતું નથી. પાણી નદીના જોરું સ્વાદમાં લાગે છે. અનુભવી ખેડૂતોના કહેવા પ્રમાણે તે પાણી બંધાતું નથી. પાણી સાફ છે એમ કહેવું છે. પણ મારો વિચાર તે પાણી પુના. સેબોરેટરીમાં મોડલી પૃથ્થરણ કરાવવાનો છે. તે ઉપરથી સમજ પડશે કે કયા કયા તત્ત્વો તેમાં રહેલા છે. તેના રિપોર્ટ આપ્યા પછી આપના ઉપર મોકલી આપીશ હવે શતા બધાના પછી ૭ અગર આઠ કોસ બે દીવસ ચાલુ રખાવા જોવો વિચાર છે કે કેટલા કોમનું પાણી પૂરું કરે છે અને કેટલા કોસે પાંચપ છુટી શામ છે તે જોવા પછી આપને લખી જણાવોશ એટલે હોમ પાવરનું ઇન્ટન તથા સિન્ટ્રીફુગલ પંપ મુકવો.

તે આપ લખી જણાવવા મહેરબાની કરશે. અભારે ચાર ઇંચનો પાઈપ પુરો બરેલો આવી જોરમાં બે કુટ જાયો ઉઠગે છે તો પાણીનું જોર ૬ થી પણ તે વળામા વધારે હોતું જોઈએ. એમ માલમ પડે છે તો ૬ મણા નહિ તો ૫ થી બીજે દોઢ ત્રણ ઇંચ અગર ચાર ઇંચના પાઈપનો મુકવામાં આવે તો બને હોલ બરાબર બરી આવે ખરા. તો પાણીનો ધ્રોણ જયો મળી શકે. કુવાના લેવલ દાલમાં કુવાના મયાગાથી ચોવીસ ફુટ છે પાણી ઉપરના કુવાના મયાગાથી ૪૨ ફુટ છે જોડે પાણીનો જયો ૧૮ ફુટ કુવામાં ગહે છે. કુવાનો અંદરનો માણા પેાણાનેર ફુટ છે. આટલી હડીકત આપણને જાણના સાદ લખી છે. નીચેની હડીકત મારા અનુભવમાં ને આવી છે તે જણાવું છું કારણ તેથી બીજા હોર્ડ બોરી થ કરાવનારને કાંઈ લાભ થાય.

૧૫ ના કરી દોત તો બે હજારનો કુલ નફો બને શાત. એલે સુધાનું તથા પાછપનું
 ૧૬ કોસનું પાણી પડોચત પછુ અંદર વધારે બાકા ઉતરી કેમ છે અને તેનું પરીણામ કેવું
 બાવે છે તે જોવાની ખાતર પાણી મહેનત કરી દેશી સારકાનો કામ લીધો તો પરીણામ
 ઈન્દિયાસર આબો કાણી સરકારી માર્ગે. ફરી મુકારી આગળ જવા વીચાર થાત તો
 તેનું પરીણામ કેવું આવતાં કારણ આ પાછપનાં તો ફક્ત કોસનું પાણી આવે છે તેમજ
 ફરી થયું હતું. એટલે આંધી પાછપ કાપે દેને. પાછપ સંપાદી ઉપર-મુખી લાવી તે
 વળા કરતાં નીચે જત એટલે આ વળાનું પાણી પાછપને લીધે બંધ થઇ જત પછી આ-
 મજ ઉપર પાણી મંગલ અમર નદી તે નસીય ઉપરની જાત રહી આમ મારા જેવા પણા
 ફક્ત જતા, દરો. અને લાંબા અરથમાં ઉતારવા દમે મારે મારી તો સદામ એ છે કે
 પાણી જમુ પડે તો જમ્યાએ બસમર નીચેનો હેલ પાછપ ઉતાપી સીરાય સરજરમાં
 જ્યાં રેલી આવે ત્યાં સુધી કામ કરાવશે તેમ જ્યાં દેશી કાલ જોવી પછુ મુકારી તેમ
 કેનું એ પાણી પુરવા જ્યામાં ન મળે તો આગળ જવું. કેટલીક વખત બોરીંગ કર-
 નાર કારકુન જોતા પછુ જોઈ જનુમવના દોલ છે અને જ્યાંથી લાંબી પાણી થેતુ પછું
 થયું કે પાછપ કાપી નાંખી એકાદ કોસનું પાણી થયું એટલે બેટુતને મંત્રા પકડવા કહે
 બેટુત પછુ અમરથી કંદાણી મેલેલો દોલ એટલે દાઝ દાઝ કરી કારમ ઉપર મદી કરી
 આવે છે. પછી પાણીના તાણ પડે એટલે સરકારી બોરીંગ ખસાવ છે એવી મોટી આશ
 જ્યારે છે એટલે બીજા દોરો મુકારવા કરે છે. પછુ બેટુત અને બોરીંગ મુકનાર બને
 બીજાથી કામ કરે તો જરૂર ઉપર તેમને રેલ જાયે બેટુત સોડો જાળવ દોલ છે. એટલે
 કારકુનના ઉપર બોરીંગો થાપી દાઝ દાઝ કરે છે. પછુ જો કાપી નસીયા બોરીંગ
 બોરીંગથી અર કારકુન પસિ બેઈ રિયનચર જુલાવે તો તરતજ પેતે આવે છે અને બેટુત
 સજાદ આવે છે. કારણ નસીયાના બોરીંગ બોરીંગથી અર સાંધે મારો માર પાદ વખત
 પરિચય પડેલો છે. અને અને આવી છે કે તેમને રેલ જાળવના બેટુતી મદ. કરે છે પછુ
 તેમની જાળમાં આવે તરી અને વચમાં ને વચમાં બેટુત અને કારકુન બંનેની નસની
 નુકસાન કરે છે. મારી સમજ પ્રમાણે પાણીની જમુ થાય તે પછી બસમર કુની ખાતર
 કરી ફેર ફેરે રેલ માંવનાં જાળમાંથી પછી પાણીની જમુ વધારે માલમ ન પડે તો
 પછી આગળ જવું પછુ કારકુન કરી પાણી થયું તરી ફેર ફેર પાછપ નીચે ઉતારવે
 તે જોખમ બરેલું છે કારણ સરકારી સારકામાં પાછપ અંદર જતાં એટલે જે જગ્યામાં
 પાણી આવતું, દોલ તે થયું મધે થઇ જાય છે. એટલે આગળ ઉપર કવિયા ઉપર વિચાર
 અને જે જનુમવ થશે એ અને આગ સમજમાં જોઈ જાળવ આવી તેટલી લખી જાળવી
 બોરીંગ ખાતાના ઉપરીઓ મજા જનુમવી માંવેલો છે. તેમને સાદેમ પાણી થાય એટલે
 અને જાળ જાળવ તપાસ કરી બેટુતને મંત્રા મળે તેમ કરું એટલે સાધારણ કારકુનના
 બોરીંગ ઉપર રહેલ બેટુત નથી. કારણ મધે તેટલું તો પછુ તેમની અટક ઉપર જાણીકા-
 ઈત જાળવ પડે, એ તરી. આટલી જાળવ રાત મોકલા હોતી ખાતરજ થયું છે. પછુ
 મારી કાપના તે ખાતરના ઉપરી બોરીંગથી અર કારકુન તથા તેમના તરતના માળસોના
 મંત્રામાં મારે કંઈ પછુ ફેર ફેર કરવા જેવું નથી. કારણ અને તે બેટુતને પછી સારી
 થા કરી છે તેમજ રેલ વખતે જનની સજાદ આવી છે કારણ મારા બીજા કુલામાં

દેસી સાન્નીથી પાણી કરેલું છે. પાણી થયેલું છે. પણ વેચમાં વચમાં રેત ભરાય જાય છે
 એટલે પાણી સાંઘ નાંખી પાણી કરવું પડે છે. પાણી કોણ બંધ થાય છે કે પાણી બંધ
 થાય છે પાણું તેનું તેજ કરવું પડે છે કારણ કે મુઘી પાખપ નદી એટલે વચમાં રેતીના
 વળા પજુ આવે ને કાંપથી કોઢી કરી તે વધુ સારો જમાવવા બંધ કરી દે અને નીચેનું
 પાણી ઉપર આવે પણ પેલે કાંપ ખસી જાય એટલે પાણીના આવવાના મારગમાં રેતી
 બચાય એટલે પાણી બંધ થાય પાણી સાંઘ નાખવામાં આવે એટલે રેત ડોળાય એટલે
 પાણી આવતું થાય અને કોણ બંધ થાય એટલે પાણી રેત ભરાય એટલે દેસી ચારખમાં
 આવી આવી દરકતો થઈ છે તેના જગતમાં મરહરી આરખમાં ઘણું મુગમ અને સાર
 કામ થાય છે. તેમાં તો શક નથીજ પહેલા કાંઈક ખરચ વધારે થાય છે પણ પાછળથી
 ઘણુંજ સરળ પડે છે. હવે મારા તે કુવામાં ચરકારી સાંઘે મુકવા માટે મોર્સીમ એવર-
 સીમર સાહેબને જે અરજ કરી છે તે હસ જાર રીવજમાં ગાણુ થશે. પછી હવે તેનો જે
 અનુભવ થશે તે આપને લખી જણાવીશ એજ મોર્સી રીવજ વિષે આપને જે લખેલું અને
 તેમાં લીખીતો છોડ નાંખવા વિષે લખેલું પણ મારા એકુલના કહેવામાં એમ હતું કે જ્યાં
 મુઘી ધરાવું પાણી પાખપ ખોલી તેવો નથી હવે મુઘી કંઠથી નદી થાય કારણ પાણી ખરાબ
 ગીકશે તો તુકમાન થાય તેટલા માટે હવે વેચાળ મલોનામાં કાંઈક મુઘી મોર્સી કરવા વિચાર
 છે. કારણ પાણી સાર તેમજ પુરતા જગ્યામાં મળેલું છે. તે જગ્યા લીખુડી પણ નાખવા
 વિચાર છે. એજ અરજ કામચાન જરૂરવાળો તરફ આપી છે મરિ માર કરશે.

લી. કમલ માણેકલાલ મોર્સીલાલ.

જેનીવાડી વિરૂદ્ધ મોર્સીલ.

લોંબડી. તા. ૧-૧-૧૯૨૫

રા. માણેકલાલ મોર્સીલાલ. મુ.—અમદાવાદ.

તમારો તા. ૧૮-૧૨-૧૯ એ કાગળ મળ્યો છે હું આગામાં હતો તેમજ જમાન
 મોડો લખાણો છે તમામ કુવામાં નદીવાળા સંઘરી મોર્સીમ એવરસીયર પાસે માર ઈચને
 મોર્સીમ કરાવું અને તેમી કુવામાં પાંચ કામના પાણીની આવક થઈ તે જાણી ધણીજ
 સંતોષ થયો છે તમારો જેન મોર્સીમ મંજૂરીના જનુમવનો ખપા મોડોની જનુને મારે
 આપણા માસીકમાં લખ્યો છે પાણીનું કામ કરવાર મોર્સીમ કામવાળા ખેતી મદેનવુ અને
 ખપા રજાવના દોષ તો ખેતોને આર્થીવાદ રૂપ થઈ પડે છે તમેએ એવરસીયરને મરિ
 વળાખુ લખેલા છે તે માણસે તમેને પુરતો સંતોષ આપ્યો છે એમ લાગે છે અને તે
 ખાતાના કાગળને પુરા અનુજાના હોવા નથી તેને કારણે રહેક નદિ તે સંજોગે પણ
 તમેએ પ્રમાણે મારો કોલ છે. હવે તમારા કુવામાં જનુ પાણી થઈ છે તો હવે વિચાર
 મદિનામાં મોર્સીના વાવેતર સામે લીખુડી વાવેતર કરશે તે દરમિ આવી નદિ કારણ
 કે પાણી મળે છે કેવો નંજાથી કામ લેવા કરવું સરસા ખાતના મોર્સીમ વચથી કામ

કરવા જે સલામત કરાવે તે અપ્રજ્ઞી છે કારણ કે તેનાથી બોરીંગ કામ કીધાન અને કાટું થાય છે. જેનીમાં પાણી મધુ ઉપયોગનું છે વરસાદ પુરેનો વરસને નથી ત્યારે વારે. નર થઈ શકતા નથી પણ કુવા નીચેરેમાં પુરેલા પાણી દોળ તે વરસાદની અસર પોતી થાય છે અને ખેડુર અને જનવરનો નીભાવ કરી કાઢાય છે ખાટે નમે જે બોરીંગનો અનુભવ કરેલ છે તેથી અમે પણ ખુબી યવા હોએ અને તેજ રીતે બોરીંગથી પાણી કરવા તમામ ખેડુનેને આપી સલામત છે.

દુરેશવ છી. અંબલીકીઆ.

જેનીવારી વિજ્ઞાનના અધિપતિ

માસિકોના અભિપ્રાય.

" નામર-૧૧૫ "—આ. માસિકોના પુસ્તકે ૨ જાને મુંઝ ૧-૨. અનેતે અભિપ્રય અમે આપે છે. માસિકના એકીદર શ. મળેક બોગનાય વિવાદથી મી શ. પદામામ "રેસ માર્કેશ" મુજબનીયે મદદર પાડે છે. એવે જેતાં મધુ સાથા અને આક્ટેક છે પણ નામર દાખલે પાટે માસિક ખરીદવા જેનું છે આવા કોઈ પણ માસિકો આકાર પડતો નથી તેથી દાખલે પણ મુખ શ. મળેકમાલમે કરી આવી સેવા કરે છે તેજ ખાટે આપલે મધુજા ઉપદારી હોએ. માસિકનું કવાજમ કરા શ. ૨-૦-૦ માનવામાં આમુકે.

જાહેર અખબર.

અમારા મુજબ માસિકોને વિચારિ કરવામાં આવે છે કે અમાને કાસમાં સલામતે લીધે કાગળો ઘણા મોંઘર દોળાથી માસિકનું કવાજમ ૬ થા વરસથી. ૬.૨ તાખુ છે તેજ આ કવાજમથી અંબરદનો અંક ૧ લેા સર્વ મુદરયોને થી. પી થી મોકલવામાં આવશે તેા સિવારી કાષ આ માસિકને ઉત્તેજન દેવા પ્રેરણા કરશે. વળી આવતા નવ વરસમાં એટનું પુસ્તક પણ કાલી શકાય એવી રિયલિ નથી તેા તે ખાટે અમારાં મુજબ વાંચકો ખાલી આપશે એવી અપ્રતા પાણીએ હોએ.

તીથેના ગૃહસ્થોની તથા સાયબેરીઓના લેવાજમની પહેાંચ ઉપકાર સાથે સ્વીકારીએ છીએ:-

ક્ર. આ. પા.	નામ.	ગામ.	ક્ર. આ. પા.	નામ.	ગામ.
૧-૮-૦	સા. નારાયણરાવ.	બી. મોહીતિ.	૧-૮-૦	મે. વલીવટકાર સાહેબ	મુ. લીલીયા.
		મુ. અમલવાદ.	૧-૪-૦	સરમુલેડીંગ સાયબેરી	મુ. કામો.
૪-૦-૦	સા. મોતીલાલ પી. એચવર	સાધ.	૧-૪-૦	સાવેજનિક પુસ્તકાલય	મુ. કામો.
	જીંગ એવરના માંહે જુનની		૧-૪-૦	સાવેજનિક સાયબેરી	મુ. ધાટેવડ.
	બા. પા. ના આર પેજની		૪-૮-૦	ગીરખરલાલ કાનડા	પેજની એક
	આવ્યા.	મુજા.		પેજની બા. પા. ના ધોળાકાપી.મે	
૧-૮-૦	સા. સા. ચેંદ્ર કરસનદાસ દરગાવડ	મુજા.		ચી.જી.સાહુ ૧૮૧૭ સુધીના આવ્યા	
૪-૦-૦	સા. જગતલાલ બાઈકર	સાધી	૧-૪-૦	સા. જીંદી નંદવડા	મેમકાંડા. મે.
	ના આંતરમુખાથી બરધાં પેજની			જીંદીઆથી અરધાં. પેજની બા. પા.	
	બા. પા. ના માંહે જુનમી નવેળર			ના બેથ માસના આવ્યા.	
	૧૮૧૭ સુધી. કા. માસના.		૩-૪-૦	સાવેજનિક સાયબેરી	મુ. મોરા. અભિપુરા.
૧-૮-૦	સા. તીવેલી રેવાશંકર જોશખન	મુ. મોરીઆલી.	૨-૪-૦	સા. દાહરે	કાલીદાસ મોતીરામના
૧-૪-૦	સરમુલેડીંગ સાયબેરી	મુ. વરસા.		રામકોટથી અરધાં. પેજની બા.	
૧-૮-૦	સરમુલેડીંગ સાયબેરી	મુ. કામો.		પા. ના મેથી લુલાઈ ૧૮૧૭	
૧-૪-૦	સાવેજનિક સાયબેરી	મુ. મોજલપુર.		સુધીના આવ્યા.	
૧-૪-૦	મિત્રમંડા પુસ્તકાલય	મુ. સરસવણી.	૧-૪-૦	મિત્ર મંડળ સાયબેરી	મુ. વાંકીપો.
૧-૪-૦	સાવેજનિક સાયબેરી	મુ. કરંજ.	૧-૪-૦	સાવેજનિક પુસ્તકાલય	મુ. રાનીપુર.
૧-૪-૦	સાવેજનિક પુસ્તકાલય	મુ. ગોરવા.	૧-૮-૦	મે. રતમલા એવનકાંડામરી રાજકાંડ	
૧-૪-૦	સાવેજનિક પુસ્તકાલય	મુ. ઠેરીવાનાચમ.	૧-૪-૦	સાવેજનિક સાયબેરી	મુ. રેતોડા.
૧-૮-૦	સા. અણીદાસ દળજીવડા	પોસ	૧-૪-૦	સરમુલેડીંગ સાયબેરી	મુ. રાજની.
	મુ. સીસોદરા.		૪-૮-૦	દેસાઈ મોતીલાલ પી. એચવર	
૧-૪-૦	સાવેજનિક સાયબેરી	મુ. સાળુપુર.		જીંગ એવરના મુજાકાંડી લંબુવડા	
૧-૮-૦	એનરરી સુમી. કડવા પાટીદાર			ની બા. પા. ના આવ્યા.	
	મોડીંગ	મુ. અમલવાદ.	૧-૮-૦	સાવલીઆલોતી સાયબેરી.	
૨-૪-૦	સા. અંગલસાલ એમ પોંડની	મુ.	૧-૪-૦	સાવેજનિક પુસ્તકાલય	મુ. જેતા.
	ના અમલવાદથી અરધાં પેજની		૧-૮-૦	મે. વલીવટકાર સાહેબ	મુ. ઉમરાળા.
	બા. પા. ના મે થી જુલાઈ સુધીના		૧-૮-૦	મુલાખચંદ નામોરી	મુ. પેજન.
૧-૪-૦	સાવેજનિક પુસ્તકાલય	મુ. અમલવાદ.	૧-૮-૦	સાવેજનિક સાયબેરી	મુ. મિનાલ.
૧-૮-૦	સા. નારજીમાલ દેસાઈ	મુ. લોખવાંત્રાઈ.] A.	૧-૪-૦	સાવેજનિક પુસ્તકાલય	મુ. ગોરાદ.
	મુ. લોખવાંત્રાઈ.				

(lokhvantra)] A.

Manager.

સ્વેતીવાડી વિજ્ઞાન.

[પ્રસ્તાવ દ્રુતું.]

માર્ચ-જુન ૧૯૧૮.

[નંબર ૧૨૩.]

કુડો

કાળી પછવાડે કોઠ, કાળી દોઢ પાછળ નહીં.
કાળી પ્રાંધિ દોઢ, પેઠ બદે પદચાલેનાં.

જાર્યાવૃત્તનું મોખન એજ સરું થન છે એટલા માટે મોચર વધારો.

શાસ્ત્રિયતા મે. એન્ડ ક ધી ગવર્નરના વૃત્તથી ઉપાધી પ્રસિદ્ધ કરેલા.

ફોલોવિંગ હોટાસાત જાનગીયા. ઇ. એન્ડ એ. એ. ૧૯૨૫

વાળદોટ (પાલીયાત)

પાર્થીક ત્રિપાળમ રૂ. ૨-૦-૦ જે ટપાલ મુદિન.

જાનકીપીઠ-૧૯૦૫માં થી મુદિત થયેલ વિદ્યોત્રેષ કપલો પીપીટકા નોમીયા

શામળદાને બાધું.

વિષયોની આનુક્રમણિકા

નંબર	વિષય	લેખક
૧	ધર્મર શ્રુતિ	...
૨	જીવન સાંતીકું	અમી
૩	જીવનને નાશ આપનાર અમ વસ્તુનો નાશ કરનાર છે	દુરેશ્વર સી. અમી
૪	મહાપ્રભુની નેત્રોની અવગત સજ્જાત મેલેલી બાવળો	મીરાબાઈ સામેજવાઈ
૫	કુળ તથા કુલનો દ્વિધા	અમી
૬	કોઈના દોરોને લાગુ પડતાં કેટલાંક દરદો	...
૭	વનસ્પતિશાસ્ત્ર	કાકર નવકુમાર
૮	માટે જીવનમાં માસમાં કે અસાધ્ય માસમાં બગીચાને વિવિધતા કામ કરવાનો રીત	સપાઈ
૯	પરબવદાર	મેનેજર
૧૦	મેટુર અને તેની કર્મકુંડ સિધ્ધિ	મીરાબાઈ મહેતા

ખેતી તથા બગીચા માટે કુવામાંથી પાણી ખેંચવાના લોઢાની ડોલોના રેટ અથવા અમેરિકન બકેટ પંપ

હાલના હાલ પ્રવાસીઓના સારા સારા મનુષ્યો પાણી સહેલાઈથી પહોંચી શકે તેવા, મોટા હાથે સાર સારી કામને આપીએ છીએ. કોઈકના પેશાબમાં ખેતી સંબંધી કામને પાણી રાત્રીએ નાવું જાણે એ બગીચા ખેતી માટે બગીચા માટે મોટા કિલ્લો મોટા પાપરો બેલા આવામાં આવે છે.

લેખક: મેનેજર

સિદ્ધપુર રૂપિય ૫૦ પ્રત્યેક કપની લીમીટેડ

સિદ્ધપુર—(ભારત-ગુજરાત)

અંગરિયાની ખેડુતોએ નિરંતર સ્મરણમાં રાખવાની શિખામણ.

૧. દેવેશમાં મગરમાં કાનિ પેતરપર કામ કરવા જવું.
૨. વાડાની કે નરબી કાનિ વરવે વરવે ખેતર ખેડી નાંખવું.
૩. ખેતરે ખાલી ન જવું પણ ખાતરનું માનું મરીને જવું.
૪. નવાજ મગરની કુચી ખેતી કરવી નહિ.
૫. બી સાડું મંચરી રાખવું જાનરમાંથી નેચાનું બી ચેવું નહિ.
૬. પોતાનાં કુડુંમનાં ખાવુંમને ખારા ખાસ ચાલે તેટલું બનાવ સંધરવું.
૭. પોતાના જમદ તથા કુખ દેનારો જાનવરો ખારે ખાર મામનું ચારાણું.
૮. બે જમની કુખ કે પીપીરીની રામ ખરમાં રાખવી.
૯. કરમ કમું નહિ અને વપસલ કરવું નહિ.
૧૦. શીશકાજાનમાં તેમજ માખાવનાં કારમ ખાટે કરમ કરવું નહિ તે જાન મંચન ખાવું કરવું કુખજાનું ચવું નહિ અને ખોરી વાદવાદ કેવરાવવા સમયાનું કે કરમાનું નહિ.
૧૧. બામ રાખી ખેતી વા કાષ્ઠજાનું થયો કરવો નહિ બાબીવામાં તકરાઈ થાય છે તે કુખમાં ચતાં પરિણામ કુર આપે છે.
૧૨. રામદરણામાં જેમંથાનું જરાવ તેવું વરંન રાખવું. "જે જાન કરનાર તેનાં જાન ખરનાર."
૧૩. નાવરની ઓરત કે નાવડી લાવવામાં વંચારે ખાનું નોણું ફેડું નહિ.
૧૪. ખેતીમાંથી ખરમ કાઢતાં પેમના વપારો પડે તે પોરંટ ઓશીમની સેરંગિ. જે કમમાં રાખવો તેનું બધાજ નજ દેખવું જરૂર છે જે જે જરૂરે મને છે તે જોઈએ ત્યારે તે જમ લખાડી સાધવ છે.
૧૫. વેપારી સાગ કુખના અને પ્રમાણીક દોષ તો જ નેની સાથે નાણું દેવા લેવા વહેવાર રાખવો.
૧૬. પોતાના રાજ કે અમલદાર માનું કાષ્ઠજાનું ચવું નહિ ખાસ કે ખોટ કે અપેખાન ખાખીરે પણ તેને તામે સંકેતે ને કુખમાં સંકેતે.
૧૭. અખિચાર કે ચોરી કરવી નહિ ને જુમટીયા જનનું નહિ.
૧૮. રાત પીવો નહિ ને બાંડ જરાવા કે નાટક નહવા ખેલ જોવામાં પેસે ઉઘાવવો નહિ.
૧૯. પોતાનાં જોરોમાં મણાવવા ખાસ જીવદ રાખવી.
૨૦. પોતાનાં ખરની કુડીનીના કાષ્ઠજાનું ચયો કરવો નહિ.
૨૧. જમ ગાં કે કુખ પ્રાપ્તના જમીયાવાળાએ દેવેશો પોતાના ખામયા જવું અને ગાંડ તપાસી જવી.

૨૨. ખેડૂતોએ નિરંતર રમરણમાં રાખવાની કામગીરી.

૨૨. બનતાં કુધી ખેતર કે પાંગળાં ધર કરીને રહેવું.
 ૨૩. વાવણી ધરણીની કે કાશાં કપાસ ઉતરવા વીણવાની મોસમમાં મજૂરીનો દર વધી આવી મજૂરોને તેડવા કાશીયા કરવી નહિ તેથી માગને પૈસાનું તુકરાન આપે છે.
 ૨૪. બાગ કે વાડી ને ખેતરને વાડ કર્યા વગર વાવેતર કરવું નહિ.
 ૨૫. દોર બાંધવાનાં ધર તથા ખેતાનાં ધર સાથે રાખવાં નેથી બનવર તથા ધરનાં માણ સોની તન્દુરરવી રહે. બજાદોને ખરેરો કરવો તથા દર અંખાંસે ધમારવાં રીવાજ રાખવો.
 ૨૬. ખેડૂતે તથા તેનાં સ્ત્રી છોકરાંએ હમેશાં એકવાર નાદાનું બને. આઠ દિાસે લગ્ન ધોષ નાંખવાં.
 ૨૭. પરમેશ્વરનું હમેશાં આખા દિવસમાં કોઈપણ વખતે ભજન કરવાનું ચુકવું નહિ.
 ૨૮. જુ કુ કહી બોલવું નહિ ને કોઈની છાંયે કે અંદાજમાં કરવી નહિ.
 ૨૯. ખેડૂતોએ પુરસારને વખત જરૂરપણું નેકમો જવારેવો નહિ.
- પચાસીમાંથી ઉઠીને નિત્ય ઉપરના મહામંત્રનો પાઠ કરી જ્યો ને પછી કામધો લાગવું.

ખેતીવાડી વિજ્ઞાનના અધીપતિ,
હુસેનય હોશાલાલ અંબારીયા.

જર્મનીની એક નવશોધ.

જર્મની સાયન્સમાં (વિદ્યામાં) કેટલું આગમ વધેલું છે. અને આને એક નાનું ઉદાહરણ તરીકે આપવા ઉપર તેણે જીવન રસાયન વિદ્યાની એવી શોધ કરી છે કે જેથી કોઈપણ મનુષ્ય પોતાનો કે બીજાનો કોઈપણ રોગ વેધ કે કાકાતની મરણ વિના મદદી થઈ છે. લાખો મનુષ્યોને આ વિધાર્થી લાભ થયો છે. આ સંબંધમાં જીવન રસાયન વિદ્યા સમયવા પ્રત્યેક મનુષ્ય જાતે ધૈર્ય આ નામના ગુજરાતી મરાઠી (૩૦-૧૨-૦) અને અંગ્રેજી (૩ ૨-૦-૦) પુસ્તકો અમે બહાર પાડેલાં છે. વેંચો અને કાકારોને પ્રભુ આ શોધ ખાસ ઉપયોગી છે વિશેષ કોકીકત મદત મળે છે. આ નવ નવ માં ક્યારે નેવું લાગે તો પુસ્તક અંગીઆ પછી બીજો દિવસે પાંચુ શોધકતાં પૈસા પાછાં મળે છે.

એ વી વેસિલ વન્ડ વંચના.

- (૧) નં. ૭૧ કામખાદેવી રોડ—મુંબઈ
- (૨) જાતીના અંગે—વડોદરા.

खेतीवाडी विज्ञान.

पृष्ठ ६३]

गार्ह्ये जुन, १९१८

[अंक, ११ भा.

धर्म-स्तुति.

यनभारा काल ३

जगदीश पै शरण गुपारी,
प्रभु धुनिये विनति हमारी; ॥ देव ॥
येह पांच विषयकी पाता,
सर यथा जान संसारानी;
कहना कर पार उवारी, ॥ १ ॥ जग०
पैली जिय आज्ञा अधीना,
निम जीव कर्मवश कीनानी;
मोटे छोटेये बेग उवारी, ॥ २ ॥ जग०
तन यन मुन बचिब नारी;
मच मूढ जगनकी पारीनी;
तुम निम नहि को हिनकारी, ॥ ३ ॥ जग०
यर मरल तुमारी पाया,
जामे जीव किये मर मापानी;
प्रधानेद करो प्रभु नपारी, ॥ ४ ॥ जग०

સુન્દર સાંતીકું.

ઘેરો ખેડો જે બજારીઆ રે, તારા પુનના જેતરે, વાળ,
 વાલીયા પુનના જેતરે વાળ,
 રામ તો જાનની કરીએ, મત પારશે એટો દાય,
 સાધીડો લેડીને મંબાળીએ. ૨૬
 પહેલે શુધ્ધ પધારીએ રે, તારા કાળવા શુધ્ધ કહાડ,
 વાલીયા કાળવા શુધ્ધ કહાડ,
 બીજ વાડીએ રે, નીજ વાપરુ રે, તરી વાપ સમુદા ગવડ;
 સાધીડો લેડીને મંબાળીએ
 વીંછ ગાંધારી પ્રીકમ નામની, તારી વાળીઓ એવી રાજ,
 વાલીડાં
 ચોથી ગાંધારી ચતુર્થ નામની રે, તારું જેતર આબુ દાય;
 સાધીડાં
 જેતર આબુ તારે પોટોઁ ધયો રે, તારો ખમનો માણો ભાંધ,
 વાલીડાં
 આ શોધુ તો જાનની કરીએ, મેખના શોખા દેખડ,
 સાધીડાં
 ધણી તો અતરશે દાળવા રે, તારી ઘર બરેલી રોપ,
 વાલીડાં
 ખાઓ પીએ ખન વાપરે, જેના જોમ બગવાને હોય,
 સાધીડાં
 કહે અમણે તમે જેતએ રે, અરે જેતો ના ને નાર,
 વાલીડાં
 આ ધન લેવાને જરાએ, ન જતા લાગે વાર,
 સાધીડાં

(સુધ્ધાન) ૩

અમણે.

૫. લોકોની મોધારત
૬. કામચાની આજીવ
૭. પાદકા હાલ સુત્રીઆ કુલ કળ બીજુદરની આજીવ ને મોધારત
૮. જામલત પેલ ચત્રી જાડીસુદી આપણી કમરતી લાકડા કાચો વિગેરેનો આજીવ
૯. લાખની આજીવ

ઉપર મુજબ જામલમાથી ચત્રી અનેક વસ્તુની મોધારત આડનો નાશ થવાથી થઈ છે આપણને જાણતણું હમેગની વપરાસની ચીજ મળતી નથી તેની આજીવને લઈ મોધારતી જાણાય છે પણ ઉપર મુજબ દરેક વસ્તુ આડનો નાશ થવાથી મળતી નથી અને મોરી થઈ છે માટે મારી જે હાથ જોડી સ્વભ મહાગભજોને અને ધીમત શેડીઆજોને અને જમીનદારોને વિનતી જોડની જ છે કે—તમે આડી કમરો ત્યા ત્યા નકામી જમીન દોમ તો મને તે જાણતું આડ ચત્રી દોમ તેની અપ્પા વધારે તે માટે રાજ્યની ઉપજમાથી હસમો ભાગ ખરચ કરો અને તે કામ કરનારા મોઢેરો વધારો યા નના રાખો અને લાખા વગ સુની પદા કરી આપી ખરાબની જાણીને આડ વાવવા લમાગી વગતીને ઉત્તેજન આપો અને નના આડ વાવનારને કન્યામ આપો

પણ આડ કે જમર જેમ અને તેમ હવે જાણ કરો તો આડ નાશ કરનારને પાપ કર્યું છે તેવું પ્રાપ્તીત થઈ જશે અને નવા આડ થાય તે કોપવાનું બલ રાખનારું હવેશો જોએ નવા પાપના બાગી નહિ થાએ.

જમનીયતા પ્રજાએ નિર્માણ કર્યું છે કે—જે માણસ હદગી ભગમાં જોડલા જાજા જા' માવશે તેટલો તે સુખી થશે ને લાખી હદગી જોમરસો હવે વધવ આડ કાપ્યા થણા જ મળેનો નાશ થશે અને પાપ જામલમા પાપુ લાખી જોધુ નથી તેનો બદલો લાન જે જે ડુગો પડે છે તેથી વળા મળે છે આનો માગ પોતે મા પુ' તેમાથી બચવા બીજો માગ કયા ત્યા ઉદર પડ્યા ને પ્લેમ ચાલ્યું. ત્રીજો માગ મળા તો ત્યા પણ તેમજ 'ધરના બલ્યા વનમાં ગયા તો વનમાં લાખી આમ' આપ જ્યા માજીએ મોતથી ડરીને ગયા ત્યા મોત તો પાછળને પાછળ જ તેમના માથા પર રહ્યું થવા રાજમાર ગધ કર્યા, હતી તે સુડી ત્યા ત્યા ફરવામા આડ મળા મળેને પ્લેમથી દીકરા, સુત્રી, માતા, પિતા ગુમ્મ યા મોઢેરોએ મોઢેરી ગુમ્મથી તોપણ હુ અને પાપ રહ્યો નથી મરનાર સમાની બાસને કપાડનામા બાંધ બાંધીને નથી રહ્યો અને આપ દીકરાને નહિ લી પાપીની રહી નથી આની બીજી મોતની લાગી અને મરનાર મારો ગુન પિતા માતા સ્ત્રી બાંધ કે મેન હતી તેવું પણ બાન રહ્યું નથી આ કેવો અર્થ ને મેટવી ખોગી પ્રીતિ.

આ ઉપરથી સર્વ વાચનાર બધાએએ કલ્પત લેવાનું છે કે કોઈપણ મહાન પાપ આપણે કર્યું છે ને કરીએ છીએ તેના ફળ જોમળીએ છીએ તેમાડુ જોડે આડનો નાશ કરવાનું મહાન પાપ છે તેનો નાશ કરવાનું પાપ તથા ખીજ પાપ કરવાનું બલ મરી મોચન આઈ હવેથી પુણ્યને અને અકળે ને ફેકે જોમાસા આડ વાનવાનું કરી રહેત પાપનું પ્રાપ

હોત કરશે અમર પડનારો કરશે સોજી બનિશમાં મુખી થશે. હે માથ માથડો, તખ-
ખના કનાં આપણે છીએ ને આપણે હાકની જગતજી પીગેની મોંપવારી કરી છે તે
કા પારી તે હોરવાનું સારવ કરી નરની સોજી વધારવા તરફ હાથ રેશે તો પુણ
પણે ને તમે મુખી થશો. તથાજી.

તા. ૧, માર્ચ ૧૯૧૮ લીબર્ટી.

દુરેશય સી. અંબારીયા.
ખેલીસાડી વિલનના પ્રકાશક.

સહાયકારી મંડળીની જનરલ સભામાં થએલાં બાપણું.

(ચારે એપ્રિલ ૧૯૧૮ના બેંક ૯ મુખી બાપુ.)

(બેંકમાં જામતી લોકવા બાપત પટેલ ઓળાલાઈનું વિવેચન)

મે. પ્રમુખ માટેનું અને એકલ સહાયકારી મંડળના પ્રમુખ પંચ અને અન્ય મદરેશો—
શુની પુત્રાઈ એક કહેવન આપણામાં ચાલી આવે છે કે ઉપન બેંકી મધ્યન બપુ-
પર કીક નોડી. પરંતુ આપણે કેવા જનમ છીએ કે તે કહેવતને બેંકી પાડી જતા-
લીએ છીએ ને બેંકી જનમમાં હવમ છે અને દુલીયના લમલમ ૮૦ ટકા જેટલા માણ-
સોને જેના ઉપર આધાર રહે છે તેને બેંકીને આપણે કેવી માથમ દીકામાં મુકેલી છે.
અને આપણે મધ્યન છે તેને આપણેએ હવમ સવે પરીકવી પોતાનું બેંકી કપરનું
બેંકી પડું જતાવી રહ્યા છે અને ને નોડી કીકમાં પણ કીક કહેવામાં આવે છે તેને
સેરોલમ જનાવવામાં નોડી કરનારાઓએ ક્યાક રાખી નથી ત્યારે માથએ આપણે
જાણાં જોએ જ્યાં પણ ને આપણી ક્યાક ક્યા કરવામાં ન જનમ રવા, આપણે ધરો
વર્ષન પેર નીકમાં મુજ પડ દવે પંકારે રખત અને તેવો રીતે મુક રહેવું તો ને જન-
તા મનુષ્યોને આપણે આપણી બેંકી ઉપર છે તેની ક્યાં ક્યા તે કહેવું મુક અપરં છે.
અત્યારે આપણે કુલીયનો નજરમાં લીરકાર પાક મહાએ છીએ તે માર્ક બેંકું નથી.
પાટે, બાકડા નમિ અને શુદ્ધા કે જનમ કેવી કેવી પ્રમતી રહી રહી છે તે તરફ નજર
કેવે એટલું ન નકિ પંક તે પાક તમે શીએ. વેપર કરવામાં રેશે, વદાજી, આમબેરો
મેહરી, યામ, બીએ, તાર, મેહીન, પેરડ પેરડે વોરે વોરે ક્યાં જ્યાં મદરેશ
મહ પડ્યા છે. અને તેને લીધે વેપર ખાલો છે તેથી ન પોતાની મધ્યન ક્યાંમાંથી જનમ
ક્યામાં રહી છે. નોડી કરનારાઓએ ક્યાકનો, પેન્સનો, મેરી પોતોને રહે જ
ક્યા મપા વનેજત કરો તેને એવો વધારી હવમમાં કિલમ સ્વીતીએ, આનેક છે. પરંતુ
મે ૬ જુલૈસ ન દોડ મે, કુંક પાકતક મેકોની સ્થાની એટલા જેવો ક્યામણી ન છે,
આપણે કીકમાં આપણી બેંકી ફેરાર મહ અને પોતાના પંકનો રહો રેવા સર્વ કાક

મંડી પડ્યા ત્યારે ખેડુતોએ પણ કાંઈ સુધારો કર્યો હોવો જોઈએ આપણે સુધારો કુધારો ના રૂપમાં ફેરવાઈ ગયો છે. ખેડુતને મજબુત કપડાં ખરીદવાના હોય તો વધારે વખતમાંથી શકે અને ખર્ચનો બચાવવાય ત્યારે આપણે પોતાની બેતીથી ઉત્પન્ન કરેલા-કપડાંનું ૩ કરી પીંચાડી દંતાથી ગણાવીને મજબુત કુમર વાપરવા તેને બદલે સાતવડું કપડું કરે તેજુ પણ પર વણકિ પાણકોમની બગાળની યજ્ઞ ન શકે તેવાં અમણા પ્રમણા પૈસા આપી ખરીદ કરી વાપરવા મંડ્યાં. ધરનો મોજ આવામાં કે આંગણે આવેલાં-મેખાનેને પીરસવામાં શરૂઆતે તેને બદલે વીરેલી ખાંડ સાકર મોજથી બમણી કીમતે ખરીદી વાપરવા મંડ્યા ધરનાં કુમરણાના કિંમત દુધ અને ફીની સવારે નારનો કુમરવાની જે રીત હતી તે તાન વીમારી મુજી ગયા કાઢીતું ઉઠાવેલું પાણી પાચોના રીવાજ દાખલ કર્યો અને આપણે પુસણેધર્મ તણ દીધો. બાણે કોઈ એમ સમજાશે નહિ કે આ જોયનાર માણસ તો જુની રીતને વજારી રહી તેમાં સુધારા કર્યા હશે પરંતુ એવું વણજુ હોઈને સામારીએ મારે પણ દેહ લીક રીતોના કુધારા દાખલ કરના પડ્યા છે અને જુની રીતમાં સુધારા થઈ ચકા નથી કાઢી મદારાપતું કરેલું એવું યજ્ઞ કે પોતે સુધારો કરો અને પછી બીજાને ઉપદેશ આપે. અલગત તે કહેણ બગાળવા બાણે છે. પણ દેહના એક રીત રીવાજ એવા છે કે તે એકલાથી તેમ થઈ ચકા મુરદેહ છે અને દાખલ તેમ કરના જાય તો હરિતે પાન થવાય છે, આ જુનો વીપય દેવાથી મુજ વીપય ઉપર આવું છું.

તમે મરે કમુલ કરો કે આપણે આપણો ખર્ચ હદ ઉપરાંત વધી ગયો છે અને બેતીની પેદાશ ખીસકુત વધારી રાક્યા નથી પ્રત્યક્ષ પુરાવો છે કે બેતીની પેદાશ જો આપણે વધારી રાક્યા હોઈએ તો રાજ્યનું આપણે માથેનું કરજ હજી કેમ આપી શકતા નથી જેમ હુકમો પાડ્યા હતા તેમ સારા વરસો પણ આજના હવે ના? આપો સ્થીની આપણે ફરતી બપવરે ૭ તેનો ગામારે વંચા આપને જ સારીશ. શરે આપણે આપણા વધી મ-એન ખર્ચ ઉપર કાપ મુકવો, બાજબી ખર્ચ કરવો ખર્ચમાં કસકસ કરવી તેમાં પણ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે તે મધીને એક ફેલુસાઈ બની ન જાય તે ઉદામવામાં ઉઠાડ-પણું થવું ન જોઈએ બગાળ રીતમર જ ખર્ચ કરવો. અને બેતીમાં નવા તથા અખતર ફરીને તેમ જ થોડી મહેનતે વધારે કામ થાય તેજ હથીમારે વાપરીને મારી ખેંદ, ખાતર, વખતમરનો સુરો કાંમવી તેમજ માણમાં માંડે બી વાવી કાણગથી બેતી કરવી જોઈએ અને બેતીની પેદાશનો જે આવ વેચાઈ દેખ તેને આજમાં મારે આવ થવા, મારે થોળો નમુનેદાર બનાવવો જોઈએ તેમજ બહારનો આવ બાણે શીવાય વેચી નાંખવાની પણ ઉતાવળ કરવી પણ ન જોઈએ આગ કરવાથી સ્વાભાવિક રીતે આપણી પેદાશ વધશે અને ખર્ચ ઘટશે એટલે જે રકમ બચત મેરી તે આપણે વાધે સમજવો કરજ રૂણે બેતીને ઉતારી કાઢીતું અને વીમાંતી મેજારી કીડીએ તેમજ વગાવર અને ગાન બન પ્રબ બખાસું, આપણે નીકામાં સુવેચ આપણા નેક નાબતર પ્રહાનજ નાદેજ જેક મારી નહી અને આપણને જમન કરવા મારે મે. વ. અ. આ. ને ફરમાવનાં તેજા મારેજે આપણને જમ કરવા મારે આપણો હાથ પકડેલ છે તેમજ દેહાગોને પેદા થાય કરવા નીકે - કરો

૩૫ તથા પુલનો ઉદ્યોગ.

જોઈએ તેટલી પ્રવીણતા અને શિશુલના અભાવે હિંદુસ્થાનમાં આ ઉદ્યોગ પર હજી જોઈએ તેટલું ધ્યાન આપાયું નથી. વખત સંપાદા બંધ વળી જાય છે. અને જાપાનીસ જેવી પ્રગત પોતાનો અર્થ સાધતી આજના વધે છે. આપણે તો વખત કેલે છે. અને હવે આપણી પ્રજાની કેવી જાતની હોવી જોઈએ એ જાણ પર જરા પણ ધ્યાન આપવાને આપણે નો પાડીએ છીએ દરેક રીતે પરદેશી આપણે કેવી રીતે આપણા હાથમાં લઈ રાખીએ એ જાણના વિચારોનું મોટા પ્રમાણમાં અહીં જન સવાની જરૂર છે.

અહિંના એટલે હિંદુસ્થાનના બધા ભાગમાં પુલ ફળાદીકનો જેતીને માટે વિશાળ ક્ષેત્ર છે. ફક્ત હિંદુસ્થાનમાં ફક્ત મદીસુરમાં જ આ ઉદ્યોગ તરફ ધ્યાન પગતો જોવામાં છે. તેમજ દાદ પણ એ તરફ પ્રજાનો વધારો કરવામાં આવ્યો છે. મદીસુર સરકારના કરમાન મુજબ લાલ જાગના કુચરેટર મી. સમસવ તરફથી ફળની જેતીની તપાસ કરાવવામાં આવતાં, નિચેની નિગતવાર હકીકત જાહેર આવી છે. આ હકીકત મોટે કે મધ્યે બીજી આપણને પણ સાચું હોવાથી નિચે. આપણમાં આવી છે.

૧. ફળમાં ફળ આપણને પ્રસાર દેવા છતાં આ ઉદ્યોગ તરફ રાજીવ રીતે ધ્યાન આપવામાં આવ્યું નથી મદીસુરમાં કરવામાં આવેલી પ્રથમ નીચે નોંધ છે. એક મામમાં ફળની જેતીને માટે રોકવામાં આવેલી જગા માર પ્રાંતથી વધારે નથી અને ફળનું ઉત્પન્ન કરે માથુસે દર વરસે આઠ આનાથી વધુ આવ્યું નથી એવો અંદાજો કાઢવામાં આવ્યો છે. એજ રીપોર્ટમાં જણાવ્યા મુજબ ફળની જેતીના નિગતને માટે નિચેની અંક મળ્યા આવે છે.

૧. ફળની જેતીને માટે રોકવામાં આવેલી જમીન તાંબ થોડી છે.

૨. ફળ જાડની વર્ગ તથા જાડ જુવત જોઈતી માલોતી સંપૂર્ણ નથી.

૩. ફળ જાડની જેતી તાંબ કનીટ પ્રકારની છે.

૪. પાણીની કમ તરવા છે.

૫. મોટા જાગના સંખ્યા થોડી છે.

૬. જાહેર મોડલવાની સંખ્યા થોડી છે.

૭. ફળને લોડા વખત મધ્ય સાયની રાખવાની કૃતિથી લોકો અજાણ છે.

વળી દરેક ફળ જાગમાં કનીટ જાડો મોટા પ્રમાણમાં હોય છે તથા કનીટ જાડ સારી તથા ઉત્તમ છે તે જામતની માલોતી મળી થોડી એવાથી ઉચી જાડના ફળ પેદા થઈ શકતી નથી.

બેંગલોરની આજનાજુ ફળ-જાગના ઉત્પન્ન મોટા પ્રમાણમાં આપવાનો રીવાજ છે. આ રીવાજ કેટલેક દરમિયાને ફળ જાગના માલોતને કાનીકાર છે.

(૧) ઉચી જાડના ફળ પણ સાચી કિંમત ઉત્પન્નના સિવાય સાધારણ ફળની જેતે વેચી દેવામાં આવે છે.

(૨) જ્યેષ્ઠાગ્રામ્ય મેકુલને કુલી જ્ઞાતના રૂઝની કિંમત બાબદમાં સારી ઉપજે છે તેની વચલી નથી.

(૩) જુદા જુદા રૂઝનાગ્રામ્ય માલિકો વચ્ચે ઉત્પાદનના વધારા માટે તેણે જામીન કાજ માટે હરીશાહ રહેતી નથી.

(૪) જાને એક કરવાની તથા સુરક્ષીત રીતે મેકુલવાની સમયો અપૂર્ણ હોવાથી માલિકોને તેમજ કન્ટ્રાક્ટરને બોલેલે તેણી કિંમત ઉપજતી નથી.

ઉપરના રીપોર્ટમાં ઉપરની અપૂર્ણતાઓ પૂરા કરવા તથા તેમાં રહેલી ખામીઓ દુરમારવા નિચે સુખ્ય વધારો સુખ્યવામાં આવે એ.

૧. સરકાર તરફથી જુદા જુદા રૂઝનાગ્રામ્યના જામીન તેણે કરવાને માટે સરકારી રૂઝનાગ્રામ્યો અમીએ નવાવરે.

૨. રૂઝનાગ્રામ્યની બેનીનું જામીન આપવાની કાગાઓ ઉપાડવી.

૩. રૂઝનાગ્રામ્ય રોબંધી માટેનો ફેલાવો કરવા માટે સમરેકરવો રાખવા.

૪. રૂઝનાગ્રામ્યની રાજ્યમાં હોશાએને ખામીવાનું જાણવાની કિંમત આપવું.

૫. જો વધુ 'લાખા' વખત કુલી સારી રીતેનીમાં રહી શકે તેવા વધારો.

જેવા દેશોમાં ફળની બેલી તથા વાળા છે હિંદુસ્થાનમાં એવી બેલી માટે બે મુખ્ય બાબતોનું નિરાકરણ કરવાની જરૂર છે. પ્રથમ તે અમુક જગ્યામાં તે જાતના ફળનું ઉત્પન્ન અને ખર્ચ બીજા બાગાપતી પાકોની બેલી તે જગ્યામાં થાય છે કે નહિ. દરેક એકરે જુદા જુદા પ્રકારનાં ફળો ઉત્પન્ન થાય છે, તે સરખાવતા ફળ-જાડની બેલીનું ઉત્પન્ન એટલું તથા અમુક જાતના ફળ-જાડ જેનો ખર્ચ વધુ હોય તેવાં ફળની પર્વતશ્રેણી, ચવાની પ્રદેશ જરૂર રહે છે અને બીજા અમુક પ્રદેશમાં અમુક વર્ષોમાં જાડો સારો થઈ શકે તેનો નિર્ણય લાખલા તરીકે બહાર તથા અંતર (દાખ) સુધી ફળ અને પરફરવાળી જગ્યામાં સારી રીતે થઈ શકે છે. પણ કેળને માટે બીજાવાળી ફળ અને નિમાણવાળી જગ્યાની જરૂર રહે છે. ફળ-ફુલના ઉલોમની સરખાતે કરતાં પહેલાં નિચે જતાવેલા પાંચ મુદ્દા બાબત ખાસ વિચાર કરવાની સલાહ દો. બન્ને આવે છે.

૧. તમારી આજુ બાજુના પ્રદેશની જગ્યામાં ક્યાં ક્યાં ફુલની કિંમત સારી થઈને છે તે નક્કી કરવું.

૨. તમારા પ્રદેશમાં ફળ-જાડનું સરસરી ઉત્પન્ન કેટલું આવે છે તે નક્કી કરવું.

૩. ઉપલી અને બાબતોનો વિચાર કરી ફળનો ઉત્પાદન કેટલે દરજ્જે તમને નફાકારક થશે તેનો વિચાર કરવો.

૪. ફળ સિવાય બીજાં કોઈ ફળ-જાડનું ઉત્પન્ન પ્રથમ પાંચ મુદ્દા સુધી આવવાનું તથા તે ક્યાંનામાં રાખવાનું છે.

૫. ફળ-જાડનો ખાગ જતાવવાનું નક્કી કરવામાં આવે સ્તરવાળી નરીને કાઢી વાવતાં પહેલાં બેલીવાડી જાતાવા કોઈ નિષ્પણ અણસની સલાહ લેવી કે અમુક જાતના ફળ-જાડની ક્યાં જાતો ઉત્પન્ન છે અને સરખાતની તથા આખર સુધીમાં શ્રીધા કેવી રીતે કરવી જોઈએ. કારણ કે અહિંના ધણીખરા ઉદ્યોગો અદ્યતન તથા ખીન અનુભવને લીધે તેમજ ખરી વસ્તુ રિયાતી સમજવાના અપણા અભાવને લીધે અવ્યવસ્થાન તોરો પામ્યા છે.

ફળ તથા ફુલની બેલી આ બંનેને સંબંધ સમી બહેનો જેવા છે. એટલે દરેક જાતના જાડમાં બંનેને સમાવેશ થાય છે. પુરાતની જાતોના જાડોના વખતમાં આપણે જાણે પણ ફળ તથા ફુલના ખોરા ખોરા બાજો ઉલોમની સંચાલી બાગખાતા હતા. સમુદ્રીવાળા લોકોનું કિંદા અને આનંદ રાખવાની જગ્યા ખોરા ખોરા સુદર ખરીયાઓ કૃત્રિમ રીતે લોપાર કરેલા જમણા અને ફળ-ફુલના બારિષી લગી રહેલાં ખોરા ખોરા બાજો હતા. આ બાજોની જુદી જુદી લેવોગ તરીકે ન થઈ તેનાં કારણોમાં વેપારના મધ્યકોમાં હિંદુસ્થાનનું બહુઅપણું તથા સારું જવા લાવવાની સંધિનેનો અભાવ આ બે મુદ્દાઓ આપી શકાય. સુસંગ્રહાનેના આક્રમણ પછી એ લોકોએ આ બાગની પ્રવૃત્તિ લખલ પ્રીધી. કારણ કે તેઓને ફળ ફુલ તરફ જીવ રોપ્યું હતા. તેના પુરાવામાં હજુ પણ ફેટલીક દેરીની જાતનાં નામ સુસંગ્રહાની છે. સાધારણ રીતે આરે કોઈ અપવાસ અંગર જત હોય. સારેજ આપણે ફળ ફુલનો ઉપયોગ કરીએ છીએ. આપણા નિલકમમાં ફળ જલુન નાનો બાગ બનવે એ ફળનો ઉપયોગ બાધાજી તથા મુસળના તરીકે થોડો થાય છે. તેજ પણ મુખ્ય ખોરાક તરીકે દરીપણ વપરાસમાં આવતા નથી.

સાંધારણ રીતે મર જરૂરેન માટેજ ઘણી જગ્યાએ આંખાનાં ઝાડો રોપવામાં આવે છે આ ખાખડની વિશેષ ગુણો બીજા લેખમાં વિચારસરસ કરવાનો વિચાર દોવાથી બીજને ફોનો હાથમાં લઈશું. સાંધારણ વપરાશમાં આવતું બીજું ફળ કેળાં છે કચ્છીય દિંદુરવાનમાં કેળાંની ખેતી મહત્ત્વ જગ્યાએ થાય છે. બીજા દેશમાં જેવી રીતે કેળાંની ખેતી લઘુપૂર્વક કરવામાં આવે છે તેવી રીતે આપણે ત્યાં થતી મળી. જંગલી જાતો ઉપરાંત કેળાંની બીજા પ્રાકૃતિક જાતો ઘણીય દિંદુરવાનમાં થાય છે " જેવન " નામની એક જાત છે. તેના પાન બહુ લાંબા દોવાથી બજાર વિશેષમાં માગણી આવે છે " કપૂર " નામની ને જાત થાય છે તેનો ફળ લાલ દોષ છે અને તેનો સ્વાદ કુટુટ દોષ છે. " ઠોઠાકા " નામની ને જાત થાય છે. તેનાથી માત્ર જૂનાંની સજાય છે અને રેણ નીકળી શકે છે.

કેળાંના લેણમાં નીચેના પ્રકારનાં ફળેલાં છે.

ગ્રેડીય.	૭-૮
કારમેલોદાઈરૂદ	૧૪-૬
પાળી.	૪૮-૫
ખીજા પાળે.	૩૫-૦
ખીજા.	૦-૬
	૬૨-૬.

(અપૂર્ણ.)

મગનલાલ દેવાઈ પાલજીપુર.

M. P. Seedsmen & son, Baroda.

ઉત્તમ બીયાં મારે સન ૧૯૧૭ માં વોલ્ફરામાં ભારતીય પ્રદર્શનમાં માંડ તથા સર્વોચ્ચે મળ્યાં છે.

બહેર ખબર.

મામ મુખીયા વાળાએને તેમજ ખેડૂત મંડળોને

ખુશ ખબર! ખુશ ખબર!!

અમારે ત્યાં ફોર જાતની સાકાભાજીનાં ફોરો તેમજ વિશાલતી બીયાં વેચાય છે. જેવાં ૧-પુરીયાં, મહાં, કપી, લંકાજાએ, ગળેડાં, ઠાપીજ, ગેલોજ, સજાય વિશેર. તો સર્વે ખેડુએને એક વખત જોઈર આપી જાની ફોરો લેવા વિનંતી છે. મંદાર આમના જોઈર ઉપર લઘુ રાખી સત્તર માત્ર રવાના કરવામાં આવે છે. ફોરો જાતની ફળો તેમજ બેડ રજુ અમે કમીસુમાં મગાવી આપીએ છીએ.

જો તમારે ત્યાં સુધે મગા, લમણ, જોમલી વિશેર માત્ર ઉપર નથા અંદામંધ રેગાય છે.

મગીય મારાઈ
વોલ્ફરા.

મગનલાલ માલજી સીદ્ધસેન
એન્ડ સન્સ.

હીંદનાં ઢોરોને લાગુ પડતાં કેટલાંક દરદો.

મોલા અરવી.

‘ મુખ્ય સમાચાર ’ ખાતે.

જાત-અરવી અને મોલા એવી રાજ છે. તેથી મોં પગ અને બાંયજા, ઉપર શીયળા મૂક આને છે. ખામ ફગીને ઢોરો, બેસે, પેઠાં, બકરા અને ડુંકરાને તે લાગુ પડે છે. ખીજાં ઢોરો અને માણસોને તે રાજ લાગુ પડે છે. હીંદમાં જણે ઢોરો તે રાજનો ફલાવો યાચ છે મળ્યુત જાતવરો સાધારણ રીતે તેથી મરણ પામતાં નથી તે રાજથી ઢોરો નનળા પડી જાય છે સપાદ મેદાનમાં રહેનાં જાતવરોને તે રાજ બદલ લાગુ પડતો નથી જ્યારે ટેકરીમાં રહેલા જાતવરોને તે લાગુ પડે છે. કેટલાક રથને રથાનીક ઢોરો તે રાજ અથે ઘણી ટકાવી રાકે છે. જાતવરો, માણસો અને લામચારી મારફતે ચેપને ફલાવો યાચ છે. ચારાની જગ્યા, તખેલા, રહેલા આડ અને બીજા રથને જ્યાં રાજવાળાં ઢોરો રહેલા હોય તેઓથી એ રાજનો ફલાવો યાચ છે. ખીજાર જાતવરોને ખાણ આપવાનાં વાસણો ભપ સમાન છે તે દર જાતવરો ઉપર મળી, જખત દુમલા કરે છે રાજના જગ્યાનો ફાળેમ થયા પછીથી ચોવીસ કલાકથી સાત દિવસમાં રાજના ચીંદો ફેલાવ દે છે.

ચીંદો—રાજવાતમાં મુલરો, મુલતી અને અરવી જોવામાં આવે છે, અરવીને મુલો છે અને પગ અધાર્જ જાય છે. મોભાથી લાગુ પડે છે. મો તપાસતા તેમાં જીભી ફાડાઓ મારવા પડે છે. મોમાં વળી રતાવ જણાય છે તે દર મળીર મન્યુ હોય તો મહોર્જિથી વધુ લાગુ પડે છે. કેટલીક જખત પડે તે ખીજારી લાગુ પડે છે. ખરીઓ વચ્ચે અને ઉપર મરમી અને દુખ યાચ છે ખરીઓ વચ્ચે ફાળા જોવામાં આવે છે. આગળ ઉપર દરદો ચીંદો જણાય છે. નાની ઉમરના અને નજીયા જાતવરો તે દરદી મરણ પામે છે પણ મોની ઉમરના જાતવરોની સારવાર સારી રીતે કરવામાં આવે તો મરણ પ્રમાણ ઓછું થઈ શકે છે. ખરેખર અને પેટાઓમાં તેવાજ ચીંદો જણાય છે. ખાસ કરીને તેઓના પગ ઉપર અસર યાચ છે.

મરવાર—ખીજાર જાતવરને અલેક્ષણિક આપવી. તેની સારી મને માવજત કરવી અને તદુરસ્તીના નીચેનાં અનુસાર કામ લેવું. તખેલાની જમીન મચ્છીજ રવચ રાખવી જોરાક પોમે અને સહેવાઈથી પડે તેવો આપવો લીધું ખાસ અને સુસ ખાવાને આપવું જીભી ચોખાની કાજ ગોગ બેગવંદી વખતેવખત આપવી ખીંદોને મુલતી ઉપયોગ દરદો દરદી ખોવા અને તે પછી પાટો ખાધેલા મુખ્ય જાગત ખાનમાં રાખવાની એ છે કે જાતવરોને ફલાવ અને સહા સખવા અને આખોઓ બેસે નહીં તેવો બહિનસ્ત કરવો. દર મુખવાણ ખાની મહ હોય તો જરૂર પડતાં વહાડતપ કરવી અને તે બાજુ ઉપર પાટો વીંટવો ખરીનો ભાગ ખસેડવો જ્યારે સંખ્યાબદ ઢોરોને દર વાણ પડ્યું હોય ત્યારે તમામ

દોરોને બહુનાયક દવાવાગો પાછોથી નહવડાવવો. એ જાનવર લંગડ બની ચલું હોય તો તેની આવાહેલી સારવાર કરેલી.

અટમવચના ઉપાયો—એથી રોગનો દેહનો યત્ન અટકાવે તેવા સારવેલીના ઉપાયો મેં. તે ખીખારી ધણી એથી છે. સાચું થયેલી બુદ્ધિથીની આનંદ કાચા મટે પાત્રક તપાસ કરી કેટલીક વખત પચના જાણે છે. સાચું થયેલી મુખી ગાત્રુ રહે છે અને તેથી એવો દેહનો યાવ છે. એ જાનવર સાચું થયું હોય તેને એક મહાના બાદ રોગમાંથી મુક્ત થવાની કદી થાય.

ખીખારી દોરોમાં તમે ખીખારી રાત્રી નીકળે છે ત્યારે દોરો. એક ખીખારી માંવે બેજા-નવાઈ લાગી મારેને દર દેવારી દેવામાં આવે છે. આમ કરવાનો ઉત્તુ એવો છે કે તપાસ દોરોને એક વખત થઈ જાય એટલે ફરીથી દોરોને યાવ નહી, પણ બગદની ધણી વાર દોર નહી અને દુપનો બધી પછા અમલનો દોર નહી ત્યારે જ તેમ કરી થાય. ખીખાર દોરોનું દુપ થઈ શરી રીને ગરમ હોય બાદ ઉપાયોમાં લઈ થાય.

મરીનરી વેચવાની છે.

દુક મુદત વપરાએલી તદન નવા લેવીજ.

નં. ૧ દોરોની આંખમાં એકાદ નળીયા પીટલેમેરનું રહે છે. દોરો પાવરનું.

૧ લાંબાલાસન પાંચ બળીતા જ્વેન મેરનો પાંચ મનો
૨૦ થી લીટ અને ૧૮૦૦૦ મેરન કેપેલાઈન.

૨ દોરોમાંની એક દોરો દરેક મેરો ના માપની.

૨૦ લાંબા આંખ મેરોનું પાંચ દોર ની દોરની પાંચ દોર.

૧ બીજી બીજી મુખમાંથી લાંબા સપર મેરોનું નં. ૧

૧ મેરોનેલી સાંકળે રાંધેલ દુધીલર મરીન દુધીલર સાંકળ.

વિષય મુજબ જુઓ વખત વપરાએલી નવા લેવો સાચા હોય તો જા-
નમાં વેચવાનો છે, વિષય તથા વધુ મુજબ મારે દોર મળે પા મળે.

મુ. —સપરનું.
વિષય —મરનું.
ચેલન —પેરના.

પટેલ કલ્યાણભાઈ કારીબાઈ.

વનસ્પતિશાસ્ત્ર—(BOTANY)

(માંદે એપ્રિલના ૫૦ ૨૨૧ થી માંદું)

જ્યારે ઓકિસરામુખ પશુ ચોક્કે પશુ સંયુક્ત થયેલા હોય ત્યારે તે સતા ખુણીય કે ફાંટાઓવાળા કહેવાય છે. સામાન્ય રીતે ઓકિસર નલીકાઓ અથવા તેના અને ઓકિસરામ મુખના ફાંટાઓની સંખ્યા પશુ ઓકિસરના ગર્ભકોષ (carpels) ની સંખ્યા જેટલીજ હોય છે. પણ કેટલીક વનસ્પતિનાં ફલમાં ઓકિસરામ મુખની સંખ્યા અમણી હોય છે, અને કેટલીકવાર તે વિભાગ ફાંટાઓવાળા અથવા પીણીની માફક વિભાગિત થયેલા હોય છે અને કોઈવાર કાઢની પોલી જેવાં Pencil-like વિભાગીત થયેલા હોય છે.

૧૧૬. ગર્ભાશયની અંદર ને બાહરે તેમાંની આદિ બીજ ચોરસા હોય છે. તે બાહરે યોજસ્થાન Placenta કહે છે. કોઈવાર ગર્ભાશયમાં બીજસ્થાન બાહરે એક લીટી કે બિંદુ જેવુંજ હોય છે અને ઘણીવાર તે જગાર તે નીકળતું થાયવા બંદુ થયેલું પશુ હોય છે.

જ્યારે શુદ્ધ ચેસવાળા ગર્ભાશયની અંદર તેની દરેક ચેસિમાંના અંદરના ખૂણાને આદિબીજ લાગેલા હોય ત્યારે એવાં બીજસ્થાનને માંસતંતુ Axile અને જ્યારે એક ચેસવાળા સંયુક્ત ગર્ભાશયની ચેસની અંદરની બાજુ આદિ બીજ લાગેલા હોય ત્યારે તેને માંસતંતુ બીજ સ્થાન Parietal કહે છે.

જ્યારે ગર્ભાશયમાં આદિબીજ ગર્ભાશયની ચેસની વચ્ચે હોય છે, ત્યારે તેને જુદું ને મધ્યસ્થાની Free and central બીજ સ્થાન કહે છે. આવા ગર્ભાશયમાં તેની વચમાંથી સ્થાન છેક ગર્ભાશયની ચેસની મધ્યમાં મુખી થયેલા હોતો નથી.

૧૧૭. આદિબીજ Ovaloid

દરેક આદિબીજ જ્યારે પુરું થયેલું હોય છે ત્યારે મધુ કરીને કાઢણી જેવા જે પડમાં આવેલાં સંતલિત Nucleus ના પાશુવચ્ચે તે બે બે બે પડમાંના તેના બહારના પડને પ્રથમ ચત્તાર Primitiv અને અંદરના પડની ચત્તાર Secundine કહે છે આદિ બીજની જે જગ્યાએ અતલિન્દુ સંલિપું તેના પડની સાથે જોડાયેલું હોય છે તે જગ્યાને દોરિં જેવો મુખ પદાર્થ Obeloid કહે છે. અતલિન્દુના મધ્યમાં ઉપર કહેલાં પડમાં ને અંદર હિંદ હોય છે તેને રંધ Foramen કહે છે.

૧૧૮. જ્યારે દોરી જેવા શુદ્ધ પદાર્થ આદિ બીજને લગિયે હોય અને આ તે તે સામે છેડે આવેલું હોય ત્યારે એવ આદિબીજને ઝમું અથવા સીધું Orthotropous, Straight કહે છે.

જ્યારે દોરી જેવા શુદ્ધ પદાર્થ તો આદિ બીજને લગિયેજ હોય પણ આદિ બીજની બાજુ વળેલી હોય તેવા મધ્યગાપરતું રંધ તેનાં લગિયાં તરફ ચોક્કે પશુ તળી આવેલું હોય ત્યારે તેવા આદિ બીજને ઝાંકુ વળી ગયેલું Campylotropous Incurved કહે છે.

આપણે દોરી જેવી મૃદુ પદાર્થ આદિ બીજાને મથાળે દોય અને રંધ તેને તળામે
 ૧૪ અને તેની આંધી સોંપી દોય ત્યારે એવાં આદિનીજાને ડાહ્યું અથવા 'ઉપુ વાંઠેલું'
 anisotropic Inverted કહે છે.

આપણે આદિ બીજા એવી રીતે આંધેલું દોય કે તે બાજુએથી ચોરેલું દોય એમ
 આપણે દોરી જેવી મૃદુ પદાર્થ અને રંધ તેનાં સામેના છેદ પાસે દોય અને બીજાનાં
 તળામેથી તે સીધી અથવા થોડી આંધી રહેલું દોય, ત્યારે તેને મદ્યુ વાંઠેલું An-
 isotropic half Inverted કહે છે.

૧૧૬. પુષ્પાશય પુષ્પાસન પુષ્પાઘાર Receptacle અથવા ફૂલનાં પદ્ધતી
 અને ફૂલના જુદા જુદા અવયવોમાં સમાવ અને તેઓના સંબંધી પુષ્પ બાહ્યકોષથી ઉપર
 ફૂલની ટીકડીનું મથાળું કે જેનાપર ફૂલની પાંખડીઓ, નરકોસરો અને મર્દગ્ય આરોગા
 દોય છે. મથાળાં અથવા રથાળે પુષ્પાશય પુષ્પાસન પુષ્પાઘાર અથવા ફૂલનાં
 ટીકડી Receptacle Torus કહે છે. આ પુષ્પાશય અથવા ફૂલની ૫૫થી કેટલીકવાર
 માત્ર એક સાધારણ બિંદુની હાંક મટોટી અથવા એક સુદૃઢ અંગિણા જેવી દોય છે.
 ૫૫ તે પછીનાંર ઓછી વધતી લાંબી-ઘટ્ટી-અથવા બીજી રીતે ૫૫થી મોટી અથવા
 ૫૫ દોય છે.

(અપૂર્ણ)

જયકૃષ્ણ કાંતલ રાજર.

માહે જુલાઈ માસમાં કે અસાડ માસમાં બગીચાને
 ખેતરમાં કામ કરવાનો હકીકત.

જેમકે—સંપાદક.

નીચેના રોક બાલે વાવવાં :

૧. અસાડ માસમાં અને ફેબ્રુઆરી, માર્ચ, એપ્રિલ, મે, જુન, જુલાઈ, ઓગસ્ટ, સપ્ટેમ્બર,
 ઓક્ટોબર, નવેમ્બર, ડિસેમ્બર જેવાં મહાત્મા. આ રોકનું, બીજાં આદિ દીવસને
 અતરે થોડું થોડું, મારતું એટલે જાર મહિના પુર્ત. મહાત્મા સુધી થાય આમણ પાંખળ થતાં રહે.
૨. એપ્રિલ, મે, જુન, જુલાઈ, ઓગસ્ટ, સપ્ટેમ્બર, ઓક્ટોબર, નવેમ્બર, ડિસેમ્બર
 જેવાં અને વરસાદના પાંખળી મહાત્મા નહિ તેની મોટાવળ પાંખળી જરૂરીના રૂપના
 હોવાના નજમ કંપાનીને નરકસીમાં રોકવા, રોક અથવા દરમ્યાં ૫૫થી ૫૫થી એવાં મોટા
 થાય ત્યારે ફરજને કાંઈસીય વાવવા. વાવવાં જે રોક મહાત્મા તે અંગેના પાંખળ બીજા

વાવવા કેવેડીયમ વિગેરેને ચોખાનાથા ચનાસ છે. તે નેની માટેને નવા ખાતર મારીશો બહેલાં કુણમાં વાવવી.

૩. અનેતમ આ મહિનામાં લાગ્યાં ચિર કરીને ચરવેા પુટ હડી કરીને એટલીજ પહેાણે કરીને વાવવાથી ચાનાનારની ઉષ્ણ જે પાંદડાં ફુટેલુ મકીક હોય છે તે કાપીને વવાય છે ઉષ્ણની નીકમાં ખાતર ભરતું જમીન મરખી કરવી અને જાણે ફુટને છેટે ચાનાનાચ-વાવવ ફેટે નીક અને ફુટ મરખી.

૪. પુતો વરસાદ થયેા હોય તો તન, જાજરી, જાજ, મોળ તેમજ કપાસ અ મામમાં વાવવું. આ માસ વાવણે કનામે દોળને ચામવાળાને ખેડતોને ઘણું કામ હોય છે માટે તક જવા નહિ દેતા વખતમર કામ કરી લેવું.

૫. આખા, જમરખ, નારંગી, લીચ, નાળીએરી, રાડમ, ફલુલ, રુદી, મખલુ વિગેરે વિગેરે ફળ કાડ આ માસમાં વાવવા. પુતો વરસાદ થઈ ગયેા હોય અને રાત્રી કંઈ મહં હોય, તાકાં જા. ના હોય તો વાવવા સુકડુ નહિ.

૬. વરસાદના એવામાં જાજ વિગેરેને જાંબવા દેવા નહિ તથા તુમતું ઉમણુ ધાર હોય તે ચરવા દેવું નહિ આતું પશુધામ મંધિયા ક વળે જાનવગને ચામ છે. તથા તીવ નામનો ઝામ ચામ છે. જેથી જાનવર આફરી જાય છે. તે ચખાગયુ.

પત્ર-વ્યવહાર.

અમદાવાદ—ખાદીવા.

૩૦-૧-૧૯૧૮.

બામથી

તમારા પત્ર મળેા ને તમેએ આગાના હેતુ સર્વથી કાઈ ખાસ શુદ્ધ પ્રતક હોય કે જેમાં પત્રી સવિતર માદિથી હોય તે માટે પુછવું હતું, પરંતુ તેવું કંઈ જણાવું નથી. તમારાં હપાવેલાં જણ પુરતેજા ચારી જામે છે, (જેવા કે ફળ કાડને બગીચાતું પુસ્તક બેલીવા ધધામાંથી પેમા કપાચાની રીત અને એવો એકમને તેનાં દયાગાર) તેમાંથી પહેલા પુસ્તકમાંથી આજા મંગળી દહીકત ને પ્રથમ વાળી જીએલી પરંતુ તેમાં વિદેરે કરીને કથમી આંખા મંગળી વણું દોવાથી અને સારી જાતની કેનીએના નમુનામાંથી હોવા મોટામાં વાળી આંખા ઉહેરવા એમાંથી તેમાં કંઈ જાન માદિની નહિ હોવાથીજ ને તમેને પત્ર વાળેા દલો—જાણી આંખા તેનાં જાન વેચનાર પાંચથી અને ફૂર ગામેામાંથી લાવવા થો તેવું મર્મ પણ દેખાડે ચામ તેમજ રેવેખેમાં લાવવા વિગેરેની માધાકુટ પણ વધારે પડે, તેના કરતાં શુદ્ધી શુદ્ધી જાતની ઉત્તમ કેનીએના મોટાના આંખા દહેમીએ

૨૧. ૨૧. હુલેરાય ઠોડાલાલ અમરાલીયા.

સુવર્ણાથી લી. યા. અવજુજ વામજી બાદ લખવાનું કે અમારા માટે ફક્ત જાક કરવાની રીતનું બગીચાનું પુસ્તક વી. પી. ડી મેરલી આપશે.

બાદ અમારે નારીએણી તથા આળાનું વાવેતર કરવા વીચાર છે અમારી પાસે વા. ડીની જમીન વીમા ૪૦ છે તે તેમાં વીધા ૫ માં આળા તથા નારીએણી કરવા વીચાર છે જમીન હારી કરાવ છે ફરીઆથી ના આપલ છે. તે તેમાં નારીએણી તથા આળાનું વાવેતર ફીક થશે કે નહીં.

નારીએણીના ૧૦૦ ના રોપ બેઠએ છીએ તે તમરી પાસે છે કે નહીં અમર હોય તે સુ બાવથી આપશે ને રોપ કેવલ છે તે લખશે.

આંબા ૫૦ વાવવા છે તે તે આંબાના ગોટલા વાવવા કે રોપ કરીને વાવશે તે લખશે અમર અમારી જમીનમાં હલથી આંબા કહ જાતનાં સારા ફેબરી તે લખશે.

નારીએણી ફેરમે ફેરમે અતરે વાવથી ફેરલા પુટના ખાસ હા ખોદવા નાગોએરીને રોપ ખાતર નાંખવું એક એકરમાં ફેરલી નારીએણી નાખવી.

નારીએણીને ફેરલા રીતસે પાણી પાતું નારીએણી કહ ગોમખમાં વાવવી ઉપર પ્રમાણે હરીકત લખશે.

આંબા કહ જાતના અમારી જમીનમાં સારું થશે તે લખશે ને કહમો આંબા સારા થતા હોય તે તે હલથી આંબા કાંઈથી મંગાવવા આંબાને ફેરમે છે વાવવા આંબાના ખાસ ફેરલા હોય કરવા. આંબાને રાતું ખાતર નાંખવું. આંબાને ફેરલા રીતમે પાણી પાતું ઉપર બધી હરીકત લખશે આંબા તથા નારીએણીનાં બેતરમાં વાવેતર કરવું સારું છે કે રોડા ઉપર વાવેતર કરવું સારું છે તે લખશે. નારીએણીનાં રોપ તમારી પાસે હોય તે સુ બાવથી આપશે અમર તમારી પાસે ન હોય તે કાંઈથી મંગાવવા તે લખી જમીનમાં જમીન સારું કામગીરી દીક્કટ બીડી છે મારે જમીન હારત લખશે ને ફક્ત જાક કરવાની રીતનું બગીચાનું પુસ્તક વી. પી. ડી મેરલી આપશે હાલ એવ.

અમારું અગાનું

૨૧. અવજુજ વામજી

સુવર્ણપર

તા. ૭-૪-૧૯૧૮.

૨૧. ૨૧. મેનેજર " બેતીવાડી વિદ્યાન "

કુ — હાંબી.

મદવિનય જમીનવાનું કે આપના બેતીવાડી વિદ્યાનની ડેપી ૧ માંથી મેવ. મારે મોડલસો કારણ કે અમારે મોડલ વાવથી કમ છે પણ એકરમાં વાવવા પાંચ માંથી વધુ તે તમના મારે મેવ દેખી મોડલસો ને મેની વાવથી વાવવામાં ૫૦ જમીન.

નાળીએરીને સરઘ્યાતમાં ૬ દિવસે અને ચાર વરસની ગયા પછી ૬૨ ૧૦ દિવસે નાળી પાતું નાળીએરીને ગોમાસાની સરઘ્યાતમાં વધાય છે.

કલમી આંખા પણ અગે પારસી ગૃહસ્થના પાસેથી સારા મંગાવી આપીશું. આંખાને ૩૦ ફુટ છેડે વાવવા ખાત્ર ૩ ફુટ લંબ અને ૨ ફુટ પહોળા કરવા. આંખાને દીવેલીને બોળ ઉકરવાનું ખાતર ગળતીયું પાણીનું સડેલું ખાતર, ચરખા તમાં નાંખવું મોટા થયા પછી ગોળાનું તથા ઘાડકાના લોટનું ખાતર નાંખવું જોયું. કાપદો થાય છે.

આંખાને આઠવાડીયે પાણી પાતું મોટા થયા પછી નવું વરસના થાય એટલે દસ દસ રોજને અંતરે પાણી પાતું. આંખા ઘાતીને દરમી નાળીએરી વાવવી પરંતુ બલે ખિંચવું કરીને વાવવી નહિ જુદા જુદા ચોટે વાવવા.

દાઘ એજ બળીયાનું મૂલતક વી. પી. થી મોકલ્યું છે.

ડી. રતી. અભાંરીયા

સંપાદક

લીબડી, તા. ૧૦-૪-૧૮

“ જેતીવાડી વિદ્યાન ” અંદીર

રા. રા. કાંતિલાલ સ્વરૂપચંદ

આપનો તા. ૭ મીનો પત્ર મળ્યો વીંચી લોકલત અણવામાં આવી છે. આપે અમારાં સાક્ષિકોને નમુનો મંગાવ્યો છે તો મારે કપ્ટેનર ૧૯૧૭ નો અંકર નો વ્યા સાથે જોવા મોકલ્યો છે તો લેખો પસંદ પડે અને આઠક થઇ ઉત્તરન આપશો એમી આશા રખાય છે. થળી અમારા તારથી બહાર પડેલાં પુસ્તકોનું લિસ્ટ આ પાસેનાં મારજનમાં બાંધેલું છે તેમાં જે નબર ઉપર મોકલો કરેલી છે તે પુસ્તકો નથી અને બાકીનાં તેમાર છે તો જે જેમજે તે મંગાવશો એટલે ઉત્તર વી. પી. થી મોકલેવામાં આવશે. પુસ્તકો વાંચવાથી કાપદો, ખજરી.

કાઠીઆવાડના જુદા જુદા પ્રાંતોના નાના જુદા વાંછુકાઓના મામતી જંગીન જુદા જુદા પ્રકારની હોય છે. એટલે નવરે જોયા વગર અને તેની માટીની પરિક્ષા થવી વગર ક્યા વાવેતરને માટે તે લાયક છે તેમ કહી શકાય નહિ.

ધોરાજીની જમીન મેં જોયેલ છે પરંતુ બાકીની જમીન મેં જોયેલ નથી. પાણી આપત મુજબ જમીન જોવાની જરૂર છે. કારણ કેટલીક જગેએ પત્થર હોવાથી મીઠા પાણી નીકળેલાં નથી કુવા થાય છે. પરંતુ પ્રતાં પાણીવાળા કુવા કરવા, જમીનમાં જ્યાં જોવાની જરૂર છે. અમારે આપ કાઠીઆવાડમાં જમીન સાથે રાખવા સુધી રોકવા માગ્યા છે. લારે સરઘ્યાતમાં મારી હી ખરબીને જમીનની પરિક્ષા કરેલાં જે સોદસમાં ઉતરે તો પાછળથી પસ્તાવાને વખત ન રહે. લીબડીથી ધોરાજી સુધીનું જીબ વર્ગનું રેલ્વે બાંધુ જતાં આવતાં તા. ૩. ૬૬ તાંથા અગાડી સાથે એક સાલુસ અને તેનું મડે કાપાસનું માફું રૂ. ૫ મળી રૂ. ૩૬ આકાની રૂપીઆ પંદર અને ચાર દિવસ અથવા પાંચ દિવસ અમેને જતાં આવતાં

ખેડુત અને તેની કર્મજીવિ સ્થિતિ.

(લે. ધીરસિંહ બહેરાભાઇ મેહટેલ, રાજપુત બોર્ડિંગ ભાવનગર.)

આજકાલ ખેડુત વર્ગની સ્થિતિનું અવલોકન કરતાં મધ્યજન સૌમ્યનિય દેશમાં આખી પહેલાં જાણાય છે તેનું મુખ્ય કારણ તેઓ કેલવણીથી બહિષ્કૃત અને તેના રક્ષસ્પર્થી તેદન અનભિગ્રાહ છે. પોતાના અવકારિક કાર્યો કેમ કરવા તેમાં માટે, રૂં રૂં માહેલી મેળવવા તેના સુક્ષ્મ કારણો કેવા છે ? લેણ-દેણ કરવામાં કેવી કુસજતા રાખવી ? વગેરે વિચારો કરવાને તેઓના લક્ષમાં અવકાશ મેળવવાને કેલવણીનાં અભાવે કુદીત હલ્લો બનેલા છે.

ખેડુતો દમ્ય કૃષિધર્મમાંજ પોતાનું દીલ યોગ્યરૂપે રાખે છે. પણ આપણી ખેતી જીવિ સ્થિતિએ પહેચેથી છે કે તેઓને પોતાનાં મહેનતાણું બાલ બાર માત્ર સુધિ નિભાવ કરી સહે તેટલું પણ મેળવી શકવાને એ નથીજ રહે છે અને મતાંમુછીબને કૃષિથી ઉત્પન્ન કરેલા માન્યાદિ પોતાની કર્મજીવિ સ્થિતિને લખને આધારીઓને આપવી પડે છે. અને પોતાનો આખા વર્ષનો નિભાવ વેપારીના ઉત્તર દીત ઉપરજ અવલંબી રહે છે.

વેપારીઓ આજકાલ અને ખેડુત કરતાં વધુમિશ્રમ દેવા છે તેમનાં કરતાં ખેડુતો પછી અદાન અને હલ્લ યત્ન દેવા છે. તમામ વિધાસ ખેડુતોની મિનકિલવણીને લખને વેપારીઓપર મુકાયે પડે છે અને પોતાનું કેટલે દરજે તે વેપારી દીત સાથે છે કરે છે તેનાં વિષે કાંઈ પણ ખ્યાલ કરી શકના નથી તેથીજ મેળ-દેણ વગેરેના લીસાઓમાં પણ ઉપર પ્રમાણે કરવું પડે છે. ખેડુતોની કર્મજીવિ સ્થિતિ ચલાવું કારણ તેની અનાયિક સ્થિતિ અને અજાનતા છે તે અજાનતાએ ખેતીનું કાર્ય સમ્પૂર્ણ બની શકવું નથી. દંવે આપણે જોઈએ કે ખેડુતોની કર્મજીવિ સ્થિતિ શા કારણથી યથા ?

(૧) ખેડુતની સ્થિતિ જગડવાનું મુખ્ય કારણ કૃષિ યોગ્યની અનભિગ્રતા છે. આપણા દેશનાં ખેડુતો કરતાં પાશ્ચાત્ય દેશનાં ખેડુતો વિશેષ પાક ઉત્પન્ન કરી શકે છે, અને તેઓને કૃષિ વિધાનું ખાસ સિક્કણ મળે છે. ભારે આપણાં ખેડુતોને મારે એવું કાંઈ સાધન હોતું નથી. તેથીજ ખેતીનું દિનપ્રતિદિન અધિકપતન ચતું ચતું છે.

(૨) પ્રથમ વાઝડીઆ કપાસ-કાલા-દેશીલાણીઓ, કાનગી કપાસનું વાંવેતર થતું અને તે કપાસને આપણી જમીનને મેળ હોવાથી અને તેનાથી કેમ પ્રાપ્ત થતો હોવાથી પાક, સારી પિંડે ઉત્પન્ન થતો તેનું કારણ પણ એ છે કે જે જમીન-ખેતર કે વાડીમાં કપાસ વાંવવાનો દોષ તે જમીનને દળવતી ખેડારોજ જોઈએ અને સારી પિંડે ખેડી કમી થાવતી નિહારી વરસાદ પડે દત્તાજીથી આસનું દમ રપડાથી ફેરવીકારે એટલે તે જમીનને દસ રસદાર થાય છે અને લાવણી તેમાં કપાસ વચણ તે કપાસને પણ કાળજીથી નીંદાની બેલીવતી ટુંદી ચોસેના રાખે આમ જમીનની કેલવણી થતી હોવાથી કામી થાયે તે જમીન સારવા કહેવાય છે અને તે સારવા જમીનનાં શુભાર, ખાજરો વગેરેની વાવણી થાય અને તે ખજૂ સારો પાક આપે તે સાથે કાસ આપે પણ પુષ્કળ ઉત્પન્ન થાય. તેથી ખાજરો

(૧) ખેડૂતોની અગાનતાને લાગ લઈ કેટલાએક વ્યાપારીઓ ખેડૂત સાથેની લેણ દેણ કરવામાં દોડા કે સવાયા કરે છે પણ ઠેકાણે આ લેખને નીતીય અનુભવ છે કે આ આરો સવાયા રૂપેયા કરતાં તે બેવી રીતે કે ધનજી માસમાં લીધેલ નાણા નેડ માસમ સવાયા ચાલ આ પખતે કાંઈ પણ પેદાશ દોતી નથી અને લીધેલ નાણા ખરપાયા કરવાના બદલે ઉલટા લેવા પડે છે. કરાર મુજબ નેડ માસમાં ખરપાયા ન કરી ચક્રવાર્થ સવાયા લેખે બદલ રકમનો ફ્રમ સત્તાઓ મળી ફેર સવાયા નોંધાવી લીધે છીએ તેને પાછા ચાર માસે સવાયા કરી લેછે આમ ચક્રવર્તિ બાજુ મળતા ચાર માસે લગભગ બમણું થવા નીત્ય છે. આઠમેજથી સંતોષ ન માનતા બ્યારે પણ તેવાર થાય ત્યારે સરતી કિમત ખરીદેલી એ અને ઉપર જીજીવેલ નાણા પીરવા તે રોકડ નહિ પણ સોંધા આવે આશુક માલ મેળો આપે એટલે માલ આપવામાં પણ દોડા સવાયા કરે અને પછી તેના નાણા લખાવી ચાર માસે સવાયા કરે. તે ઉપરાંત કેટલાએક તેા દીસાખમાં પણ જોડાઓ કરી બિચારા અગાન અને કબ્રવાલા ખેડૂતોને ક્યારી નાખવા અને પોતાનો ધુમ્મક સ્વાર્થ સાધવાજ નીતિને તિલાંજલી આપે છે અને જમ અને તેમ ખેડૂતની પેદાશ પોતાને ગમે તેવા રસ્તાઓ પોતિ એક બુલામ કે પોતાના વેચણ દોષ તેમ આકરતરી રીતે માની લેવામાં આવે છે, અને નાણા પીરનારે વ્યાપારી નાણા કરને લેનાર ખેડૂત ઉપર કેટલીએક ને ક્રુદ્ધ કરી લાખમાં રાખી પગવણી કરે છે, હાંસર આવા સ્વાર્થોએને સરકાર આપે.

(અખૂર્ણ.)

પ્લેગ.

ના વારા માટે એકજ અકસીર ઉપાય.

તેજ વિદ્યાનની એક મહાન રહેલ.

ડૉ. સંઘવીસ પ્લેગ પ્રીવેન્ટીવ.

આ લખાણ પ્રેમના વખતમાં નીચનીય લેવન કરવાથી, પ્રેમના ગેરી જીવંતો વરી-રમાં પ્રવેલી રક્તા નથી અને ચાલ તેા પણ ઉત્તેજ નાશ પામે છે, ખોગથી મુક્ત રહેવાનો આ દવા સર્વોત્તમ ઉપાય છે.

ડૉ. સંઘવીસ પ્લેગ ક્યુર.

દરેક સાદા મરવા પછી મુમ્મના પ્રમાણે આ દવા તુરસર લેવાથી તે બાંહેલ પ્રાણ માતક નીવડે છે.

પ્રેમના આ જર્માનામાં દરેક આણુએ આ ને દવાઓ પોતાની પાસે રાખવી જોઈએ કેમકે તેમાં કવન ગરજનો સવાલ છે.

ક્રિમલ દરેક માનો રાત ૨. ૧) પોપેલ જીડ.

લખો—ડૉ. પી. ડી. રામવી.

M. B. (K. M. C.) Ltd. Ltd.

લીબડી—(મીથિયાવા.)

સ્વેતીવાડી વિજ્ઞાન.

ભિક્ષુકાંડી.

પાલે સુરત ૧૯૨૮.

[અંક ૧૨ માં.

કવિ

કલેબી પછવાડે કોડ, કલેબી કોડ પાછળ નહીં

સળી બાધે કોડ, પેટ ભરે પદસાલનાં.

વિધોની અતુકમણિકા

નંબર	વિષય	લેખક	
૧	જેતિ.	...	૨૭
૨	પ્રભુ વર્ષાદ વરમાણે.	...	૨૭
૩	મધ્યસ્થ પ્રાંતથી લીધાં ખાતરના વાજર નિષે.	...	૨૭૩
૪	૬૭ તથા કુલનો ઉદ્ધોમ.	...	૨૭૫
૫	ખેડુનો અને તેની કરમક સ્થિતિ.	...	૨૮૧
૬	ગોરણ.	...	૨૮૧
૭	મી. ચાંદીખાની કુલવાડી કે કસાવર આદેવ.	...	૨૮૧
૮	આજે આગલ કે આગુલ માસમાં ખેતીવાડીમાં કામ કરવાનો કાર્યક્રમ.	...	૨૮૧
૯	પ્રત્યક્ષદ.	...	૨૮૧

**ખેતી તથા બગીચા માટે કુવામાંથી પાણી
ખેંચવાનાં હોટાની ડાલોના રેટ અથવા
અમેરિકન બકેટ પંચ**

હાલમાં હોટા મુખ્યત્વે વજાર સાથેના પણા મળતી, પણ સહેલાઈથી
હીં હોં તે, મોટા હોટા સાથે સરતી કીપતે આપીએ છીએ. વીજળીના
પ્રમાણમાં જેથી વધારે મળતું પાણી ૧૫ એક નાનું હોટું જે મળતી એવી
હોં છે. આથી મોટા હોટા મળત વાપરી તેવાં વાપવામાં આવે છે.

જિ. પ્રસારક કંપની લિમિટેડ.
મિલપુર (ઉપર-મુજરાત).

૨૨. જનતા સુધી ખેતર કે બાગમાં ધર કરીને રહેવું.
 ૨૩. વાવણી લરણીની કે કાલો કપાસ ઊરવા વીણવાની મોસમમાં મચ્છુરીના દર વધારે આપી મચ્છુરોને તેડવા કોશીસ કરવી નહિ તેથી આખરે પેસાતું તુકસાન થાય છે.
 ૨૪. બાગ કે વાડી ને ખેતરને પાક કર્યા બમર વાવેતર કરવું નહિ.
 ૨૫. ઢોર બાંધવાનાં ધર તથા પેતાના ધર સાથે રાખવા જોયી જનવર તથા ધરનાં માંધુ મેની તન્હરતી રહે. બજારોને ખરેડા કરવો તથા દર અમાસે ધમારવા રીવાજ રાખવો.
 ૨૬. ખેડુતે તથા તેનાં સ્ત્રી છોકરાઓ દમરજાં જોકવાર નાંદાવું અને આઠ દિવસે લૂગડાં મોઈ નાંખવા.
 ૨૭. પરમેશ્વરનું દમરજા આખા દિવસમા કોઈપણ વખતે બાજન કરવાનું સુકવું નહિ.
 ૨૮. જુદું કદી બોલવું નહિ ને કાછલી ધર્મ કે અદેખાઈ કરવી નહિ.
 ૨૯. ખેડુનોએ દરસદનો વખત બરતપણ નકામો બનાવેવો નહિ.
- પધારીમાથી હમીને નિત્ય ઉપરના મહાજનનો પાક કરી જવો ને પછી કામધમે લાગવું.

બેલીવાડી વિજાનના અધીપતિ,
દુલેરાય છાટાસાસ અંભારીઆ.

જર્મનીની એક નવીશોધ.

જર્મની સાયન્સમાં (વિદ્યામાં) કેટલું જાણ્યું વધેલું છે. અને આજે એક નાનું છોડર પણ જાણે છે થોડા વખત ઉપર તેણે છુવન રસાયન વિદ્યાની એવી શોધ કરી છે કે જેથી કોઈપણ મનુષ્યે પેતાનો કે બીજાનો કોઈપણ રોગ વેષ કે કાજરતી બરાબ વિષા મદાડી શકે છે, લાભો મનુષ્યોને આ વિદ્યાર્થી લાભ થયો છે આ સંખ્યામાં જોઈએ રસાયન વિદ્યા મર્યાદા પ્રત્યેક મનુષ્ય જાણે વેષ આ નાખના યુગરતી મરડી (૧૦-૧૨-૦૦) અને અંધેશ (૧૨-૦-૦૦) પુરતમે અને બદાર પાડેલાં છે વેષો અને કાજરોને પણ આ શોધ ખાસ ઉપયોગી છે વિશેષ હકીકત મક્ક મથે છે. આ જ. જ. માં ક્યારે જોવું વાને તો પુરતકે મંચાઆ પછી બીજે દિવસે પાણું મેકાલવા પેસા પાલા મથે છે.

એ વી પંદરિત ઘન્ટ કંપની

- (૧) નં. ૩૧ કાલખારેવી રોડ—મુબઈ
- (૨) જુલીનાં જોપે—મદ્રાસ

પ્રભુ વર્ષાદ વરસાવો.

(૨)

મહાલ.

- બરે । એ નાથ કરવાજી, કૃપા અમ હિપરે લાવો,
ખચાવો દુઃખથી સાલ. પ્રભુ વર્ષાદ વરસાવો. ૧
- ચઢી છે માથે આ ધરણી, ચઢીએ મળતા-૪ જીવ તરણી,
હવે ચઢી કાચ નિભાવો, પ્રભુ વર્ષાદ વરસાવો. ૨
- ઝડપ આગર આ-રી, પુનરવસ પુણ્ય જળ ખાલી,
અચ્ચેયા અતન મુજવો, પ્રભુ વર્ષાદ વરસાવો. ૩
- આકાશે વાદળા ચાએ, ચઢી ખાલી વધા જાએ
વધુ નર નાથ સમઝાવો, પ્રભુ વર્ષાદ વરસાવો. ૪
- ખરાડે ગાય ખટુ લુખે, મરે પ્રાણિ ધણી દુઝે,
જરા રહેમીયત દીલ લાવો, પ્રભુ વર્ષાદ વરસાવો. ૫
- બેકુતે ખતથી બેઢી, જાળીને માલીઝા ભેડી,
પામે ખાલી બધે વાવો, પ્રભુ વર્ષાદ વરસાવો. ૬
- વર્ષા ચીને બધી મેલી, મળે નવ સદ્ગુણ કપાઈ શોધી
કરીએ આ જાઈ દાવો, પ્રભુ વર્ષાદ વરસાવો. ૭
- મુન્દાએ આપના કીધા, પુણ્યમા ખામ નર દીધા;
આપી આશી ન સળાવો, પ્રભુ વર્ષાદ વરસાવો. ૮

તા. ૨૫-૭-૧૮
સાજપુત બોર્ડીંગ
બાવનગર

૧ [મહાસિદ્ધ બહેરાસાઈ જાહેલ.

જીના બાંગ કરનાં ખમણો હોય છે. વળી લીલાં પાંદડાંમાં ડાંખળીયાં હોય છે તેટલોજ ફાસફોરિક એસીડ અને સુનાં હોય છે.

ખેડુતો તાજાં લીલાં પાંદડાં ખાતરમાં વાપરતા નથી પણ સૂકાં ભેળાં કરી વાપરે છે તેથી તેને સડી જતી વાર લાગે છે અને લગભગ છ મહિને ગળી શકે છે કે સડે છે. ડાંખળી તો જરા પણ છ માસમાં સડતી નથી અને મોખ્ખાં વાવેતર પાકી જાય છે ત્યાં સુધી તે કંઈ પણ કામ ખાતરતું જન્યવતાં નથી પણ એમજ પાયાં રહે છે.

ખેતરમાં લીલું ખાતર નાંખવાનો દેવુ એટલોજ છે કે જમીનને મેદેવાઇથી મળી શકે એવો સેન્દ્રીય પદાર્થ વનસ્પતિજન્ય પદાર્થ પુરત પાડવો. આવી ડાંખળીઓ દર વાવેતર પાકી ગયા પછી તીખી લેવી ને ખાળી નાંખવી એ તો મેદેનત ને ખર્ચ ફાકટનાં છે તેથી કંઈ પણ ખેતર સુધરતું નથી.

નાણુક કુમળી ડાંખળીઓ જે મેદેવાઇથી સડી જાય કે ગળી જાય એવાં હોય છે, એટલુંજ નહિ પણ તેમાં લાકડા જેવી ડાંખળી કરતાં થતુ પામેલા વનસ્પતિના બાણો હોય છે તેથી તે ખાતર તરીકે બ; કામ આવે છે.

ખીને દેવુ લીલું ખાતર નાંખવાનો એ છે કે-જમીનને જરૂરી પચે એવુ નાઇટ્રોજનનું પુર પાડવું ને વળી સરસ ને પાંચુંમા ગળી છોડનાં મુળીઆંથી સુસાય એવી રચીતિનું તે-હોય એટલે બહુ ફાયદો થાય.

જ્યારે ડાંખળી કરતાં ખમણું નાઇટ્રોજન પાંદડાંમાં રહ્યું છે ત્યારે ડાંખળી કરતાં પાંદડો ખમણું ફીમતવાન ગણાય છે માટે જરૂર ખેડુતો ડાંખળીવાળાં પાંદડા કરતાં એકસો કુમળી ડાંખળીવાળાં પાંદડાં ભેળા કરવાં ને ખાતરમાં વાપરવાં.

કેવા પ્રકારનું લીલું ખાતર વધારે જોરાક વનસ્પતિના સુખાવે છે.

૧. પાકાં ખરી પેટ્યાં ઝાડનાં પાતળ ભેળા કરી ખાતરમાં વાપરી હોય તો તેમાં સુનાનો બાગ વધારે હોનાથી છોડને સુનાનો જોરાક તરત મળે છે.

વળી તેમાં ફાસફરસ ને નાઇટ્રોજન પણ લીલાં પાતરમાં હોય છે તેટલુંજ હોય છે ને તેથી હિતરે એમ નથી. લીલાં પાતરમાં Labdanum વાપરવાથી પોટાશનો ખેટો બાગ વનસ્પતિને મળી શકે છે અને તેટલા માટે તેનાં આખા ઝાડવાં ભેળાં કરી વાળી નાંખવાં એ કે તેમાં કુવાંથી નાઇટ્રોજનને સેન્દ્રીય પરતુંતું ગુફ્યાન થાય છે, પણ પોટાશને ફાસફરસ તેની રાખમાંથી ધણો મળે છે. આ ઝાડવાં કે જે દરકત કરતા ખેતરમાં છે તેનો નાશ કરવા માટે ને પોટાશ અને ફાસફરસનું ખાતર પુરતું મેળવવા માટે લેન્ડેનાનું ખાતર મોઝે વાખતું જોઈએ. એ કે આને ખાળી નાંખવાથી નાઇટ્રોજન અને સેન્દ્રીયપદાર્થનો ટોટો જાય છે જરા પણ પોટાશ ૧૫ ટકા તથા ફાસફરસ સાડાચાર ટકા આ રાખમાં રેાય છે.

માઇસુરમાં ક્યાં ઝાડવાનું લીલું ખાતર કરે છે તેનાં નામ.

આવળ-આકરી-નેલી-કમરો-ધીંગળ, પાંખે, વડ, પીરસપીખે, કાળોસરસો, આસો

ખેડુતો અને તેની કરબાઈ સ્થિતિ.

(મતોકચીં ચાલુ.)

(૮) બળદો મજબૂત અને ઘણી વિચર બોગવવાળા હતા. પણ હાલમાં કુંભાજી, અલ્પાલેષિ, અંકડા, ઉપરાંત ચરણની સંખ્યા વિશેષ ઠોવાથી મૈત્રિવારી બાળે કે નાણાં નણ વર્ષે નવાં લેવા લેકતા ઠોવાથી ખેડુતને કરબાઈ કરી લેવાં લેકાં છીએ. પ્રથમ વડીઆરી જોલાદનાં સિંધિઓ બાપાલે મળ્યાં પ્રમાણમાં આવતાં અને દરખાસ કરી ઉધાર આપી ત્યાં વડીઆરી જોલાદનાં બળદો મજબૂત, ટકાઉ, બળવાળા અને વીસ વર્ષ સુધીની આયુષ્ય વાળા ઠોવાથી તેને ખોરાક પણ સાચાં ગણાતો કેમ કે સર્વ સાધારણ નિયમ છે કે સારા અને કિમતી હોય તેના પ્રત્યે વિશેષ લાગણી રજા કરે છે. તેમજ વડીઆરી બંને વખતે જુમાં ઠોવાથી તે ખેડુત પાસે વડીઆરી નેક હોય તે બાગવવાળી ગણાય છે અને તે પ્રત્યે ખેડુત પોતાની સ્થિતિ ઉપરાંત સારા ખોરાક પુરો પાડી સહાયત અને સહાય રાખે છે. પણ હાલમાં માળવીની સંખ્યા વિશેષ છે તે પ્રત્યે એટલી ધ્યાન રખાતી મૂકી, આખંધા-જુંદીયાની પણ એટલી બધું એમી એટલી કિંમત ગણાય છે તેની કિંમત બીલકુલ ન ઠોવાથી ટકો અને પૈશ્વિક ખોરાક આપી રાખતો નથી પણ ફેલી એકલા હોય તો તેના પ્રત્યે સાધારણ લાગણી રાખે છે. સિયેલી બાતનાં બગોળી પણ એટલી કિંમત ગણાતી નથી કેમકે ખેડુતોના મોટા વડીઆર પર પછો દોષ છે તે નાગેરી પર પણ સારો ભાવ છે પણ તે ફેરફાર રાખે નિવાર્ય આવતા નથી.

સારા બળદને બનાવે હલકી જોલાદના બળદો વતી કામ મેળું પડે છે તેથી ખેતી જોડાએ તેવી થઈ શકતી નથી અને ખેડ પ્રમાણસર ન થાય તો તેમાં પાંચ સારી પેઢી કૃત્ય થાય નહિ કેમકે જ્યારે જમીનને હળ પડી ખેડે છે ત્યારે તેમાંથી નવી જમીન-કસતોર નિકળે છે તે જો ચિયાણાની કંઠમાં ખેડવામાં આવેલું હોય તો તે ઠંડીમાં રહી ઉનાળામાં તળે-ગરમ થાય અને ચોખાણામાં જરસાદથી બિંબાય એટલે તેમાં ખાતર બેરપા એટલો જુગ આવે છે અને પાક સારો ઉતરે છે માટે સારા બળદોની જરૂર છે.

(૯) ખાતર વિના જમીનની નવો કસ જોડાએ તેમાં પ્રમાણમાં આવતો નથી, ખાતર જો જમીનનો સુધારવાનું મુખ્ય સાધન છે તેમાં ઠોચનું જાણુ, બકરાની લીંડીઓ અને મૂત્ર, ખાડાં માંથી વળાંકનું બરી રાખેલ-કુચ-સાંધે જુગે ચારનો જોગાટ-નું પણ ખાતર સાંધે બને છે (ખાતર ફેલી ચોતે અને કેમ બનાવનું તેમાં ફેરલા ટકા કસનું પ્રમાણ છે તેથી મું મું શાવડાએ છે વગેરે સવિસ્તર અગાઉ ખેતીવારી વિદ્યાનમાં સીમાન અધિપતિ તરફથી લખાઈ ગયેલું છે) તે પ્રમાણે ખાતર બનાવી વિશેષ પ્રમાણમાં નાખવામાં આવે તો આગાહ પાક કિંમત કરી શકાય અને તેથી પણ દિવસિતું પરિવર્તન કંઈક બેસી થઈ શકે.

(૧૦) ચોખાં વડે એટલે લેવણ વર્ષથી કુવામાં માળવીની ઘણીજ આવડ છે તેનું કારણ વરસાદ જોડો તે છે. પાંચીસે અગાઉ મળે સ્થળે પાણીનાં જોલામાં પછી ફેરવી કસાઈ નેવાનું તેથી મોલ સુમધ જોડો તેથી ધણી દારમાંથી વેડવી પડી દલી તેમ કાચ નવી પાંક

ગૌરક્ષા.

તેમજ—મગનદાસ નરોત્તમદાસ પટેલ.

આપણા દુહામાં દેરામાં ગાય અને બેંસ જે બે મુખ્ય જાત છે. તેમનું દુધ, દહીં, માખણ અને ઘી આપણે એમને એમ વ્યવસ્થા બનાવવાની સાથે મેળવીને તેનાં જાત જાતનાં સ્વાદિષ્ટ પકવાનો બનાવીને ખાઈએ છીએ. વળી તેમનાં છાણ મુતરનું બહુજ ઉપયોગી અને ઉત્તમ ખાતર બને છે. ગાય કરતાં બેંસ ઘી, દુધ, વધારે આપે છે. પરંતુ ગાયનાં જેવું પુટીકારક નથી. બેંસનાં દુધાદિ દ્રવ્યો ખાવાથી સ્નાયુમાં બહુ બળ વધે છે. એટલેજ નદી પણ તે બહુ નીરાળી તથા જીલ્લકારી છે તેથી તે બોપધ. વગેરે કામમાં પણ યજ્ઞાં વપરાય છે. એ સિવાય ગાયનું મુત્ર પણ દવાના કામમાં આપે છે. ગાયનું ઉપયોગીપણું એટલામાંજ પુરું થતું નથી. પરંતુ તેના પુત્રા કે જેમને આપણે 'બળદ' કહીએ છીએ તેમનાં વડે આપણી ખેતીવાડીનું સર્વજન કામકામ બહુ સુલભ રીતે ચાલે છે. અને તેથી આપણને અન વચ્ચ મમે છે. એ તેનું મોટામાં મોટું ઉપયોગીપણું છે.

બેંસનાં પુત્રો (પાટ) થી બળદનાં જેવું કામ ચક્ર શક્ય નથી. બળદ શરીરે બહુ જોરદાર તથા સહન શીલતાવાળા છે. " બળદ " એ નામની વ્યુત્પત્તિ બળદનાં જોરદારી વ્યવધી એવી થાય છે. બળદનામાં કંઈકેવાનો જે ગુણ છે તે જોતાં એ નામ તેને બરાબર છે અને એ ખેતીના કામમાં દેરાની ખીજી કાંઈ પણ જાત બળદના જેવી ઉપયોગી નથી. તેનામાં જે બળ છે એ તેની માતાની બલીકારી છે. તેઓ પશ્ચી મહેનત કરવા છતાં પણ એકદમ યાદી જતાં નથી. બહુ બળજોરીતાં કામ તેઓ સહેલેથી પુરાં કરી શકે છે. પોતાનાં ધણીનું કામ પાર પાડવા માટે જો જોર પડે છે ત્યાં તેઓ શરીરે, પુટી બંધ તેટલું જોર કરે છે. એમ ગાય જેવી રીતેજ માતાના જે હિતેજ પુત્રો પણ મનુષ્ય જાતી ઉપર ઉપકારના બહુ વસ્તુદ વરસે છે. જો બળદ જેવી ઉપયોગી નથી તેને ગાય જેવી જાનેતાઓ. જન્મ આપતી ન હોત તો આપણી ખેતીવાડીનું કામ હાલ જે થાવા ઉપર ચાલે છે. તે કરતાં હજુ દલકા પાયા ઉપર ચાલત અને આપણે અમ વચ્ચ તંગડાની રીતે બહુ મુશ્કેલીઓમાં આવી પડત. એ રીતે ગાય બચીત ફળને આપ નારી છે. તેમજ તે સ્વભાવે બહુજ કમાણ અને કપામણી દેખાય છે. તેને જોતાં સ્વભાવિક રીતે તેનાં ઉપર આપણા હૃદયમાં બહુ જાલ અને દયા ઉપજે છે. ગાયનાં જેવું, રક પ્રાણી બીજું એકે ગણાતું નથી. કેટલાક જણ પોતાનાં ઉપર પડતાં માર અથવા દુખથી બચવા માટે પશ્ચી નમ્ર વાણીમાં કહે છે કે હું તો તમારી ગાય છું. ગાયની મરીબાઈનો એ પ્રવશ પુરાવો છે એ સર્વ કારણોથી ગાયની રક્ષા કરવી એ મનુષ્ય માનવો ધર્મ છે. ગાયનાં એવા અગમિત ફાળોની જેવી કદર આસ્ત-વર્ષમાં દિ-દુ ધર્મના મોડા પ્રાચીન કાળથી કરતાં ગાઆ છે. નવી કદર બીજા કામ પણ ધર્મના મોડાએ કરી દેણ એમ

શ્રી. અંજરિઆની પુલવાડી કે ફલાવર :

નીલખંડાંચમ સ્પેસીઓસમ

પદમ, કદમ અથવા કમળ

આ કમળની ખીજ જાત છે, જે તજાવનાં તજાજામાં ગાળે હોય અને જેમાંથી ઝાકાછને પાણી વધું જાતું હોય અને જેમાં તાજુ પાણી આપ્યા કરતું હોય તેવા તજા-
માં આ ખીજ જાતના કમળ મહેલાઈથી ઉગતી સકાય છે. પશ્ચિમ હિંદુસ્તાનમાં આ કમળ
ફુલને રમ ગુલાબી હોય છે. મદાસનાં કોંગ્રેસડળ કાંડાના જાગેમાં મહેલ કમળ થાય છે.
અને ગોવા તરફ પીળા રંગનાં કમળ થાય છે. પીળા રંગના કમળ અમેરીકાના ફ્લોરિડાસ્તો.
પામોન થાય છે. બીજા કપાંઈ થતા નથી. તાજાં જીં મહીના એકની અંદર બેગા કર્યા
હોય તેમાંથી પદમ કમળના ગેષ્ઠ થાય છે. તેને વેસો ચાલે છે, તેની માંધમાં ગંદું હોય
છે. તે લાંબને વાવવાથી પણ રોષા કરાય છે, પણ તેના કરતાં તાજાં ખીજાં કમળનાં ગેષ્ઠ
કરવા એ સલામતરો રસો છે, જોટાં તહેવારના નમીયાઓમાં તજાવો બનાવે છે, અને
જ્યાં તાજાં પાણીની આવ જલ વધુ હોય છે, ત્યાં જાગતી સોનાં વધારવા પદમ
કમળ વાંચે છે.

નાઈમિસોસર અગર પાયણા.

આ પાયણા કમળના ફુલને ના સહેલ તેગર સતે હોય છે, તેનાં ફુલના પ્રસા-
રબને કાંઈથી ટોતી નથી, તેથી ખીજા કમળના ફુલથી એકજામી સારાં છે, આ પાયણા
કમળ મીઠા પાણીનાં તજાવેમાં ઘણું થાય છે. પછી તે તજાવતું પાણી વડેતું હોય અગર
ઝડું કહેતું હોય અને ઉનાળામાં ઘૂઘાઈ જતું હોય તેવું થાય છે, ખીજાંથી પોષણના
રોષ થાય છે. તેનાં જી મધુરજ ખારીક થાય છે. તેથી તેમજથી ગેષ્ઠ કરવા મુજબ
પડે છે. અગર તે ને તજાવેમાં તે થતો હોય ત્યારે તેની યામી લાતીને વાવવાથી થાય,
છે. જ્યારે તેમાં ફુલ જોવામાં આવે અને તજાવમાં ને જામમાં તે કમળ હોય તે જામ
પાચે લાકડુ ખોડી નીકાની કરવી, પાચે જ્યારે પાણી ઘૂઘાઈ જાય ત્યારે લાકડા પાચેથી
ખોડીને ગાંઠ લઈ જવી અને ગેષ્ઠ.

ખાતરો.

અતિ કીમતિ, સસ્તું અને કાયદાકારક ખાતર તેનો ઉપયોગ
તથા અસર વિગેરે માટે નીચે સહિ કરનારને લખણ અને જવાબ
માટે મિત્ર બીચી

એન. હેરલ્ડેકરની કુંપ-
સંવપુરા-વંદોદરો.

માંહે ઔગણ કે શ્રાવણ સાસમાં જેતિવાડીમાં કામ કરવાને કાર્યક્રમ:—

જે જેતરમાં આગસા મંડીદાનું શાવનું જાડી રહી મધુ દોષ તેમાં ચોખાસુ માવેત
ખાગરી, કડોળ, કપાસ વિગેરે વિગેરેનું પોત પોતાના દેસાંચાર પ્રમાણે કરવું.

ચોખા ડાંગર કે જાતનાં તરે મારડીની જમીન તૈયાર કરી વરસાદ આવેતો ન હોય
જેતરો વરાપી અથાં હોય તે શેરડી, ઘડ, ગણા વિગેરે શિયાળુ માવેતર માટે જમીન રાખી
હોય તે મારડાંની જમીનને જેડી ને તેમાં ખાણી થઈ. વૃક્ષાં તેમાં કરવું અને ખાં
રહેવા દેવું નહિ.

જે જેતરોમાં વાવેતર થયું હોય તે મોસા દુડવા, વણેડાં જિવા, ઘણાં હોય તે તેમાં
હુંડીયું ઢાંડી જમીન મોલની બે ઢાર વચ્ચેની સેમી કરીને ખડ માડી નીખવું. ખાગમાં કે
કુલવાડીમાં શેરડી ઝેરપેરેગસનાં ખીલાળી આકારનાં નીલાં કાંડાની રેતી માતરાતું સડેલું
ખાતર, ડાચનું મળતોડ ખાતર વિગેરે બરીને વાવનાં તેમજ ફેંચ જીન વાવવાં. સાદ
બાછના ખોટમાંથી ખાંડ નીંદી લેવું અને તે જમીન પોચી કરવી, જમીન ઉપરથી સુકી
થઈ હોય તેજ સુરપીથી કામ કરવું, કુલનાં જાડ ઝેરડર, પીડનીયા, સુરજમુખી, કસન
ફલાવરનાં બી વાવવાં; ગુલાબ કાળ, તામુક; મેંદી દોરન વિગેરેનાં ફાંતણ જેમી, કડીમ
કરી. કપાસમાં રાખી જળાં ઝેરડે કુટ થઈ નવા રેખા શિયાળામાં તૈયાર થશે.

ફળ ખાગમાં, આશુઆ, ખીચ, નારંગી, સંઘા વિગેરેના રાપ કરવા; આંખ મેડાવી
બીંદીગ કરવું.

સીતાફળ, જામફળનાં જાડમાં ફળ હોય તે ચુંટી કાઢી પાંચવાં પાંચવાં જોડાદ પાક્યા
રહેલાં ફળ મોટાં થાય, ગુલાબની આંખ ચડાવવી અને મીચુનો મસમ ઉપર ચોપડવો. આ
નવી આંખ ચડાવેલા ગુલાબ પોષ માસમાં પુરાં તૈયાર થાય છે.

આધિપતિ

પત્ર વ્યવહાર

દારમાં તા. ૧૧-૧૨-૧૭ મંગળવાર

જે જેતિવાડી વિજ્ઞાનની તૃતી સદેશ બેચ,

દારમાંથી લી. કચનાદર સેવક દિવસવાસ વિ. દમપતરામનાં જ્યોતીકૃષ્ણ વાંચકોજ,
વિશેષ લખવા તરફી આપવાની જે કેટલીક સુલત ચર્ચા આપ સા. તરફથી ખુલાસો મળશે
જેમ જરૂરનાં પ્રશ્નમાં આવવા કમળ થઈ હતી તે સી દારીમધીસાની દૃષ્ટી થયેલ નેમ

માંહે ઑગષ્ટ કે શ્રાવણ માસમાં ખેતિવાડીમાં કામ કરવાને કાર્યક્રમ:—

જે ખેતરમાં આગલા મહીનાનું વાવવું ખાંડી રહી ગયું હોય તેમાં ચોમાસું આવેતર ખાંડી, કોળ, કપાસ વિગેરે વિગેરેનું પોત-પોતાના દેશાચાર પ્રમાણે કરવું.

ચોખા ડાંગર કે બાતનાં તરે કચારડીની જમીન તેવાર કરી વરસાદ આવતો ન હોય ખેતરો વરાખી ગયાં હોય તો શેરડી, મકાઈ, ચણા વિગેરે શિયાળું વાવેતર માટે જમીન રાખી હોય તે સ્વારડાની જમીનને ખેંચી ને તેમાં પાણી પાડું ચુસાય તેમ કરવું અને ખાંડ શેવા દેવું નહિ.

જે ખેતરોમાં વાવેતર થયું હોય તે મોલ દુધા, વખેડા જેવાં ઘણાં હોય તો તેમાં હુંદીયું હાંપી જમીન મોલની બે દાર વચ્ચેની પેટી દરીને ખાંડી નીખવું. ખામણાં કે કુલવાડીમાં શેરડી એરેરેગસનાં ખીસણા આકારનાં નીચાં કાંડાની રેતી પાતરાનું, શેરડું ખાતર, હાથનું ગળતીક ખાતર વિગેરે બરોત વાવવાં. તેમજ કેન્ડાની પાંચવાં, સાકા આછના પ્લોટમાંથી ખાંડ નીંદી લેવું અને તે જમીન પેટી કરવી, જમીન ઉપરથી સુકો થઈ હોય તોજ પુરપીથી કામ કરવું, કુલનાં ગ્રાં એરેરે, પીકનીયા, મુરજીખી કેસન ફલાવરનાં ખી વાવવાં; મુલાખ, કાંચ, તામુક; મેંદી, કોહન; વિગેરેનાં ફાતણ જેવાં ફરીંગ કરી ક્વાસમાં રોપી જ્યાં એરેરે કુદ થઈ નવા-રેખા શિયાળામાં લેવાર થશે.

ફળ ખાંગતો, આલુઆ, પીમ, નારંગી, સંઘા વિગેરેના રોપ કરવા, આખ ચડાવી ખડીમ કરવું.

સીતાફળ, જમરફળના ઝાડમાં ફળ હોય તો મુટી ભરી ખારવાં પાણી એકાદ પ્રાછળ રહેલાં ફળ મોટી આપ, મુલાખની આંખ ચડાવવી અને મીથુનો મસમ ઉપર ચોપડો, આ નવી આંખ ચડાવેલાં મુલાખ પોષ આજમાં પુરાં તેવાર થાય છે.

આવશ્યકિ

પત્ર વ્યવહાર.

દારકો તા. ૧૧-૪-૧૭ મંગળવાર

જે ખેતિવાડી વિદ્યાનના તરી સહાય જોગ,
દારકોથી લી. રસનાપુર સેવક હિમતલાલ વિ. દલપતવાળાના જયશીરજી વાચતોછ,
વિશેષ લખવા તરફી આપવાની જે કેટલીક મુદત ચર્ચા આપ સા. તરફથી પુલાસો મળી
જોમ પેનદારા સંબંધમાં આવવા છમ્મલ ચાક હતી તે ખી દારીમાંથી લી. રૂપા. થયેલ જોમ

૮	મહિ ફેણુઆરીમાં કામ કરવાનું સુચિત	જોડી ૨૨	૧૫૪
૯	પત્રવ્યવહાર	મેનેજર	૧૫૬
૧૦	આમાર સિવહાર		૧૫૯

મહિ ફેણુઆરી અંદ ૭ મો.

૧	કથર રહુતિ	“પ્રકાશદ બલનમાળા” માંથી	૧૫૮
૨	મરણી ચોચોદા	“જોપકાઓ” માંથી	૧૫૮
૩	ઉત્તમ જેતી, અધમ વેપાર, કનિષ્ઠ તોપરી } અધમ જીવન	ફલેરાય સી. અંબારિયા	૧૬૦
૪	વિક્રમ અને શાભારામ જેડુતનો સંવાદ	“પરેલખ-પુ” માંસિક	૧૬૫
૫	ફળાદોના નવા ખરીદ્યા તેનાર કરવાની રીત	“જેતીવાડી દુનર-વિચાર”	૧૬૮
૬	જાગ્ય વિજાગ્ય	ભાગલાલ બાલકૃષ્ણ પુરાણી	૧૭૧
૭	મહિ માર્યે માસમાં જેતર અને ખરીયા- } ઓમાં કરવાનો માર્ગદર્શન	ફલેરાય અંબારિયા	૧૭૨
૮	વનસ્પતિશાસ્ત્ર	કાંડર અમરુખા ઇસ્ટ	૧૭૩
૯	પત્રવ્યવહાર વિષેરે	મેનેજર	૧૭૫

મહિ માર્યે અંદ ૮ મો.

૧	સિદ્ધશજ અને જગમા જોડણ (કવિતા)	“જોપકાઓ” માંથી	૧૮૧
૨	જેતરની ફળકુપતા બળવવા વિશે	“ડી. સી. અંબારિયા	૧૮૩
૩	મોટી હેત	મનનાથાલ શુભાષભાઈ દેસાઈ	૧૮૫
૪	સદાપકારી મંડળીની જનરલ સમામાં } ચંચેલો બાવળો	શ્રીવાળાઈ ચામળ પટેલ	૧૮૫
૫	કિંદની ખરીયામાં નામદાર ગવનરની સહેલ		૧૮૫
૬	કિંદની ઠોરોને સાંકુ પકતા કેટલાંક દરેક	“મુખજ સમાચાર”	૧૮૬
૭	શુનામદના વહીવટકારોની પરિષદ	“કડીમન લોપલીટ”	૧૮૭
૮	મહિ ખેતીમાં નામ વિગેરેમાં કરવાનો માર્ગદર્શન	અંબારિયા	૧૮૮
૯	પત્રવ્યવહાર	મેનેજર	૧૮૯
૧૦	ચાલુ વરસનાં જેતશાઓ વર્તણ	ફલેરાય સી. અંબારિયા	૧૯૧
૧૧	સામાર સિવહાર	“ડી. અંબારિયા”	૧૯૮

મહિ ખેતીમાં, મે અંદ ૯ મો ૧૦ મો.

૧	કથર રહુતિ	“પ્રકાશદ બલનમાળા” માંથી	૨૦૫
૨	ફલિ-કોતીયાન (કવિતા)	“જોપકાઓ” માંથી	૨૦૫
૩	આ માસિકનું જોડીટરને મળેલું માનપત્ર	મેનેજર	૨૧૦
૪	રૂબરૂની જેતી	રંગભૂષણ અમિન શાહ	૨૧૫
૫	સદાપકારી મંડળીની જનરલ સમામાં } ચંચેલો બાવળો	શ્રીવાળાઈ ચામળ પટેલ	૨૧૬
૬	વનસ્પતિશાસ્ત્ર	અમરુખા ઇસ્ટ કાંડર	૨૨૦
૭	મહિ જેતીમાં ખરીયામાં કરવાનો માર્ગદર્શન	પ્રગટ કરતાં	૨૨૨